

VOLDA KOMMUNE

MØTEINNKALLING

Utval: Formannskapet
Møtestad: Voldsfjorden, Volda rådhus
Dato: 27.02.2018
Tid: 12:00

Forfall skal snarast meldast til servicekontoret/utvalsekretær på telefon 70 05 87 00 eller postmottak@volda.kommune.no, som kallar inn vara. Varamedlemer møter difor berre etter eiga innkalling.

Folkevalde, både medlemer og varamedlemer, plikter å møte jf. kommunelova § 40 nr. 1, med mindre det ligg føre gyldig forfall.

Den som ønskjer å stille spørsmål om sin habilitet i ei sak, jf. forvaltningslova § 6 og kommunelova § 40 nr. 3, skal melde dette til utvalsekretær i god tid før møtet. Dette også grunna eventuell innkalling av varamedlem, jf. forvaltningslova § 8, 3. ledd.

Møtet er ope for publikum, men kan verte lukka ved handsaming av saker som inneheld informasjon som er unnateke offentlegheit.

Saksdokumenta er lagt ut til offentleg ettersyn på Volda kommune si heimeside <https://innsyn.ssikt.no/volda/dmb> og på servicekontoret.

SAKLISTE

Saksnr.	Sak
PS 22/18	Godkjenning av innkalling og sakliste
PS 23/18	Godkjenning av møteprotokoll frå forrige møte
PS 24/18	Kulturminneplan 1917-1921
PS 25/18	Månadsrapport januar 2018
PS 26/18	Tilskot - Kimen Opera - 8.-9. juni
PS 27/18	Utbetring Botnavegen, status prosjektøkonomi pr. 09.02.2018
PS 28/18	Utgreiing om organisering og drift av nye kommunale bustader på øvre Rotset
PS 29/18	Langtidsleige av Volda prestegard til Møteplassen Gnisten
PS 30/18	Utviding av skuleveka for 1.-4. trinn ved Dalsfjord skule
PS 31/18	Støtte til prosjektstilling skogprosjekt Volda/Ørsta 2018
PS 32/18	Orienteringssaker
OS 26/18	Presentasjon av prioriterte vegar-plassar for asfaltering 2018

PS 22/18 Godkjenning av innkalling og sakliste

PS 23/18 Godkjenning av møteprotokoll frå forrige møte

SAKSDOKUMENT

Sakshandsamar:	Inger-Johanne Johnsen	Arkivsak nr.:	2016/102
		Arkivkode:	144

Utvalsaksnr	Utval	Møtedato
24/18	Formannskapet Kommunestyret	27.02.2018

KULTURMINNEPLAN 2017-2021 TIL ENDELEG GODKJENNING

Administrasjonen si tilråding:

I medhald av Plan- og bygningslova § 11-14 vert «Kommunedelplan for kulturminne 2017-2021» godkjent slik det går fram av plandokument pr februar 2018.

Vedleggsliste:

Kommunedelplan for kulturminne 2017-2021
Merknader ved offentlig ettersyn

Samandrag av saka:

Volda formannskap har tidlegare varsla oppstart av planarbeid for Kommunedelplan for kulturminne (sak 77/16). I sak 185/2017 gjorde formannskapet vedtak om å legge kommunedelplan for kulturminne fram for offentlig ettersyn, med høyringsfrist 5. januar 2018. Denne saka gjeld eigengodkjenning av sjølve planen.

Saksopplysningar/fakta:

Formålet med planen er å gje ei oversikt over kulturminne i kommunen, og identifisere kulturminne som ikkje har eit formelt vern i dag, men som er viktige å ta vare på for ettertida.

Det har kome inn totalt 6 høyringssvar, to av desse (NVE og Hornindal kommune) hadde ikkje merknader til planen.

Fylkesmannen i Møre og Romsdal rår til at ein i arbeidet med kommunedelplanen for kulturminne også legg vekt på den verdien det biologiske mangfaldet og kulturmarkene representerer i kulturlandskapet. Å sjå den historiske bruken av naturressursane i samanheng med kulturminna, vil bidra til auka kunnskap om og oppleving av landskapet som omgir oss, skriv fylkesmannen. Kommunen bør også vurdere om det skal lagast særskilte retningslinjer for ulike typar seter- og landbruksmiljø, der formålet er å bevar heilskapen i kulturlandskapet.

Fylkesmannen spelar også inn at ein bør ta med plasseringa av kulturminna i vurderingsgrunnlaget, t.d. ved at kulturminne i risikoutsette område kanskje kan nedprioriterast til fordel for kulturminne i område utan risiko.

Kommentar: Når det gjeld kulturminne knytt til støyldrif, så blir dette ivaretatt gjennom arealdelen av kommuneplanen og oppdateringa av støyregisteret som er under arbeid. Plassering av kulturminne med tanke på risikoutsette område, er ikkje ein prioritert del av vurderingsgrunnlaget. Kulturlandskap er heller ikkje omtala av planen, men kommunen har likevel fokus på det gjennom rapporten «Kjerneområde landbruk (2017).

Møre og Romsdal fylkeskommune har fleire gode merknader som er meint for å sette planarbeidet i perspektiv, som kommunen blir oppmoda om å ta omsyn til i neste planrevisjon.

Odd Johan Humberset påpeiker eit par feil/manglar i teksten om Møre Støberi AS og Humberset Bil- og Mekaniske Verkstad.

Kommentar: Det er gjort korrigeringar i kulturminneplanen i tråd med det han påpeiker i sitt innspel.

Fortidsminneforeningen Sunnmøre lokallag påpeikar nokre behov for presiseringar i planen.

Kommentar: Det er gjort korrigeringar i teksten i tråd med nokre av dei punkta som Fortidsminneforeninga påpeikar.

Helse og miljøkonsekvensar:

Nei

Økonomiske konsekvensar:

Ja, jf. handlingsplan

Beredskapsmessige konsekvensar:

Nei

Vurdering og konklusjon:

Kommunedelplan for kulturminne 2017-2025 er utarbeidd i tråd med fastsett planprogram, og har vore gjennom ein god prosess med brei involvering. Planen er utarbeidd som ein kommunedelplan og inngår med det i kommunen si overordna planportefølje. Planen vil vere ein nyttig reiskap i plan- og byggesakshandsaming. Den eigengodkjente planen vil bli gjort tilgjengeleg på heimesida til kommunen.

Framover vil det vere viktig at handlingsdelen blir fulgt opp i budsjett- og ressursarbeid.

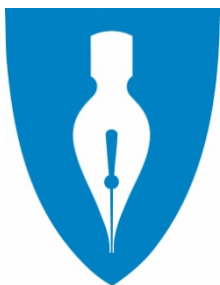
Rådmannen rår til at kommunestyret eigengodkjenner planen, jf. PBL § 11-15, slik den ligg føre.

Rune Sjurgard
Rådmann

Inger-Johanne Johnsen
sektorsjef kultur og service

Utskrift av endeleg vedtak:

Servicekontoret for publisering på heimesida til Volda kommune

VOLDA KOMMUNE

Kommunedelplan for kulturminne 2017-2021

INNHALD

1. Innleiing	5
1.1. Målet med planen	5
1.2. Rammer for planen	5
1.3. Plantype	5
1.4. Overordna føringar, anna lovverk og eksisterande planar	6
1.5. Organisering og medverknad	6
2. Utfordringar i kulturminnearbeidet	7
2.1. Kvifor ta vare på kulturminne?	7
2.2. Utfordringar framover	7
3. Aktørar, roller og ansvar i kulturminnearbeidet	8
3.1. Statleg mynde sitt ansvar	8
3.2. Fylkeskommunen sitt ansvar	8
3.3. Volda kommune sitt ansvar	8
3.4. Eigar sitt ansvar	8
3.5. Økonomiske støtteordningar	8
3.6. Andre organisasjonar si rolle	8
4. Kulturhistorisk oversikt	9
4.1. Kunnskapsgrunnlaget	9
4.2. Kulturhistorisk oversikt for kommunen	9
5. Førtidsminne og minnesmerke	11
5.1. Arkeologiske kulturminne	11
5.2. Historiske kjelder	11
5.3. Minnesmerke	12
5.4. Krigsminne	13
6. Bygningar	13
6.1. Freda bygningar	14
6.2. Kyrkjene	16
6.3. Skulehusa	17
6.4. Offentlege bygg	19
6.5. Museum	20
7. Bygdemiljø	22
7.1. Byggestilen	22
7.2. Sentrumsmiljø	23
7.3. Gardsmiljø	25
7.4. Tuntrea	26
7.5. Steingardar og bruer	27
7.6. Setrar	29
8. Tekniske og industrielle kulturminne	32
8.1. Kraftverk	32
8.2. Fabrikkar	34
8.3. Attåttnæring	38
8.4. Kystkultur og båtbyggjartradisjon	38
9. Samferdsle	41
9.1. Sjøvegen	41
9.2. Landevegen	42
9.3. Posten	43
9.4. Mobile kulturminne	44
9.5. Paddetunnelar	45
10. Immaterielle kulturminne	46
10.1. Bildande kunstnarar/kunsthandverkarar	46
10.2. Skriftkultur	46
10.3. Stadnamna	47

10.4.	Fotografi	47
10.5.	Musikk- og dansetradisjonar	48
10.6.	Idrettsmiljøet	49
10.7.	Bunad- og folkedraktskikk	50
10.8.	Kometland	51
11.	Gjennomføring av planen	52
11.1.	Lokalt viktige kulturminne	52
11.2.	Regionalt og nasjonalt viktige kulturminne	52
11.3.	Handlingsplan	53
12.	Kjelder og litteratur	55
12.1.	Skrivne kjelder som er brukte i planen	55
12.2.	Nyttige lenkjer og dokument for vidare lesing	55
12.3.	Om Volda skrive av og for folk i Volda	56
12.4.	Noter	58
13.	Oversikt over innsendte innspel til kulturminneplanen	59

HELSING FRÅ ORDFØRAREN

Kulturminna, definert som alle spor etter menneskeleg verksemd, viser utviklinga som danna grunnlaget for det samfunnet vi har i dag. Kulturminna er uerstattelege verdiar, og som kommune har vi eit ansvar for å forvalte desse på ein best mogleg måte.

Kulturminneplanen er viktig i arbeidet med å verne, men og å legge til rette for forsvarleg bruk av kulturminne i Volda. Verneverdige kulturminne er slike som er verna i kraft av lovgjeving og nasjonale og regionale vedtak, og i tillegg kulturminne som kommunen sjølv meiner er verneverdige ut frå lokale ønskjer og behov. Kulturminneplanen omfattar alle slike kulturminne, men med eit spesielt fokus på verneverdiar vi sjølv har identifisert som lokalt viktige kulturminne og som vi vil verne gjennom kommunale politiske vedtak – dvs. ved vedtak av kulturminneplanen.

Kulturminneplanen gir oss oversikt over aktuelle kulturminne som bør vernast, men og korleis vernet kan gjennomførast med omsyn til bruk og tiltak for å sikre verdiar og vern. I planarbeidet har det vore deltaking av innbyggjarar med interesse for kulturminne og med svært mange interessante og viktige innspel som har gitt ny kunnskap. Eg vil takke plangruppa for ein flott innsats og eit vel gjennomført planarbeid og ein spesiell takk til alle som har vore til hjelp for oss i dette arbeidet.

Det er ikkje nok å lage til ein plan, denne må følgast opp med handling. Kommunen kan ikkje gjere alt åleine, derfor må vi få med oss entusiasmen frå planleggingsarbeidet med på å gjennomføre aktuelle tiltak i eit tett samarbeid mellom privatpersonar, lag og organisasjonar, kommunen og offentlege støtteordningar.

Jørgen Amdam, ordførar

Volda sentrum, foto: Torgeir Stensø

1. INNLEIING

1.1. MÅLET MED PLANEN

Volda kommune har per i dag ikkje noko samla oversikt over kulturminna i kommunen. Informasjonen om ulike kulturminne er lagra i databasar som SEFRAK-registeret¹ og Askeladden, men dei fleste kulturminna er ikkje registrerte nokon stad. Ei samla lokal oversikt over kulturminna vil gje kommunen auka kunnskap og kompetanse om kulturarva, samtidig som ein får kartlagt dei ulike kulturminna som finst. På denne måten vil ein lettare kunne avklare kva kulturminne som bør takast vare på, og korleis ein skal gjere dette.

Forstå fortida - planlegge for framtida

Volda kommune har kulturminne og kulturmiljø av både nasjonal, regional og lokal verdi. Å ta vare på desse minna om fortida er svært viktig, fordi det er identitetsskapande og gjev kjensle av tilhøyrse hos innbyggjarane. Planen skal bidra til å fremme forståing av kva verdi kulturminna har for vår felles historie og identitet, og vil på denne måten vere med på å vidareføre kulturarven vår. Ei kartlegging vil gje innbyggjarane ny kunnskap og informasjon om kulturminna i dei ulike bygdelaga, og gje kommunen betre grunnlag for å ta vare på desse. Kulturminna påverkar ein stor del av kommunen si verksemd: Både plan- og byggesak, eigedomsforvaltning, formidlingsarbeid, næring og utvikling har kulturminne som ein del av sitt fagområde. Planen skal gje kunnskap og prioritering, og ikkje minst – planen er eit viktig reiskap i plan- og byggjesakshandsaminga.

Ved å ha ein politisk vedteken kulturminneplan legg ein føringar for korleis ein seinare skal ivareta omsynet til kulturminne og kulturmiljø i arbeidet med kommuneplanen sin arealdel. Målsettinga må vere å kunne utvikle eit moderne Volda og samtidig ha evne til å ta vare på historia og identiteten vår.

1.2. RAMMER FOR PLANEN

I samfunnsdelen til kommuneplanen, vedteken av Volda kommunestyre 26.5.2016, står det om mål og strategiar om satsingsområdet «Volda i regionen». Eit av måla er

å «bruke Volda-Ørsta sin kulturarv og identitet bevisst i arbeidet med å bygge regionsenteret». Strategien som er sett for å nå målet er:

- Kartlegge, formidle og marknadsføre kulturminne og kulturmiljø.
- Formidle og bevisstgjere innbyggjarar om Volda sin kulturarv og identitet gjennom barnehagar, skular og som ein del av integreringsarbeidet.
- Fokuserer på og vidareutvikle Volda og Ørsta sine særegne kvaliteter.
- Nytte skulestaden Volda og StudiebygdA i omdømebygging og marknadsføring i arbeidet med å vidareutvikle Volda-Ørsta som regionsenter.

1.3. PLANTYPE

Ein kommunedelplan kan vere ein plan for eit bestemt område, tema eller verksemdsområde. Denne planen er difor ein tematisk kommunedelplan, og ikkje juridisk bindande. Kulturminnelova si definisjon av kulturminne er lagt til grunn for arbeidet med denne planen. Kulturminne er definert som:

«...alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til» (Lov om kulturminne § 2).

Prosjektgruppa har valt å fokusere på følgjande tema i planen: førtidsminne og minnesmerke, bygningar, bygdemiljø, tekniske og industrielle kulturminne, samferdsle og immaterielle kulturminne. Førtidsminne (automatisk freda kulturminne) er etter lova eit kulturminne som er frå før reformasjonen i 1537. Bygningar inkluderer kyrkjer, freda bygningar og andre bygningar med kulturminneverdi. Bygdemiljø skildrar ulike gatemiljø, setrar og gardsmiljø som er typiske for Volda kommune. Tekniske og industrielle kulturminne er fabrikkar, kraftverk og liknande som kan knytast opp mot den tekniske/industrielle historia til området. Samferdsle kan vi forstå som gamle ferdselsårar og vegar, ferdsel langs fjorden og posthistorie. Det siste temaet er immaterielle kulturminne; som kunnskap, ferdigheiter, språk, stadnamn og handverkstradisjon er døme på.

1.4. OVERORDNA FØRINGAR, ANNA LOVVERK OG EKSISTERANDE PLANAR

Plan- og bygningslova legg føringar om utarbeiding av planar for kommunen.

Lov om kulturminna (kulturminnelova) seier at kulturminne og kulturmiljø skal vernast som ein del av vår identitet og kulturarv, som ledd i ei heilskapleg miljø- og ressursforvaltning. Når vedtak påverkar kulturminna, skal kommunen ta omsyn til kulturminnelova sitt formål. Kulturminne frå oldtid og middelalder inntil år 1537 er automatisk freda.

Nasjonale føringar:

- St.meld. nr 16 (2004-2005) Leve med kulturminner
- St.meld. nr. 26 (2004-2007) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand
- St.meld. nr 25 (2012–2013) Framtid med fotfeste
- NOU 2002: 1: Fortid former framtid. Utfordringer i en ny kulturminnepolitikk

Regionale føringar:

- Regional delplan for kulturminner av regional og nasjonal verdi (2015)
- Fylkesplan for Møre og Romsdal (2013-2016)
- Regional planstrategi (2012-2016)

Lokale føringar:

- Volda kommune sin kommuneplan (samfunnsdel) 2016-2020. Vedteken 26.5.2016

1.5. ORGANISERING OG MEDVERKNAD

Arbeidet med kulturminneplanen har vore organisert som eit eige prosjekt. Temaplanen for kulturminne skal gjelde for ei periode på 4 år, med jamleg revisjon. Det vart oppretta ei prosjektgruppe med representantar frå kommunen, lokale lag og organisasjonar og andre ressurspersonar. Prosjektgruppe har vore Inger-Johanne Johnsen, Tove Aurdal Hjellnes, Heidi Istad, Torgeir Stensø, Cecilie Rørstad og Kari Hasle. Olav Myklebust og Oda Skoglund har vore engasjert i å utarbeide planen.

Formannskapet har vore styringsgruppe i planprosessen.

For å sikre lokal forankring og eigarskap til planen, har ein lagt vekt på å inkludere innbyggjarane gjennom medverknad frå sogelag, lag og organisasjonar og

ressurspersonar frå ulike område i kommunen. Vi har søkt å forankre planen i eit utval av det rike forskings- og registreringsarbeidet som er gjort på kulturminnefeltet i Volda. I registreringsarbeidet har ein lagt opp til møteverksemd og informasjon i dei ulike bygdene for å engasjere innbyggjarane til å ta del i prosjektet. Via ei facebookgruppe vart folk oppmoda om kome med innspel til temaplanen.

Utvalet vi har fått av kulturminne av lokal verdi, er eit resultat av den metodikken og prosessen som er valt for arbeidet. Dei som har kome med forslag til kulturminne har gjort det ut frå eigne føresetnader og ut frå eigen lokalkunnskap. Dette betyr at det vil vere kulturminne rundt om i kommunen som burde ha vore representert i planen, men som ikkje er det. Men dette betyr ikkje at desse av den grunn er verdilause: Kommunen har framleis eit ansvar for kulturminne som ikkje har status som lokalt viktige kulturminne og som ikkje er tekne med i den kommunale kulturminneplanen.

Denne kulturminneplanen er ein førstegenerasjons kulturminneplan, og det vil vere behov for tilføyningar og endringar når planen skal reviderast neste gong.

Røysløda i Volda sentrum har materiale i seg frå den gamle stavkyrkja i Volda som vart riven i 1858. I følge SEFRAK-registreringa er løa reist i 1870-åra, men mykje tyder på at den er langt eldre. Foto: Kari Hasle

2. UTFORDRINGAR I KULTURMINNEARBEIDET

2.1. KVI FOR TA VARE PÅ KULTURMINNE?

Kulturminne er eit viktig verktøy når ein skal forstå korleis samfunnet er bygd opp. I meir enn tolv tusen år har det levd menneske i Norge, og med hjelp av naturen har dei skapt eit livsgrunnlag. I førindustriell tid var det naturleg at ein nytta lett tilgjengeleg byggematerialar som stein, torv og tømmer. Difor kan materialbruk i møte med bygningar og andre menneskeskapte spor i kulturlandskapet fortelje oss mykje om lokalhistoria til bygda, og gjennom bruk og oppleving av kulturminna vil befolkninga oppleve tilhøyrslø, trivsel og eigarskap. På den måten kan vi sjå på kulturminna som eit identitetsskapande element.

2.2. UTFORDRINGAR FRAMOVER

Klima- og miljøutfordringar

Endringar i klima kan påverke kulturarven på fleire måtar. Skadar på bygningar, attgroing, flom og ras er berre nokre av utfordringane ein står over for, og det er difor viktig å verne kulturminna på best mulig måte. Kulturminne er ein ikkje-fornybar ressurs, så om dei blir øydelagde er dei tapte for alltid. Å sikre kulturminne blir difor viktig framover. Tiltak som å drenere vatn vekk frå bygningar, meir vedlikehald og ettersyn vil vere aktuelle.

Areal- og tettstadsutvikling

I ein stadig veksande tettstad som Volda er det viktig å henge med i utviklinga. I takt med høgare levestandard kjem det også fram ynskje om å bygge ut og bygge nytt. I Volda er det til dømes mange SEFRAC-registrerte bygningar, og korleis desse best kan takast vare på i konkurranse med nye bygg vil vere ei utfordring, ettersom det ikkje er tillagt spesielle restriksjonar for sanering av dei registrerte bygningane. SEFRAC er meint å gje ei føring for at kommunen skal gjere ei særskilt vurdering før eventuelt løyve til å endre, flytte eller rive.

Volda samfunnshus bygd i 1955, foto: Volda kommune

3. AKTØRAR, ROLLER OG ANSVAR I KULTURMINNEARBEIDET

3.1. STATLEG MYNDE SITT ANSVAR

Det er Kulturdepartementet som har det overordna ansvaret for forvaltning av kulturminne og kulturmiljø i Norge. Riksantikvaren er fagdirektoratet til departementet og skal utøve den nasjonale kulturminnepolitikken som vert vedteken av Storting og regjering. Det inneber mellom anna å vere rådgjevar for departementet i saker som omhandlar kulturminne og kulturmiljø. Riksantikvaren har fullmakt til å frede faste og flytande kulturminne ved enkeltvedtak eller forskrift. I kommunale plansaker kan dei stoppe planar ved motsegn dersom nasjonale kulturminneinteresser er trua.

3.2. FYLKESKOMMUNEN SITT ANSVAR

Møre og Romsdal fylkeskommune har to hovudoppgåver innan kulturvern; verne og ivareta faste kulturminne og ivareta museumsvesenet i fylket. Oppgåva er delegert frå Kulturdepartementet og Riksantikvaren som fagdirektorat. Fylket har også oppgåver etter eige initiativ, som til dømes rådgjeving i bygningsvern.

3.3. VOLDA KOMMUNE SITT ANSVAR

Kommunen er ikkje pålagt oppgåver etter kulturminnelova utover meldeplikta når det gjeld eventuelle tiltak på bygningar som er eldre enn 1850. Men i høve til plan- og bygningslova har kommunen som oppgåve å sjå til at det blir teke omsyn til kulturminnevernet i kommuneplanar, reguleringsplanar og når byggesaker blir handsama. Volda kommune er vertskommune for tre av avdelingane i det konsoliderte Stiftinga Sunnmøre Museum. I praksis kan kommunen ta på seg ein del oppgåver innan kulturminnevern; som til dømes utarbeiding av sektorplanar for kulturminne, skjøtseloppgåver, formidlingsopplegg og å initiere istandsetjingstiltak.

Kommunen har også ansvar for forvaltning av nyare tids kulturminne som ikkje er freda.

3.4. EIGAR SITT ANSVAR

Eigarane er den avgjerande faktoren dersom ein skal lukkast med vern av kulturminne. Nokre kulturminne er ressurskrevjande å ta vare på. I mange tilfelle er det ikkje mangel på kunnskap om føremålet med kulturvern som er avgjerande, men tilgangen på ressursar for å ta vare på dei kulturhistoriske verdiane.

3.5. ØKONOMISKE STØTTEORDNINGAR

Freding eller vern vil i seg sjølv kunne gje avgrensa vern for det enkelte kulturminne. Det aller viktigaste er at eigar sjølv er positiv og motivert for å ta vare på kulturminnet, noko som gjerne krev både kunnskap og økonomiske ressursar. Det er derfor viktig at kulturminneforvaltninga på alle nivå legg til rette for dette.

Økonomisk støtteordningar vert nytta for å bidra til at kulturminne, kulturmiljø og kulturlandskap vert tekne vare på. Støtteordningane dekkjer berre ein del av den totale kostnaden ved skjøtsel, vedlikehald eller restaurering. Dei som ynskjer å ta vare på kulturminne, kulturmiljø og kulturlandskap kan søke på støtteordningar som passar til det aktuelle prosjektet.

Under er det ei oversikt over relevante tilskotsordningar – dette er ikkje ei uttømmende liste. Det er sjølv sagt mange andre mogelegheiter til å skaffe finansiering både til formidlingstiltak og til tiltak for å ta vare på kulturarven.

- Riksantikvaren har fleire tilskotsordningar.
- Norsk Kulturminnefond er ei viktig tilskotsordning innanfor dette feltet.
- Fylkesmannen i Møre og Romsdal administrerer tilskot gjennom Regionalt miljøprogram. Tilskotsordninga for spesielle miljøtiltak i jordbruket (SMIL) er retta mot kulturminneverdiane i kulturlandskapa til jordbruket. Kommunen har egne retningslinjer for tildeling av tilskot etter denne tilskotsordninga.

3.6. ANDRE ORGANISASJONAR SI ROLLE

Eit aktivt, frivillig organisasjonsliv er avgjerande for brei forankring av kulturminnevernet. Organisasjonane tek mange viktige initiativ og gjer ein stor og

viktig jobb med å dokumentere, informere og synleggjere lokale kulturminne. Lokalt blir det også lagt ned ein stor innsats i ulike restaureringstiltak og forvaltning av lokale kulturminne.

Det har vore fleire organisasjonar involverte i arbeidet med denne kulturminneplanen. Av aktørane i kommunen som har bidrege med innspel og informasjon kan vi nemne:

- Høgskulen i Volda
- Austefjord museumslag
- Dalsfjord fymuseum
- Dalsfjord sogelag
- Bjørkedal kystlag
- Bjørkedal båtsamlingar
- Sivert Aarflot museet
- Volda Bygdetun
- Stiftinga Volda sogelag
- Stiftinga Gamlegymnaset i Volda
- Fortidsminneforeningen

4. KULTURHISTORISK OVERSIKT

4.1. KUNNSKAPSGRUNNLAGET

Volda kommune har over tid hatt satsa på formidling av kulturhistoria til kommunen. Døme på dette er busetnadssoga skriftserien til Jostein Nærbøvik (Volda-soga 1800-1945). Kulturminneplanen bygger vidare på denne kunnskapen. I tillegg kjem sjølvstaga dei bidraga vi har motteke frå enkeltpersonar, sogelag og lokalhistorisk interesserte.

SEFRAK-registeret: Nemninga blir brukt om bygningar som blei registrerte i regi av SEFRAK (Sekretariatet for registrering av faste kulturminne) i åra 1975-1995. Registreringane omfattar i prinsippet alle bygningar som er bygde før 1900²,

då det einaste kriteriet for registrering var alder på bygningen. SEFRAK-bygningar kan ha verneverdi, men har ikkje formelt vern. I Volda kommune har vi kring 2600 registrerte bygningar i SEFRAK-registeret

Askeladden: Inneheld data om kulturminne og kulturmiljø som er freda etter **kulturminnelova**, verna etter **plan- og bygningslova (PBL)**, eller som etter ei kulturminnefagleg vurdering er vurderte som verneverdige. Askeladden er eit verktøy for kulturminneforvaltninga, og ein må registrere seg for å få tilgang. Andre som er interesserte i kulturminne kan bruke www.kulturminnesok.no for å få tilgang på data frå Askeladden.

4.2. KULTURHISTORISK OVERSIKT FOR KOMMUNEN

Kunnskapstradisjonen i Volda har vore uvanleg sterk. Namn som Hans Strøm og Sivert Aarflot kan knytast til folkeopplysingsarbeidet før og etter 1800. Aarflot starta mellom anna første trykkeriet, biblioteket og avisa på landsbygda i Norge. Voldingane hadde god tilgang til informasjon om kva som hende ute i verda.

Det går ei linje frå dei lesande og skrivande bøndene i Bjørkedalen via fleire kjende folkeopplysningsmenn, til den skule- og kulturstaden Volda som vi kjenner i dag: Bøndene på Bjørkedalen lærte tidleg å lese og skrive fordi dei hadde pengar til å kjøpe bøker for. Pengane hadde dei tent på båtbygging, og bøkene vart kjøpt på auksjonar etter prestar og embetsfolk. Å kunne skrive ga status.

Volden høiere Almueskole vart starta i 1861 og la seinare grunnlaget for både Volda lærarskule og Volda gymnas. I 1970 vart Distriktshøgskulen etablert. I 1994 vart Lærarhøgskulen og Distriktshøgskulen slått saman til Høgskulen i Volda. Dei mange utdanningsinstitusjonane har prega utviklinga av Volda sentrum på mange måtar. Stadig nye møte med elevlar og studentar i bygda har gjeve kulturelle impulsar, næringsgrunnlag og arbeidsplassar, og kanskje sett lokale normer og tradisjonar på prøve.

Folk frå Folkestad og Dalsfjorden reiste langs heile Norskekysten i statens teneste for å bygge fyr og sjømerke. Dette var eit arbeid som gjekk i generasjonar. Dei sørge for at leia langs kysten vart tryggare. Framleis er det slik at mange frå desse bygdene arbeider i Kystverket.

Rundt Austefjorden, Kilsfjorden og i Bjørkedalen har ein mange hundre år med tradisjon for trebåtbygging som attåtnæring for jordbruket. I Bjørkedalen er handverket framleis levande.

For dei fleste fjordbøndene var fiske den viktigaste attåtnæringa på 1800-talet. Tallause menn og båtar frå bygdene i Volda dreiv fiske på Sunnmørskysten, men også lengre borte. Då båtane fekk motorar på 1900-talet, leverte Volda Mekaniske Verkstad båtmotorar over heile landet: «Volda-motoren» var ei merkevare.

Kontakta med omverda har vore sjølvsgd og nødvendig. Dette pregar framleis kommunen vår. Her er ein vant til framandfolk. Her er ein van med framandfolk og impulsar utanfrå.

For dei mange kvinnene med ektemenn borte på sesongarbeid kunne kvardagen innebere tøffe tak. I store delar av året var dei åleine om stell av born og gamle, av dyr, heim og gard. I mange tilfelle var det husmora i huslyden som var gardbrukaren i det daglege, sjølv om dette ikkje kjem fram i offisielle statistikkar.

Kulturminneplanen skal no vidare gje ein gjennomgang av dei viktigaste kulturminna i kommunen, ut frå dei fokusområda som prosjektgruppa har valt å legge vekt på.

Frå Garvarbuda, foto: Torgeir Stensø

5. FØRTIDSMINNE OG MINNESMERKE

Fornminne er kulturminne frå før reformasjonen i 1537, og det fins ei rekkje av dei i alle bygdene i kommunen. Ein finn ei god oversikt på www.kulturminnesok.no. Vi kan nemne nokre av dei viktigaste:

5.1. ARKEOLOGISKE KULTURMINNE

- To gravrøyser på Kråkeneset på Lid; 40 x 10 meter, datert til Jernalderen.
- Kjempegrava (Kjempå), gravrøys på 12 x 9 meter og 1,25 meter høg på Rotevatn, datert til Jernalderen.
- Steinalderbuplass på Furneset med funn av fleire økser og knivar, datert til Yngre Steinalder.
- Fleire gravrøyser i eit stort felt på 45 meter i Skinnvika, datert til Jernalder.
- Vikinggrava på Nausthaugen, Bjørnaset; 9 meter i tverrmål, 0,5 meter høg, datert til Jernalderen.
- Kjempegrava, røys på vestsida av Nedstevatnet ved Kile, 12 meter i tverrmål, stått ein bautastein som ligg som dørhelle, datert til Jernalderen.
- Olavskjelde på Kile er ein brønn/vannpost frå middelalderen. Den ligg på innsida av Midvatnet. Det er også ein steinkross i området her; Kilskrossen, skal vere flytta 50-100 meter austover då han vart sett opp att 1914.
- Felden – stad med tilknytt segn om steinhus og rituell bruk. Ligg mellom Dalsfjorden og Bjørkedalen.
- Gravhaug på 11 meter i tverrmål og 0,75 meter høg ved kyrkja på Dravlaus (fleire mindre gravhaugar i nærområdet), datert til Jernalderen.
- Arm- eller halsring og armbøyle av sølv (til saman 447 gram) funne på Torsheim i Torvika.
- Bogestø under fjellet Blæja mellom Volda og Vanylven, brukt til jakt og fangst i førreformatorisk tid.

Kilskrossen, fotograf: Brith Aanning Aarseth

5.2. HISTORISKE KJELDER

Den første gongen ein finn kjeldemateriale om Volda er i Snorre Sturlason: *Soga om Olav Tryggvason*. Her fortel han at Håkon og Eirik jarl låg i Hallkjellsvik med halvtanna hundre skip (180), då dei fekk vite at jomsvikingane hadde lagt inn til Hod (Hareidlandet), før slaget ved Hjørungavåg.

5.3. MINNESMERKE

I kommunen er det fleire monument og minnesmerke som viser tilbake til hendingar gjennom tidene.

Anfinnvollen, Fyrde: Bautastein 2,75 meter høg, 35 cm brei og 20 cm tjukk. Steinen skal tidlegare ha stått på ein gravhaug i nærleiken som rasa ut i sjøen. I haugen vart det funne beksel og sverd. Steinen låg så lenge under eit kvernhus i elva, før den vart atterreist her i 1898. Det er ei innskrift på søre breiside som fortel om atterreisinga. Steinen er datert til Jernalder og vart i 1983 automatisk freda etter kulturminnelova av 1978.³

Over Ottar Osdal: I 1970 reiste Austefjord Bondelag ein bautastein over Ottar Osdal på heimegarden hans i Osdalen. Ottar vart 1761 arrestert og skulda for oppvigleri av futen Ole Alsing, dei hadde samla inn underskrifter til eit klageskriv mot futen for hard skattlegging og hardhendt militærutskrivning, som dei ville levere til kongen i København. Ottar vart dømt til ½ års straffarbeid for oppvigleri i 1762, fekk seg ein helseknekk og døydde berre 59 år gamal 1764.⁴

Bautastein ved Volda-kyrkja: Steinen var teken på Mårstøylen og frakta til Volda. Han vart avduka 17. mai 1914 og innskrifta var: «Minne om voldingar som fall i krigen 1807-1814». Etter siste verdskrigen vart bautaen 17. mai 1946 supplert med ei minneplate over dei frå Volda som var falne i krigen, det var i alt 5 mann.

Bautastein i Riste-tunet på Nedre Rotset: Denne steinen var sett opp til minne om Synnøve Riste (1858-1889) som var redaktør, målforkjempar og kvinnesaksforkjempar.

Minnestein i Vassbotnen: Sett opp til minne om diktaren Anders Vassbotn (1868-1944) i 1954. På steinen er det eit relieff av Vassbotn laga av Lars Kinsarvik d.y. Anders Vassbotn var også ordførar og stortingsmann, og var ein særleg forkjempar for nynorsken og dei nasjonale verdiane.⁵

Bautastein på Folkestad: Steinen er til minne om Per J. Sollid (1891-1927). Han var flink med ord, og skreiv mykje dikt og songar – både alvor og skjemt. Folk kjende seg att i visene han laga. Han arbeidde mykje, var ei tid i fyrvesenet, og dreiv med vinterfiske i Kvalsvika, i tillegg til pliktarbeid på vegen Folkestad-

Straumshamn. Han fekk tuberkulose og døde på Granheim sanatorium. Steinen vart henta i Mårstøylhalsen i Indre Dalsfjord og avduka 1991.⁶

Bautaen på Bjørkedal, foto: Rune Løset

Bautastein i Bjørkedalen: Bautastein til minne om dei frå Bjørkedalen som deltok i Napoleonskrigane, først reist på Søre Bjørkedalen, seinare flytta til plassen ved ungdomshuset. Etter krigen vart det festa ei ny plate med namna på dei som var med i felttoget 1940.

Bautaen over Vika-Petter: Hans Peter Kalvatsvik (1823-1884) var spelemann. Bautaen står i hagen til garden Vika/Kalvassvika som han kom frå.⁷

Bautastein til minne om ekteparet Wilhelmine og Dr. Oscar N. Eng som var ein av grunnleggarane av Sanitetslaget. Den sto opphavelig ved Sanitetshuset, men har no fått ny plassering i sentrum av Volda.

Bautasteinen til minne om Wilhelmine og Norman Eng

Orkanmonument: Nyårsorkanen 1992 gjorde mykje skade på Nordvestlandet, og tok mellom anna Brunebuda. Til minne om dette vart det sett opp eit monument ved Dalsfjord skule. Sverre Lillestøl laga eit minnesmerke med ein båt som kjem drivande på ei bære. Båten vart støypt i bronse av Odd Gjersdal, og er festa til ein stein som symboliserer båra.

Både på den gamle kyrkjegarden i Volda og ved Austeffjord kyrkje er det teke vare på fleire av dei gamle gravminna i jarn. Ved Volda kyrkje er det også nokre eldre gravheller frå kistegraver som er tekne vare på.

5.4. KRIGSMINNNE

Kystbatteriet på Berkneset vart bygd opp av dei tyske okkupasjonsstyrkane i løpet av 1942. Det vart operativt som ein del av Festung Norwegen – ein samlebetegnelse på den tyske befestning av Norge. Fortet høyrte til artillerigruppe Ålesund fram til 1943, etter det artillerigruppe Stadtlandet. Dei hadde som hovudoppgåve å sikre den indre skipsleia i Rovdefjorden og Vartdalsfjorden. «Batteriestützpunkt Birkenes» var utrusta med fire 10,5 cm Schneider feltkanoner og mannskapet varierte frå 75 til det doble. Ved kapitulasjonen i 1945 vart batteriet nedlagt, men tyskarane vart likevel verande fleire veker på Berkneset for å rydde vekk piggråd og landminer. Anlegget er eit automatisk freda kulturminne.⁸

Minnestein på Folkestad gravstad: Sett opp 1945 til minne om flygaren Petter Åsebø, som omkom under krigen.

Minnestein ved forsamlingshuset Solheim i Dalsbygda: Sett opp til minne om Einar Nordal Brune som omkom under andre verdskrigen.

Minnestein i Åmelfoten ved forsamlingshuset Høgtun: Har innskrifta «Reist i takksemi av folket her» og vart sett opp til minne om to skotske moskotoflygarar som vart skotne ned over Indre Dalsfjord under krigen.

Bautastein ved Dalsfjord kyrkje: Har ei koparplate over dei frå Dalsfjorden som fall under andre verdskrig. Steinen vart tilhoggen av Sjur og Elias Koppen, og teken i Velsvika. Den vart avduka 1947 i samband med ei gudsteneste.⁹

6. BYGNINGAR

Det er fleire bygningar som er freda i Volda kommune. Freding er den strengaste form for vern, og inneber at alle inngrep på og ved kulturminna må godkjennast av fylkeskommunen.

6.1. FREDA BYGNINGAR

Volda prestegard: Består av hovudbygning, eit stabbur og eit eldhus/garasje. Volda prestegard er første gang nemnt i kjeldene i 1338 (Æyrum prestgarðenom j Valld (DN5: 124)). Prestegarden vart flytta til Øyra på andre sida av elva i 1730-åra, då prestegarden i Halkjelsvik vart kjøpt til privateige. I 1762 vart huset her rive, og det vart bygt ny prestebustad. Året etter kom presten Hans Strøm til Volda og busette seg her. Han sørge mellom anna for den fine hagen kring huset, og det var også ein eigen brønn her etter han, som var sagt å skulle ha særleg godt vatn. Den fekk namnet «Hans Strøms helsebrønn». Huset her vart vølt 1797, men alt i 1818 vart det bygd ny hovudbygning her. Det var byggmeister Mathias Løchen frå Nordfjord som bygde den nye prestelåna. Prestegarden har inntil nyleg vore bustad for prosten på Søre Sunnmøre. Stabburet er vedtaksfreda 1992 etter kulturminnelova av 1978, og området ved Volda prestegard er regulert til bevaring etter plan og bygningslova.¹⁰

Ristetunet: Ligg nede ved fjorden på Rotset. Det består av ei hovudbygning, ei borgstove, stabbur og ei sjøbud (Garvarbuda). Garden vart frådelt hovudgarden på Rotset 1816, men husa vart ifylgje Tidsregister flytta ned hit allereie 1783. Enkjefru Andrea Schjelderup dreiv handel, gjestgjevarheim og reiarlag her fram til 1820. Olai Olsen (Gamle-Olsen) overtok garden her 1838 og bygde då nytt stovehus. Han dreiv med handel og bakeri. I 1884 kjøpte Synnøve (f. Aarflot) og Per Riste garden her, og det vart starta målskule her 1887. Det vaks fram eit relativt radikalt miljø kring Ristegarden med Jon Aasen, Rasmus Steinsvik, Ola Rotevatn og Anders Vassbotn som sentrale aktørar utanom ekteparet Riste – og det er reist ein minnestein over Synnøve Riste på garden. Boktrykkjaren P.M Gjerder flytte til Volda 1888, og starta her utgjevinga av avisa *Vestmannen*, som etter kvart vart organ for Reine Venstre.¹¹

Garvarbuda vart bygd her av kjøpmann Olai Olsen i 1838. Målskulen heldt til i bygninga her ei periode, men i 1876 vart Olsenbuda seld til garvar Carl Nikolai Rødseth, som starta garveri i Nesnaustet 1858. Garvarbuda vart frådelt 1887 og det vart innreia bustad her. Garving av skinn var ein omstendeleg prosess som kunne ta frå 2 til 4 månader å fullføre, og alt vart teke vare på; man og hestehalar kunne bli selde til folk som laga kostar, og avskrap frå skinna vart kokt til lim. Bjarne Vassbotn overtok verksemda her etter bestefaren 1926. I tilknytning til Garvarbuda

er det også ein landingsvor som er freda. I dag er det Stiftinga Volda Sogelag som eig Garvarbuda, medan resten av tunet er privateigd. Ristetunet med Garvarbuda er vedtaksfreda 1927 etter bygningslova av 1920.¹²

Volda prestegard, foto: Wikipedia

Garvarbuda, foto: Heidi Thøni Sletten, Stiftinga Sunnmøre Museum

Stabbur på Arnegarden, Eikrem: Bud i ei høgd med 3 rom på langs, lafta. Buda er datert til seinmiddelalderen og ligg på toppen av ein sørvendt bakke. Verna av Riksantikvaren 1996, og vurdert som eit kulturminne av nasjonal verdi.¹³

Gardstunet på Nedre Ekset: Ligg vakkert til i Eksetvika. Den freda hovudbygninga ligg midt i tunet, omgjeve av hage og fleire uthus. Kring tunet er det mykje dyrka mark. Bygget er frå 1845, bygd på mot vest 1898 og kring 1920. Ekset er sterkt knytt til lensmannen og folkeopplysingsmannen Sivert Aarflot (1759-1817), som kom med familien til Nedre Ekset i 1798. Her fekk han i stand eit utlånsbibliotek, og i 1809 starta han det første prenteverket på landsbygda i Norge. Frå 1810 gav han ut *Norsk Landboeblad* som han sjølv var redaktør for. Hovudbygningen er vedtaksfreda 1924 etter bygningsfredingslova av 1920.¹⁴

Bukkebuda, Hunneset: Sengjabud som står midt i tunet. Framfor hovudromet er der fordør i stavkonstruksjon, med oppgang til loftet. På langveggane er der

innelukka svaler. Bukkebuda er ganske lik sengjabuda frå Eide, og er datert til siste halvdel av 1500-talet. Vedtaksfreda 1927 og vurdert som eit kulturminne av nasjonal verdi.¹⁵

Sengjabuda frå Eide i Austefjorden står i dag på Volda bygdetun og er datert til seinmiddelalderen. Sengjabudene var ofte det finaste huset på garden og vart brukt som gjestestove og lagerhus for klede og sengkledde. Her er det brukt utsøkt materiale og stökkane var ovaltelja slik ein finn i hus frå middelalderen.¹⁶

Sengjabuda frå Eide i Austefjorden. Foto: Frode Pilskog

Røykstove i Velsvika: Ei av dei best bevarte røykstovene på Sunnmøre. Store dimensjonar på tømmeret og stökkane som er hogd til i kjølforn, gjer at ein daterer huset til 1600-talet. Stova har tømra stoverom og utdør i reisverk. Freda etter kulturminnelova av 1978, og vurdert som eit kulturminne av nasjonal verdi.¹⁷

Utover dei freda bygningane (sjå oversikt i regional kulturminneplan) i kommunen har vi fleire bygningar som er registrert i SEFRAK-registeret og som kunne ha vore løfta fram som lokalt viktige bygg. Nokre av desse finn ein i oversikta over lokalt viktige kulturminne, kap11.1.

6.2. KYRKJENE¹⁸

Volda kyrkje: Volda er omtala som kyrkjestad allereie i 1432 (Halkelsviks kyrkje) (AB136)), men det er nemnt prestegard her heilt sidan 1338. Den eldste kyrkja her var ei stavkyrkje med skip på 35 x 16 alen og kor på 8 x 11 alen. Det vart bygd tverrskip på kyrkja mot sør tidleg på 1500-talet (Storkyrkja), og i 1551 vart eit korshus på Ulvestad flytta hit og skøytt på kyrkja mot nord (Nykyrkja). Volda var i den første perioden hovudkyrkje med anneks i Ørsta, Vanylven, Syvde og Hjørundfjord, i 1766 var det berre Ørsta anneks som låg under hovudkyrkja her. Det vart bygd galleri i kyrkja i 1820-åra.¹⁹

Den gamle stavkyrkja vart delvis riven i 1858 til fordel for ei langt større, kvit trekyrkje med krossforma grunnplan og våpenhus med tårn i vest. Kyrkja hadde 970 sitjeplassar og var teikna av arkitekt Christian H. Grosch i ei blanding av nygotisk- og sveitserstil. Altertavle vart måla av kunstmålaren Christen Brun. Det var tre lemar i kyrkja, på begge sidene og på vestsida der orgelet stod – den som var nærmast sjøen, vart naturleg nok kalla Dalsfjordlemen, sidan det hit var kortast veg for dei som kom sjøvegen. I 1929 brann kyrkja ned, og det blei vedteke å bygge ny kyrkje i stein på kyrkjetomta.

Den nye kyrkja vart vigsla 1. mai 1932. Arnstein Arneberg var arkitekt, og kyrkja er ein betongkonstruksjon som utvendig er kledd med upussa gråstein. Mot sør er det eit halvsirkelforma utbygg med kapell. Vesttårnet med tårnuret og det raudmåla klokkehuset dominerer kyrkja. Hugo Lous Mohr var ansvarleg den innvendige utsmykkinga og han mala også freskomaleriet på austveggen i koret. Kyrkja er i dag ei «listeført kyrkje», dvs. eit kyrkjebygg frå perioden etter 1850 med særleg høg verdi.

Austefjord kyrkje: Langkyrkje, opphavleg bygd i 1773 som Nes kyrkje i Bjugn prestegjeld. I 1879 vart kyrkja kjøpt av bygdefolket i Austefjorden for 2 800 kr, og flytta til Fyrde i Austefjorden. Gjert Lien frå Nordfjord hadde oppdraget med

riving, flytting og å byggje oppatt kyrkja. Kyrkja vart utvida med 3 alen i breidda og 1 alen i høgda, og tårnet vart sett over våpenhuset i staden for midt på skipet. Det vart også lagt inn nokre nye detaljar, som til dømes store, spisse vindauger og mønespir. Benkane og preikestolen er originale frå tida i Bjugn, medan klokke og altertavle ikkje følgde med då dei kjøpte kyrkja der og måtte skaffast nye. Altertavla skal vere måla av ein kunstmålar Sjøblom i 1908. Austefjord kyrkje er eit kyrkjebygg frå perioden etter 1850 som er vurdert til å ha særleg høg verdi.²⁰

Dalsfjord kyrkje: Kyrkja vart vigsla i desember 1910, arkitekt Ole Havnæs frå Fræna. Kyrkja er ei korskyrkje med høgt vesttårn og dåps- og prestesakristi på kvar si side av koret. Koret er femsida med ein kveling av tre. Skipet er høgrest og ope heilt opp til mønet. Altertavla er laga av Lars Kinsarvik, medan Guttorm Langstøyl rosemåla preikestolen, galleriet og korbogen. Det første orgelet var laga lokalt av Bernt M. Haugen og Lars Ulvestad.

Kilsfjord kyrkje: Det vart oppretta kyrkjegard her 1913 og kjøpt inn tomt til kyrkje, men det skulle gå over 60 år før kyrkja var på plass. Kyrkja vart vigsla 28. april 1974, og er teikna av arkitekt Alf Apelsest. Det er ei moderne arbeidskyrkje, bygd i upussa armert betong, og innvendig er det brukt mykje umåla furu og leca-blokker. Kyrkja har frittstående klokketårn. Altertavla er eit triptychon (tavle av tre med to hengsla dører) og er laga av Thorvald Moseid. I kyrkja heng det elles eit fjørefar med råsegl, laga av Saxe Bjørkedal, som kyrkjeskipp – noko som knytter linjene til båtbyggjarbygda Bjørkedalen.

Kilsfjord kyrkje, foto: Kirkesok.no

Dalsfjord kyrkje og Kilsfjord kyrkje er begge vurdert som kyrkjehistoriske minne av regional verdi.²¹

6.3. SKULEHUSA

«Skulestaden Volda» er ein ofte brukt nemning. Volda vert rekna som eit tyngdepunkt innan høgare utdanning utanfor dei større byane, og trekker gjerne røtene attende til presten Hans Strøm, opplysningsmannen Sivert Aarflot, Ivar Aasen, Synnøve og Per Riste, og miljøet rundt Ristegarden. Volda har ein lang tradisjon innan skule og utdanning, noko alle dei gamle skulebygningane viser.

Omgangsskulen var den rådande skuleforma fram til omkring 1850, og frå 1832 og framover til 1854 vart det skult fast i Klokkegarden på Klepp. Då den nye

fastskulelova kom 1860, var det truleg halde skule i heile 26 skulekrinsar i kommunen. Dei første skulehusa på bygdene vart bygd på Eide og i Holsvika i Austefjorden. Skulane var viktige i lokalsamfunnet, og hadde ofte fleire funksjonar i bygda. I 1861 vart «Voldens høiere Almueskole med annecteret Dannelsesanstalt for Skolelærere» bygd på tomt av Prestegarden ved Øyra-elva. Skulen romma også fastskule for elevane i Øyra og Vikebygda, som skulle vere øvings-elevar for lærarstudentane tredje året. Dessverre vart ikkje skulen her langvarig, lisjejulasta 1865 tok Øyraelva nytt far, og sopte med seg skulen her. Skulen er med på det eldste biletet vi kjenner til frå Volda. . Ny skule vart bygd oppatt på Engeset, ved bruk av materiale frå skulen som forsvann. I 1900 vart det bygd ny folkeskule ved nedste brua over Storelva, men denne brann ned 1903. Først i 1960 vart det bygd ny skule for Øyra-krinsen på Røysbakkflata.

Henrik Kaarstad-huset: Dette er det eldste bygget på området som i dag utgjer Høgskulen i Volda. Kaarstad-huset i nyklassisk stil og med sin karakteristiske gulfarge, er eit kjennemerke for lærarutdanninga i Volda. Bygget var i utgangspunktet kalla berre «Lærarskulen», men har seinare fått namn frå skulemannen Henrik Kaarstad (1865-1927) som stod bak oppstart av det som då vart kalla Voldens privatseminarium i 1895. Han fekk bygd Gamleseminaret (no Røde Kors-huset) i 1897 og Nyeseminaret i 1911. Kaarstad-bygget blei innvigd i 1922, og lærarskulen fekk raskt ei viktig rolle i samfunnsutviklinga i Volda. Bygget er vurdert som eit skulehistorisk minne med regional verdi. Kring huset er det anlagt eit parkanlegg som også er særmerkt for området her.²²

Gamlegymnaset (Maurtua): Eit skulehistorisk bygg frå 1851. Garden her var først kapteinsgard for Bergenhusiske Infanteriregiment, seinare vart husa brukte av Voldens private Millomskule frå 1891, bygd på i 1902, og utvida til Gymnasium i 1907. Dette var det første gymnaset med eksamensrett på landsbygda i Norge i Norge. Etter at gymnaset flytta ut herifrå 1963, har det vore ulike kulturaktivitetar i bygget. I 2015 tok Stiftinga Gamlegymnaset i Volda over ansvaret for bygningen frå Volda kommune. Det er vurdert som eit viktig skulehistorisk bygg i regional samanheng.²³ **Gamlegymnastikken** vart bygd i 1921, og er også eit viktig skulehistorisk minne av regional verdi.²⁴

Gamlegymnaset på Engeset i Volda.

Volda handelsskule vart etablert 1933, og bygde eigne lokale ovanfor Røysgarden i 1935. I 1938 vart lokala utvida, slik at også dei kommunale kontora fekk plass her. Same året fekk skulen løyve til å starte handelsgymnas og

studentfagkurs. Etter at utdanninga vart flytta til Volda Gymnas 1986, vart skulehuset rive.²⁵

Distriktshøgskulen vart etablert i Volda 1970, og i 1971 reiste dei *Ivar Aasen-huset* på Røysmyrane. Høgskuleområdet vart utvida med *Hans Strøm-huset* i 1984. Då lærarskulen og distriktshøgskulen vart slegne saman i 1998, vart administrasjonen lagt til det nybygde *Berte Kanutte-huset*.²⁶

Volda ungdomsskule sitt bygg var ferdigstilt i 1960. På denne tida bar skulen namnet Øyra skule, og den romma elevar i folkeskulen, framhaldsskulen og realskulen. For Volda kommune var realiseringa av skulen eit krafttak, og bygningen sto fram som ein av dei mest moderne skulebygningane i landet. Med 16 klasserom, to skulekjøkken, to naturfagsrom, to sløydsalar, handarbeidsavdeling, lesestove med boksamling, teikne- og songrom, skuletannklinik og lækjarkontor med venterom, lærarrom, styrarrom, inspektørkontor, sekretærkontor, lagerrom, vaktmeisterbustad og ei mengd smårom vart skulen rekna som eit bygg for framtida. Aulaen på 650 kvm, og galleriet med plass til ca. 1500 menneske gav Volda ei ny storstove.

Skulereforma med innføringa av niårig skule og aukande elevtal var med på å endre namnet på skulen til Volda ungdomsskule i 1977/78 då nye Øyra barneskule stod ferdig.

Yksnøy skule/Gjerdshaugen: Førstegenerasjons fastskulehus frå 1910, brukt som skulehus til 1954, sidan forsamlingshus for folket på Yksnøya. I 1900 var det 20 barn på øya. Vurdert som eit skulehistorisk minne av regional verdi.²⁷

Yksnøy skule var i drift frå 1910-1954, og vart reist av folket på øya.

Hjartå skule vart bygd i Ervikstranda 1900, men då vegen gjennom Hjartåbygda skulle byggast i 1904, måtte skulen flyttast opp på Åseskaret. Skulehuset var i bruk til 1984, då den nye skulen vart teken i bruk. Skulen vart flytta til Hau eleit 1988, som dømme på korleis dei gamle skulehusa kunne vere.²⁸

Kalvatn skulestove: Kalvatn skule vart bygd på Nøre-Kalvatn i 1894. Elevane frå Osdalen hadde rett til tre veker heimeskule vinterstid, for å unngå den 8 km lange skulevegen. Kalvatn skule var i drift til 1983. Skulestova har sidan vore brukt til samlingshus.

Innselset skule vart bygd 1906, den stod heilt attmed vegen litt utanfor der den står no. Den første tida delte skulen lærar med Velsvik krins, slik at ein gjekk på skule 14 dagar og hadde så 14 dagar fri til neste gong. Etter at skulen vart nedlagt,

vart det frå 1970 slik at elevane reiste frå Dravlaus og hit når dei skulle ha skulekjøkken. Skulen vart sidan brukt som grendahus for Innselsetbygda, fram til han vart seld til private.²⁹

Dalsfjord gamle skule, Dravlaus: Dette er det eldste eksisterande skulehuset i Dalsfjorden, og var bygd i 1872 på bygsla tomt ved Garaelva på austsida av den gamle bygdevegen gjennom Garen. I 1929 vart skulehuset overteke av Losje Halkjell i Volda, og flytta til Aldalen. I 2014 vart Losjehytta demontert og flytta tilbake til Dravlausbygda i regi av Dalsfjord Sogelag. Vurdert som eit skulehistorisk minne av regional verdi.³⁰

Velsvik skule vart bygt så seint som i 1907 på Rota, før det veksle skulehaldet mellom gardane. Den førte tida delte bygda lærar med Ulvestadkrinsen, men frå 1946 vart det ½ lærarstilling i deling med Innselset krins. Velsvik skule vart nedlagt frå hausten 1971 og elevane flytta over til Ulvestad skule.³¹

6.4. OFFENTLEGE BYGG

Skrivargarden, Rotset: Hovudbygning frå 1816. Garden var embetsgard og sete for sorenskrivaren på Søre Sunnmøre fram til 1905. Eigedomen er vurdert som regional verneverdig.³²

Skrivargarden, Skjerva: Hovudbygning frå 1905. Embetsgard og sete for sorenskrivaren på Søre Sunnmøre. Eigedomen er vurdert å ha regional verneverdi.³³

Gamlebanken: Voldens og Ørstens Sparebank vart oppretta 1854, som den tredje sparebanken på Sunnmøre. Det er fortalt at då det blei lyst etter grunnfondskapital på kyrkjebakken i 1853, var det heile 481 personar som teikna seg. Banken heldt den første tida til på nedre Rotset, men i 1931 vart det kjøpt ei tomt like ved kyrkja og bankhuset stod ferdig 1934.³⁴

Sjukehuset: Søre Sunnmøre sjukehus vart opna 1938 etter stor innsats frå mange av kvinnene i Volda og nærområdet. Sjukehuset kosta 320 000 kr, hadde 42 sengeplassar og var slik det største sjukehuset utanom byane i Møre og Romsdal. Inntektene frå kinodrifta var ei viktig finansieringskjelde den første tida, utanom at mange kvinner i lokalmiljøet gjorde ein stor innsats for å skaffe tøy og ullteppe til sjukehuset. I 1947 overtok Møre og Romsdal drifta av sjukehuset, og dei fekk

overta bygningane vederlagsfritt. I 1960 vart sjukehuset utvida til 73 senger, og i 1970 vart det utvida med eigen fødepaviljong med 21 senger. I 1974 var sjukehuset igjen for lite, så då vart det sett opp ein provisorisk poliklinikk av Moelven-brakker. I 1986 vart det bygd nytt sjukehus med totalt 116 senger, og det gamle sjukehuset vart rive. I dag er det berre hageanlegget ved sjukehuset som vitnar om sjukehuset som låg her. Den vart teikna og planlagt av Volda Hagelag.³⁵

Pleieheimen: Volda Sanitetshus vart opna i 1912 som tuberkuloseheim med 14 pasientplassar under namnet Vonheim. Vest for huset låg det ein kurhall og Raudehuset aust for heimen var brukt til hyblar, arbeidsrom – og som lik-kjellar. Etter krigen endra behovet seg, og dei siste pasientane vart overførte til Reknes hospital i Molde på 1960-talet. Fram til 1978 vart bygget nytta som rehabiliteringsinstitusjon og til pasientavlastning for Volda Sjukehus. Bygget vart utvida i 1958. Mellom 1980 og 1988 var Volda kommune leigetakar av bygget, og dreiv sjukeheim for 16 pasientar. Deretter har bygget vore nytta av Volda Sanitetslag til diverse aktivitetar og utleige, blant anna til hyblar og lag- og foreiningsaktivitet.³⁶

Kløvertun: Voldens Sanitetsforeining vart bedne om å etablere ein heim for demente i 1963. Arkitekt Ø.H. Grimsgaard, ein av landets fremste planleggjarar av sjukehus i etterkrigstida, vart engasjert i prosjektet. Han skisserte eit anlegg med plass til 34 pasientar, og i 1967 stod institusjonen ferdig. I dag held Volda Distriktpsikiatriske Senter til her. Bygga her er vurderte som verneverdige.

Samfunnshuset: Huset sto ferdig hausten 1955. Fleire arkitektar var involvert i arbeidet, mellom andre Harald Løkeland frå Bergen og Ivar Bjordal frå Molde. Huset kosta knapt 800.000 kr da det var ferdig, og inneheldt moderne kinoframvisar og gode lokalitetar for større teaterframvisningar i tråd med riksteateret sine krav. Innviingsfesten markerte starten på ein svært aktiv periode for kulturlivet i bygda.

Idrettsbygget: Idrettsbygget vart ferdigstilt av Statsbygg i 1963 og er teikna av arkitekt Ivar Bjordal. Den grøne bygningen fungerer som eit signalbygg, og er godt synleg frå mange stader i bygda. Bygningen inneheld både gymnastikksal og symjehall.

6.5. MUSEUM

Sivert Aarflot-museet er eit personalhistorisk museum om læraren, folkeopplysaren, forfattaren, forskaren og boktrykkjaren Sivert Aarflot (1759-1817). Samlinga fortel om det omfattande livsverket hans.

Utdrag frå Aarflots ABC-bok trykt på Egset i 1815

Volda bygdetun – Haueleitet: Volda sogelag vart starta 1911, og ei av dei første sakene var å finne ein stad ein kunne flytte den verneverdige **sengjabuda frå Eide** frå 1600-talet. Det enda med at ein flytte den til Tunheim på Engeset 1912, der ein såg føre seg å lage bygdemuseum, offisielt opna 1913. I 1948 fekk sogelaget skøyte på Haueleitet på Rotset, og i 1951 vart sengjabuda flytta til ny tomt her.

Kalvatnstova er ei gamal røykstove frå Jakobsgarden på Kalvatn, som vart riven der for å gje plass til ny løe. Stova kom til Hau eleitet 1951.³⁷

Kornbergstova stod opphaveleg i Larsgarden i Bjørkedalen, men vart tatt ned der og flytta til Steffagarden på Kornberg kring 1845. Dei siste som budde i stova her døde 1945 og 1946, og eigarane baud då at bygdetunet kunne få overta den. I 1954 vart stova teken ned og sett opp på Hau eleitet 1955.³⁸

Restane av eit **kvernhus** frå Årvika vart også sett opp her, men det var i for dårleg stand til å kunne brukast. Aktiviteten i laget var mager ein del år, men frå 1977 vart det ny giv. Hau eleitet som museum var offisielt opna jonsok 1978. I 1979 vart det flytta hit ei **masstove** frå Sunndalen og eit **stabbur** frå Heltne. Frå Homberset vart det flytta ei **vedaløe** til Hau eleitet i 1980, og dette var då det 7. huset på bygdemuseet. Løda var bygd 1919-20, men er svært typisk for dei mange vedaløene som stod rundt i bygdene.³⁹

Seinare har aktiviteten ved bygdetunet auka, slik at det ved 100-års-jubileet for sogelaget var heile 20 verneverdige bygningar på Hau eleitet, som også hadde fått sanitær- og administrasjonsbygg.⁴⁰

Årsetøysamlinga/Austefjord museum: På Årsetøya er det funne spor etter eldre busetnad, men i nyare tid har Årsetøya vore busett sidan 1856. Folket på Årsetøya måtte vere sjølvhjelpete med det meste, og det som ikkje fanst av verktøy, måtte dei lage sjølve. Brørne Knut og Andreas Aarsetøy var dei siste som brukte garden på øya. Dei tok godt vare på staden og det som hadde vore brukt til gardsdrifta, og det vart etter kvart ei fin samling av gardsutstyr her. I 1972 vart Austefjord Museumslag stifta, og i 1978 vart det bygd eit tilbygg til Austefjord skule, som skulle brukast til bygdemuseum med samlinga frå Årsetøya som eit solid grunnlag. Dermed ville denne samlinga bli tilgjengeleg også for dei som ikkje hadde høve til å reise ut til øya.⁴¹

Dalsfjord fyrmuseum: Ein del av etatsmuseet til Kystverket. Stiftinga Sunnmøre Museum er eit av fem museum i landet som utgjer Kystverksmusea. Første fyret som vart bygt av folk frå dette området var Runde fyr i 1825-26, der Hans Ottesen Engeset deltok. Då fyr- og merkestellet kom inn i meir organiserte former utover mot midten av hundreåret, vart folk frå Volda og Dalsfjorden enda meir engasjerte i dette arbeidet, og særleg Ole Gammelsen Mork vart ein av pionerane her. Av alle

dei 200 fyrstasjonane, reknar ein med at folk herifrå har vore med å byggje vel halvparten. Fleire fyrvaktarar har også vorte rekrutterte frå Volda. Det vart bygd lager for utstyr på Rønstad; «Rønnestad fyroplag» og seinare også fyrnaust her.

Voldingane og dalsfjordingane var også nær einerådande på Vestlandet når det gjaldt oppsetjing av sjømerke langs kystleia. I 1875-84 var folk herifrå engasjerte med bygginga av Kabelvåg hamn, og etter kvart vart også hamneutbyggingar ein del av verksemda som vart prega av folk herifrå.⁴²

7. BYGDEMILJØ

7.1. BYGGESTILEN

Dei gamle stovehusa på Vestlandet var i eldre tid gjerne røykstover med grue midt i rommet, og der røyken vart sleppt ut av huset gjennom ei luke (ljøre) i taket. Seinare vart fleire av desse stovene bygd om med støypt omn i ei krå og skorstein. Der det var trangt om plassen, til dømes på grunn av fonnfare, kunne fleire hus kombinerast, slik at det kunne vere fjøs i eine enden og buområde i den andre.

I Volda sentrum vart byggjestilen ein annan. Her var det ofte store, enkeltstående hus – husa på embetsgardane var gjerne større låner i austnorsk/trøndersk stil. Fleire av husa er i sveitserstil, som vart vanleg på Sunnmøre kring år 1900.

Sveitserstilen har prega byggeskikken i Volda i lang tid. Sveitserstilen var ein trehusstil inspirert av bondebustadar i Sveits. Stilen vart populær i Noreg frå 1840-åra, og passa godt i eit land med god tilgang på trevirke. Stilen var ein fleksibel stil utan for mange arkitektoniske reglar, og huseigar og byggmeister kunne saman finne fram til formar og praktiske løysingar. Bustadane var ofte romslegare enn tidlegare, og skulle vere "sunnare" med meir lys og luft. Husa fekk større glasflater, ofte delt opp av ein kross. Det vart vanleg med større takhøgde inne i romma, og husa vart ofte bygd på høge kjellarmurar. Kjellarane kunne difor nyttast på ein heilt anna måte enn dei tidlegare lave "krypkjellarane". Dekorativt bogar og utskjeringar er også eit kjenneteikn. Nokre av husa fekk veranda, som var nok heilt nytt i norsk byggeskikk.

I Gamlevegen i Volda ligg fire hus i Sveitserstil på rekkje og rad. Husa er bygd rundt 1910, og eigarane har teke godt vare på den gamle stilen. Alle fire husa har bratte takvinklar, truleg for å få større takhøgde og meir lys og luft i andre etasje. Verandaene er innebygde, noko som ofte var vanleg langs kysten. Husa har også høge kjellarmurar, og kjellarroma kunne nyttast både til arbeid og bustad. Lik høgde og volum på bygningane, avstanden mellom dei, skifertaka, vindaug med krossinndeling, utskjeringar og takvinklar er element som gjer at desse husa på mange måtar "heng saman", dei utgjør eit samla bygningsmiljø.

Husa ligg i eit villastrok med gangavstand frå sentrum og med utsikt ut over Voldafjorden. Tomtene er store og hagane framanfor huset utgjør ein viktig del av miljøet. Området er grønt, frodig og velstelt. Hagane ligg i ein jamn helling opp frå vegen, og "lyftar" opp husa. Hagane er godt synlege frå vegen og inneheld mellom andre gamle frukttre, buskar og solitære staudar.

Sveitserhus i Gamlevegen, bygd omkring 1910, foto: Regine Aklestad

Evensenhuset vart bygd til ekteparet Johanna og Nils Sr Evensen og sto ferdig i 1912. Det er truleg byggmeister Rasmus Sivertson Halkjelsvik som sette opp huset. Møre Støyperier var Evensen sin familiefabrik, og huset ligg i Røysbakken like ved fabrikk. Møre Støyperier var ein viktig bedrift i lokalsamfunnet, og gav mange arbeidsplassar. Det finst ikkje mange liknande hus som dette elles på Sunnmøre, og ein teori er at Evensen såg Drabløs sin Kolonialforretning i Volda (bygd 1910), og ynskte noko liknande sjølv. Evensen var ein velstående mann, noko huset vitnar om. Konstruksjon og planløysing har referansar til sveitserstilen,

medan oppbygning av fasade og detaljar på huset er henta frå jugendstilen. Eit spesielt trekk ved huset er drakane i mønene på taket. Innvendig finn ein takmåleri i stovene.

Skifertak, foto: Kari Hasle

Eit anna særtrekk ved mange av dei husa frå denne tida, er dei mange skifertaka. Dette vart gjerne sett på som eit branntryggingstiltak, og etter ein brann i Halkjelsgata 1890 vart det pålegg om å bruke skifertak for å avgrense framtidige branntilløp. Skifer fekk ein levert i ulike fasongar, i Volda særleg frå skiferbrota på Voss eller i Alta, men den raudfarga skiferen på Samfunnshuset vart truleg henta på Otta. Det var også eit skiferbrot i Syltefjorden i Vanylven.⁴³

7.2. SENTRUMSMILJØ

Jon Tvinnereim fortel at: «I 1891 var Halkjelsvik og Rotset (Volda sentrum) den klårt folkerikaste tettstaden i amtet med 93 bustadhus og 579 innbyggjarar. [...] Frå midten av hundreåret [1800-talet] gjekk Volda sentrum inn i ei rivande utvikling. Det vart då etablert handverksindustri som garveri, mølle, guanofabrikk og ullspinneri. Litt seinare kom det også meieri. Det var i denne samanhengen viktig at det vart lagt mange viktige fellestenester til Øyralandet. Sorenskrivaren for Søre Sunnmøre heldt til på Rotset frå 1840-åra. Posten og lensmannskontoret vart flytta dit frå Ekset i 1850-åra. Volda og Ørsta Sparebank vart skipa i 1854. I 1860-åra kom utbygginga av skular utover allmugeskulen, i 1870-åra fekk bygdebyen telegrafstasjon og i 1886 jamvel apotek etter mykje tautrekking. Det eine drog det andre med seg. Kring 1880 var det i Volda sentrum fem embetsmenn, ein lege, to sakførarar, fire landhandlarar og ein bokhandlar. Alt dette gjorde at mange frå distriktet måtte reise til tettstaden rett som det var, og det skapte grunnlag for nye etableringar.»⁴⁴

Halkjelsgata: berre kalla *Gata* på folkemunne, er den gamle hovudgata i Volda sentrum som gjekk frå området nedanfor kyrkja og innover mot Halkjelshaugen og Øyraelva. Det eldste huset, Ose-huset, vart bygd i 1841 av Johan Meyer Blichfeldt, som var bakar og fargar. Etter kvart kom det til bokhandel, bakeri, kafé, snikkarverkstad, urmakar, moteforretning og telegrafstasjon – for å nemne noko. I 1880-åra var Halkjelsgata etablert som Volda si sentrale forretningsgate.⁴⁵

Dei fleste einbustadane i Volda sentrum er bygde i perioden 1880-1930. Utviklinga av tettstaden som sentrum for industri, handel, administrasjon, utdanning og kommunikasjon skaut fart i dei siste tiåra før 1900. Den første tettstadutviklinga i Volda fann stad på nedre Rotset. Vidare spreidde utbygginga seg over Øyraelva og inn mot det vi i dag kallar sentrum rundt Halkjelsgata og kyrkja.

Det heiter seg at den første gata i Volda med bustadhus tett i tett på begge sider var Smitsgate, eller Tausakjerringsgata. Dei første tomtene grunneigarane la ut for bygging av einbustader var gjerne mindre tenelege for jordbruk. Bustadområdet på Hauane, med bergmark og knausar, vart tidleg utbygd. I områda

Engeset/Klepp, Gamlevegen, Anders Vassbotnvegen og rundt Røysbakken finn vi og ein del bustadar frå denne perioden.

Studerer vi folketeljingar frå området kring Vikeneset i 1900, kan vi få inntrykk av at dette var eit område med bustadar for handverkarar og arbeidarar. Folk etablerte seg her med ulike handverkssyslar, og tok 'sen'-etternamn i staden for gardsnamnet dei var døypte med.⁴⁶

Ut mot Vikeneset går det ei gate med små trehus på begge sider opp frå sjøen mot Lensmannsbakken. Den har offisielt har fått namnet Smiths gate, men på folkemunne har ho gjennom alle tider heitt berre **Tausakjerringsgata**. Namnet kom nok av at det var mange ugifte mødre her ei tid. Området her var eit handverkar-område, her vart det drive med småindustri og kaféverksemd.

Uppheimlassen: Vart valt som Volda sin tusenårsstad 2000. Her finn vi installasjonen «Egget» av Astrid Eidset Rygh. Forsamlingshuset Uppheim var møtestad og øvingsstad for mange lag og organisasjonar før Samfunnshuset kom. Trappa utanfor var som laga for ein talarstol, og dette gjorde at plassen vart fast møteplass og stoppestad for toget ved 17.mai-feiringa i sentrum.

Ved plassen er det laga eit eige parkanlegg med paviljong. Det vart 1992 sett opp eit minnesmerke over kunstnarane i Kinsarvik-familien i tilknytning til parken.

Løer: I Volda sentrum er løene til dei tre kjende sentrumsgardane Røysgarden, Moritsgarden og Skjerva. Forma på løene i Volda samsvarar med uttrykket i resten av landet, men storleiken har variert etter økonomi og næringstilhøve. Mange av bønder i Volda dreiv med attåttnæringar knytt til kysten og sjøen. Derfor er det nok færre av dei verkeleg store løene her. Løene vart ofte raudfarga, då raudmåling var den billigaste. Sidan har det vorte tradisjon, så løene er difor ein fin kontrast til dei andre bygningane.⁴⁷

Løa i Nikolaigarden, sjefsgarden på Engeset, er reist i 1880-åra. Foto: Kari Hasle

Kvernhus: Dei fleste gardar med nærleik til elv eller sjø hadde kvern. I tillegg til maling og tresking av korn, kunne kvernhusa også bli brukte til å produsere elektrisk kraft. På Ytre Dravlaus er det teke vare på eit slikt kvernhus, og det vart brukt til å drive ein dynamo for å gje elektrisk kraft til gardane der i åra før «Bygdeverket» kom i 1931. Då arbeidet med bygdeverket starta, laut brukarane på Ytre Dravlaus å skrive frå seg retten til å ha eigen dynamo og slutte seg til kraftverket som skulle vere felles for heile Dravlausbygda frå Lyngneset i sør til Skrubbeneset i nord. Kvernhuset ligg rett nedanfor det nye kraftverket til Dravlaus Kraft AS, og er det er det siste eksisterande kvernhuset i Dravlauselva.

På Folkestad er det teke vare på fleire av kvernhusa langs Rønstad-elva; Mass- og Jakobskverna i Sollida, Dei to Bakkekvernhusa og Johan-kverna på Rønstad. Opphavelig var det seks kvernhus her, men det siste; kverna til Inste Rønstad

forsvann ved utvidinga av vegen her. Frå det kvernhuset vart det også ei tid drive eit lite kraftverk som kunne gje lys til nokre lampar. Jakobskverna er restaurert.⁴⁸

Stabbur: Stabburet var eit viktig hus på garden i eldre tid. Her var det lagringsplass for blant anna mat og drikke, men det kunne også brukast som soveplass for gjestar. På gardane kunne ein også ha ei **sengjabud** med plass til overnattingsgjestar og der ein kunne oppbevare verdfulle eignelutar og klede.

Uthusa: I det meir tettbygde Volda vart det vanleg at ein hadde små uthus, som kunne ivareta fleire funksjonar. Det kunne vere vedahus, utedo, fungere som oppbevaringsstad og jamvel ha funksjon som fjøs for høner eller ein gris. Ei forklaring på dei mange og relativt omfangsrrike uthusa i Volda sentrum er at ei rekkje huseigarar hadde utleige av rom til skuleelevar som ei viktig ekstraintekt. Uthusa vart slik nyttige avlastingsrom for hovudhusa. Ikkje alle uthus vart registrerte i SEFRAK, og fleire av dei har forsvunne dei siste tiåra.⁴⁹

Plakatbuda i Volda sentrum: Foto Kari Hasle

Plakatbuda er eit typisk uthus i Volda sentrum. Uthuset står sentralt plassert i krysset mellom Halkjelsgata og Røysgata. Uthuset høyrde til Kroken-huset frå 1893. I Kroken-huset har det vore drive handel av ulikt slag, og plakatbuda vart hovudsakeleg nytta til lager. Med si sentrale plassering gjorde den eine veggen på uthuset nytte som "plakatvegg". Her kunne ein til dømes sjå speleplanen for kinoen. Uthuset har framleis funksjon som plakatbud.

Svendsenbuda, Strandgata 8: Svendsenbuda er den einaste sjøbuda som står igjen i Volda sentrum, og er eit av få teikn på bygda si historiske tilknytning til sjøen. Tidlegare låg det sjøbuder på rekke og rad langs fjordkanten, og små og store båtar låg tidvis til kai langs brygga. Dei fyrste sjøbudene ved Vikeneset kom opp rundt 1880. I dag er det butikk og hyblar i den gamle sjøbuda.

7.3. GARDSMILJØ

Rønstadbakkane: Godt bevart gardstun med bustadhus for to generasjonar. På garden er det stovehus, løe, kvernhus, vårfjøs og naust. Vurdert som eit kulturminne av regional verdi.⁵⁰

Korsfurtunet, Indre Dravlaus: Alderdomleg tun med samanbygd stove, løe og fjøs. Tunet er i Regional delplan for kulturminne og kulturmiljø i Møre og Romsdal vurdert som eit kulturminne av regional verdi.⁵¹

Korsfartunet, Dalsfjord. Foto: Agnes Myren

Krusebakken, Sunndalskleiva var strandsitjarplass under hovudbruka her frå 1870-åra og gjekk seinare tilbake inn under hovudbruka. Gardshusa her er tekne vare på.

Eidseflot er ein gard i Bjørkedalen med eldre bygningsmiljø heilt tilbake frå 1600-talet med bustadhus, båtskot, oppgangssag bygd om til sirkelsag, kvernhus m.v. langs elva.⁵²

Stove på Lauvstad: Alderdomeleg stove med særeigen grue i naturstein. Vurdert som kommunalt verneverdig.⁵³

Timberhaugen er ei gruppe med vårfjøsar på Sætre, Lauvstad.

Dravlauslida er eit mindre bruk frå slutten av 1800-talet som fortel si historie.⁵⁴

Oppgangssag, Bjørkedalen; rekonstruksjon av ei oppgangssag som skal ha vore bygd av Sakse Balle kring 1570, og skal ha vore i bruk til 1906. Saga stod

opphaveleg i Laksehølen i Laurdalselva, og det var berre vasshjula, murane og stokkane att då ho blei rekonstruert og sett opp att på Lisje-Ola-gjerdet 1996. Sagene var sentrale for båtbygginga på Bjørkedalen, og den rekonstruerte oppgangssaga er vurdert som kommunalt verneverdig. Saga på Eidseflot vart bygd om til sirkelsag 1900, som den første i Volda. Denne saga er også restaurert og vert driven med vasskraft. Den er vurdert som eit teknisk-industrielt kulturminne av nasjonal verdi.⁵⁵

Smie, Samundegarden i Nøre Bjørkedalen; viktig handverk som i dette tilfellet også har nær samanheng med båtbyggjartradisjonen, i og med at all båtsaum måtte lagast lokalt. Smia er derfor vurdert som kommunalt verneverdig.⁵⁶

Gamlebuda i Løvika: Petter R. Løvik starta med handel i Løvika 1887, og bygde butikk her 1889. Han hadde også postopneriet (6134 Løvik) frå 1890 og bygde kai her 1903. Kaia vart brukt som kai for rutebåten og seinare brukt av frakteskuter som «Silva», «Veslevik» og «Lotus». Gamlebuda vart bygd i 1932, og vart den første tida kalla Nybuda, i og med at den gamle sjøbuda stod like attmed. Landhandelen var i første etasje, og har halde på sitt tidstypiske miljø med handelsvarer.⁵⁷

7.4. TUNTREA

Kring 1870 var det etablert drift av planteskule på Rotset der dei importerte edle tresortar, truleg frå austlandet. Frå den tida og utover i byrjinga på 1900-talet utvikla det seg ein tradisjon – som følge av denne geskjeften – at det på gardane i Volda sentrum vart planta tuntre sentralt mellom bygningane. Dei mest populære tresortane planteskulen tok inn, som vart nytta til dette føremålet var bok, ask og eik. Mange av desse trea har fått vekse seg gamle fram til dei seinaste åra og har som naturleg for desse treslaga utvikla enorme dimensjonar på krone og stamme. På grunn av storleiken har dei utgjort viktige karaktertrekk/landemerke i kulturlandskapet og seinare som «bytrær» under framveksten av det meir urbane Volda sentrum. I dag er det ikkje mange att av desse trea.

Illustrasjon: Tuntre, foto: Torgeir Stensø

Storalmen: På Aarflot-tunet på Rotset planta Synnøve Aarflot og Lars Olsson Høydahl ein halv meter høg alm i 1870. I 2008 var omkrinsen auka til 3,75 meter og treet hadde då stått i 139 år. Rett nok var det nære på at det velta under Nyårsorkanen 1992, men med maskinell hjelp vart treet gjenreist på plassen sin. Tuntreet var i 2007 med i ei konkurranse i NRK P1, og fekk premie for den beste historia om opphavet til treet.⁵⁸

7.5. STEINGARDAR OG BRUER

Desse gjerda av stein vart brukte til å skilje eigedomane ifrå kvarandre. Ein kan finne døme på steingardar heilt tilbake til jernalder. Bruk av steingardar har forandra seg over tid i takt med korleis landbruket endra seg. På **setrane i Høydalen** er det fleire gamle steingardar frå før-reformatorsk tid som er automatisk freda.⁵⁹

På Helset i Bjørkedalen er det ein steingard frå seint 1800-tal på 2-300 meter.

På Folkestad er det ein fin steingard oppe mot Smørkinnemyra, og den skal vere sett opp av Bakke-Ola (Ola J. Rønnestad) for å dele utmarka mellom gardane her.
⁶⁰

Frå Åseskaret i Sætreåsen går det ein steingard (**Torvgarden**) heilt opp på Snøhornegga 850 m.o.h., steingarden er 3-4 km lang. Undersøkingar viser at steingarden nok vart oppsett etter eit grenseforlik mellom gardane Feta (Lauvstad), Løndalen og Nakken på eine sida og Sætre, Sætreåsen, Grøtholen og Kvanngardsneset på den andre i 1760. Grensa vart justert noko i ei ny sak 1862, slik at nedste delen vart lagt om og ny grensegard oppsett der 1865.⁶¹

Steingard, foto: Torgeir Stensø

Bruer: I ei bygd – og mellom bygder – kan ofte elver skape eit hinder for samkvemmet mellom bygdefolket. Bruene blei bygd på forskjellig vis, alt etter tilhøva på staden og kva krav som skulle stettast. I mange høve kunne brua vere ei steinhelle over eit pass med fjell på kvar side, eller på eit oppmura bru-kar. Var det lengre spenn, blei gjerne brua bygd av tre. Meir krevjande var det å bygge ei kvelvingsbru, som vi finn fine døme på i Hjartåberga. Her finn vi ei vakker kvelvingsbru som går over Kvernelva. Den nye E39 er delvis bygd over kvelvingsbrua.

Sageelvsbro, foto: Hans Peter Eidseflot

Langs vegen over Bjørkedalseidet og Brekka til Haugen i Nordfjord finn vi fleire flotte steinbruer frå eldre tid. Frå nord Sandviksbrua («Sandviigs Broen»), Sagelvsbrua («Sage Broen») og Førvassbrua («Forvas Broen») som truleg var bygd i 1796.

Alle desse bruene er no borte. Førvassbrua var ei flott kvelvingsbru som forsvann i eit vassfløde for nokre tiår sida. Tverrelvsbrua («Tverelv Broen») som og var bygd på same tid er enno intakt. Vidare kjem vi til Langedalsbrua («Langedalsbroen») som er bygd i 1827 og er den største av bruene. Vassosbrua ligg i nordenden av Vasslidvatnet og bygd i 1845. I sørenden i av Vasslida er det ei steinbru på Osgjerdet og ei på Steinvadet (grense mot Eid). Den siste fekk ny plate i fjor så der er det lite att av det gamle. På Eidasida er der ei gammal bru over elva frå Kjenndalen, men elles ligg alle bruene på Voldasida.⁶²

Bru langs den gamle vegen over Brekka. Fotograf: Per Arild Bjørkedal

Tverrelvsbrua, foto: Hans Peter Eidseflot

På Lisjebøen på Dravlaus ligg det ei steinbru frå 1800-talet. Dette var den gamlebrua over elva mellom Hauane og Ellinggarden., der den gamle bygdevegen gjekk.

Det finst framleis også merke ei bru som gjekk over Langemyra på Mork. Dette er truleg eit av dei siste merke som er igjen etter vegen frå Morkabygda til Hovdebygda, som Ivar Aasen truleg gjekk både titt og ofte når han skulle hente kunnskap på Egset.

7.6. SETRAR⁶³

Det finst setrar til dei fleste gardane i Volda, og sjølv om det i dag stort sett er slutt på all seterdrift, så ligg seterhusa der som gode kulturminne om ei tid som var. Det er framleis mange som brukar søndagen til å besøkje ei av desse gamle setrane.

Rotevassetra: Var nok den største av setrane, heile 24 gardar og plassar setra i Rotevassdalen, og det kunne vere heilt opp mot 80 mjølkekyr utanom ungdyr, sauer og hestar på beite her. Det hende at dei måtte ta heim dyra midt på sommaren for at det skulle få vekse opp att.

Rotsetsetrane: Alle bruka på Rotset hadde beiterett med seter både ved Rotevatnet, i Lisjedalen og Høgedalen. Gamlesetra låg ved Rotevatnet, men når ho vart flytta lengre fram, vart ho heitande Lisjesetra. Det vart veksla mellom Lisjedalen og Høgedalen, så graset fekk vekse oppatt. Greivneset hadde også eiga seter, men denne vart tidleg nedlagt. Det viser murrestar etter selet her.

Hjartåsetra: Ligg på vestsida av Ullalandsvatnet og var seter for Hjartå, Reitane, Åsen og Ervika. Kring 1900 kom det køyreveg gjennom Aldalen, og då vart sela flytte frå den gamle plassen nede ved vatnet og opp til vegen. På setra her vart det beitt både kyr, geiter, sauer og hestar.

Kvivssetra: Seter for gardane på Nøre-Kalvatn og Bueidet. Her har det vore samanhengande seterdrift fram til nyare tid Lenge brukte dei dragarstreng og løypestreng for å få mjølka til gards, men etter kvart vart det også grave ned ein slange som dei sende mjølka gjennom på fast tidspunkt kvar dag.

Grøndalen: Setra for gardane på Søre-Kalvatn ligg nord for Grøndalsvatnet, på grensa mot Heggjabygda i Nordfjord. Det vart setra her fram til 1952, sidan har setra vore brukt til beite.

Rindalsetra: Var sommarseter for Indre Høydalen og Høydalsdalen, dei hadde vår- og haust-seter i **Langedalen**. Der hadde også Høydalsvikane krøtera sine på hausten, på våren hadde dei eiga seter på **Vikesetra**. Frå gammalt av vart det også setra i **Feirdalen**, men desse sela vart sidan flytte til Rindalsetra. For å få dyra hit rodde dei over Osvatnet og Rindalsvatnet, og det kunne vere opptil 60 kyr på setra,

utanom geiter. Det var fullsetring her, så dei både kinna smør og kokte brunost. Siste året det vart setra her var 1947, sidan var det brukt til sommarbeite.

Nysetra: Eigentleg to setrar som ligg berre 500 meter unna kvar andre og også går under namna **Nørdalssetra/ Ottardalssetra** og **Helsetsetra**. Fleire av husa her er truleg frå 1700-talet og vart flytte hit frå Byrjevatnet, der setrane var før. Under krigen hadde familien Kristvik ei tid opphald i Samundselet på Nysetra, då tyskarane tok lærarane til fange. Begge gardane hadde haustseter på Fladalsetra. På Nysetra vart det setra til 1963. Haustseter hadde desse gardane på **Fladalsetra**. Der er det enno eit godt bevart seteranlegg, som består av 6-7 bygningar som truleg er frå 1500-1600-talet. Dette er eit kulturminne som er vurdert å ha regional verdi og som er foreslått verna i regional kulturminneplan.⁶⁴

Laurdalsetra i Bjørkedalen, Foto: Berit Sandvik Skeide

Laurdalsetra: Ligg i Laurdalen, 390 m.o.h. og er seter for gardane i Søre Bjørkedalen. Sela har eit par gongar vore tekne av fonna frå Grøvrene, sist i 1910. 2-3 av bygningane her er likevel opphavelg frå 1500-1600-talet. Etter siste fonna bygde også fleire av dei mindre bruka seg sel her. Det kunne vere opp til 80 kyr på beite her, utanom at dalen var brukt som hestehamning for gardane i Nordfjord. Det vart setra i Laurdalen til slutten av 1950-talet.

Hamna: Seter for gardane på ytre Folkestad. Frå først av var det berre vakjarhus her, men litt før 1900 vart det sett opp sel for dei fleste gardane, og alle hadde særskilte namn som også er brukte i setre-songen for Hamna. I slutten av 1920-åra kom det køyreveg fram til setra. Det kunne vere opptil 60 kyr på beite her, og den første tida vart også sauene mjølka. Siste året det vart setra her var 1949.

Stranda: Gardane på Indre Dale hadde sjøseter (den einaste i Volda) mellom Fjøsneset og Lisjeneset fram mot 1950. Teigane her vart slegne før jonsok, og så beitte utover sommaren.

Tryfta: Seter for Indre Åmelfoten og Dalen. Vårane hadde Åmelfot-gardane beite på Rysja, medan Dalen beitte i Langedalskjeret. Det vart setra på Tryfta til kring 1955.

Storlida: Seter for gardane i Steinsvika, no verna gjennom tinglyst vern- og vedlikehaldsavtale. Det kunne vere opp til 50 mjølkekyr pluss ungdyr på setra her. Siste året det vart setra her var 1948. I 1977 vart setra flytta opp på Haugen eit stykke frå Storlid-vatnet, då Tussa ville demme opp vatnet i samband med Åmæla-utbygginga. Då vart det også bygd køyreveg nesten heilt fram til sela.⁶⁵ Vurdert som eit kulturmiljø av regional verdi.

Dansen: Skal ha fått namnet sitt ved at ei hulder trødde dansen på Trødet, ei flage like framfor setra. Dansen var seter for Ytre Åmelfoten og Åmelfotsetra. Det vart setra her til 1960.

Gamlestøylen: Ligg framme i Dravlausdalen og er seter for Midtbygda og Vika. Det kunne vere opptil 50 mjølkekyr her, utanom ungdyr. Setra var i bruk heilt til 1960.

Nyestøylen: Her stod seterhusa til Reitane og Dravlauslida, men dyra gjekk saman

med dei andre dyra frå Midtbygda, og kom hit utpå sommaren. Dyra frå Reitane beitte også på Reitefjellet, der mjølkarane laga seg eit provisorisk krypinn.

Dravlaussetra i Dalsfjorden, Foto: Berit Sandvik Skeide

¹ SEFRAK: Sekretariatet for registrering av faste kulturminne

² I Volda sentrum blei det i tillegg registrert bygningar som blei bygd heilt fram til 1950.

³ www.kulturminnesok.no.

⁴ Atle Døssland: *Med lengt mot havet* og Jostein Nerbøvik: *Myndige møringar*, band 4 i Volda-soga 1800-1945.

⁵ *Busetnadssoga for Volda, band 4b 2011*.

⁶ Ragnar Ørstavik: «Om Per Sollid sin språkbruk» i *Voldaminne 1993*.

⁷ *Busetnadssoga*, band 3 side 405

⁸ www.kulturminnesok.no og Jostein Nerbøvik: *Krigsår og motstandsvilje 1940-1945*, bd 1 i Volda-soga 1800-1945.

⁹ Ragnar Ørstavik: «Krigen 1940-1945 og dei som var med» i *Voldaminne 1995*.

¹⁰ www.kulturminnesok.no og Ragnar Ørstavik: «Om Prestelåna i Volda og nokre som budde der» i *Voldaminne 1994*. Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune.

¹¹ www.kulturminnesok.no og Ingebjørg Røyhus Øyehaug: *Synnøve Riste. «Fjøyra som dreiv»*.

¹² Asbjørn Stavem: «Garvarbuda på Nedre Rotset» i *Voldaminne 1977*.

¹³ www.kulturminnesok.no.

¹⁴ www.kulturminnesok.no og Atle Døssland: *Med lengt mot havet*.

¹⁵ www.kulturminnesok.no, og regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune.

¹⁶ Per Sæther: ««Lat oss ryddja og byggja ...». Hus- og bygnings-tradisjonar på Sunnmøre» i Stein Ugelvik-Larsen og Jarle Sulebust (red): *I balansepunktet*.

¹⁷ www.kulturminnesok.no og Per Sæther: ««Lat oss ryddja og byggja ...». Hus- og bygnings-tradisjonar på Sunnmøre» i Stein Ugelvik-Larsen og Jarle Sulebust (red): *I balansepunktet*. Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune.

¹⁸ Øystein Ekroll og Per Eide: *Sunnmørskyrkjene – historie, kunst og arkitektur*.

¹⁹ www.kulturminnesok.no.

²⁰ www.kulturminnesok.no.

²¹ Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune.

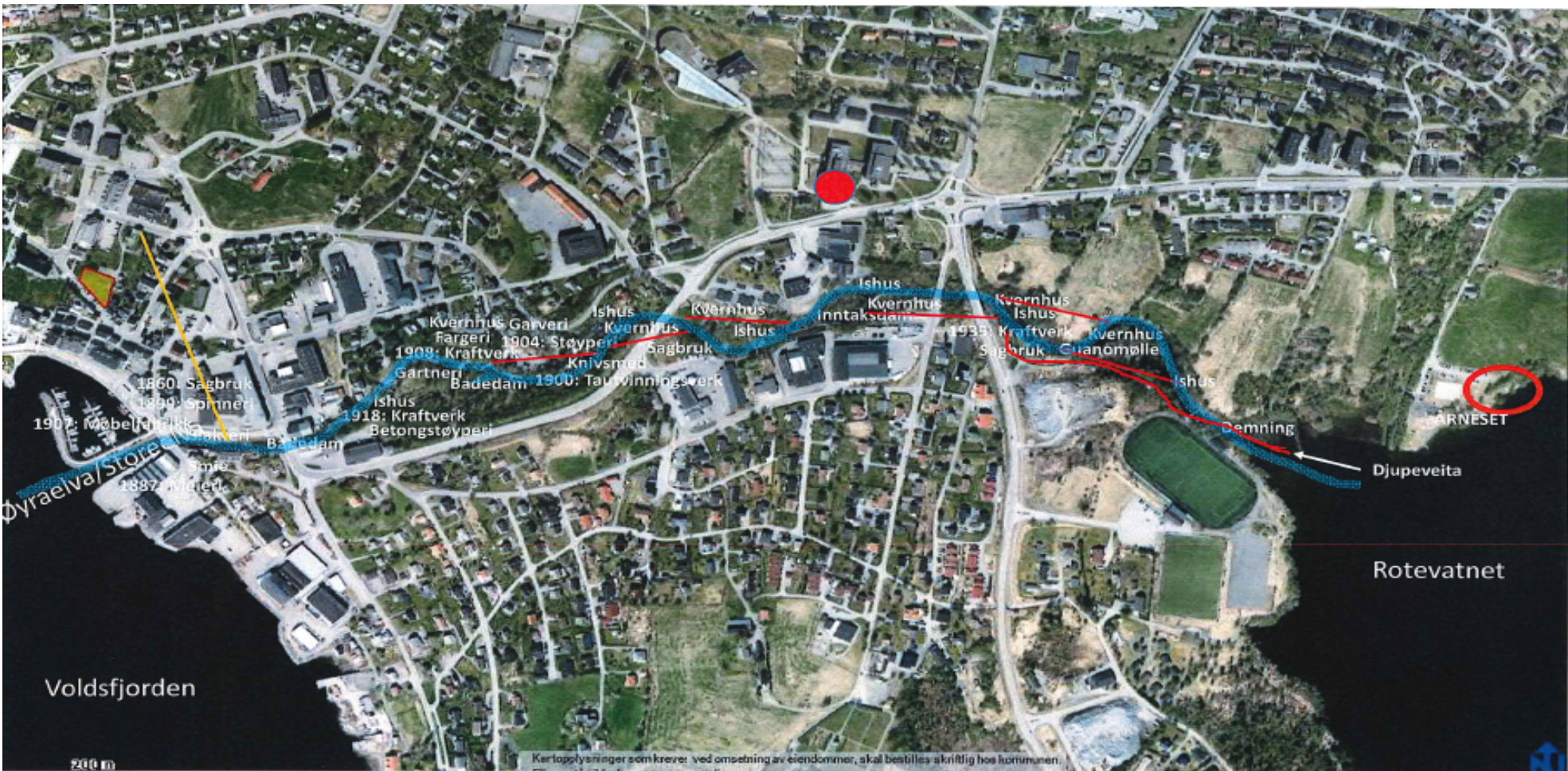
²² www.kulturminnesok.no og Peder Bergem: «Skulemann og bygdehovding. Henrik Kaarstad» i *Sunnmørsposten: 100 år 100 namn*.

²³ Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune.

er sidan byrjinga a
e samfunnet og ha

8.1. KRAFTVERK

Elvadalen har frå gammalt av - forutan å vere ein ynda tilhaldsstad for sportsfiskarar og leikande born – også vore nytta til beite. I 1908 stod kraftverket til Rasmus Sivertsen Halkjelsvik ferdig - eit kraftverk som altså nytta seg av vatnet i frå Øyraelva. Halkjelsvik trengde kraft til eit **farger**i som han dreiv i området der dei

Illustrasjon av Kolbein Halkjelsvik (førre side): Dei raude strekane symboliserer vasskraftveiter som gjekk over alle bend/halvøyar nedover elva for å tilføre kraft til installasjonar på nedsida av desse. Den gule streken viser lina for vasskraft pr. vasshjul og taubane frå elva heilt til Røysløda. Denne kraftoverføringa dreiv mellom anna ei korntreske i løda.

gamle støyperibygningane ligg i dag. Overskotet av kraft selde han til andre verksemdar og til privatpersonar i området.

Seinare vart det etablert fleire kraftverk ved elva. Volda kommune bygde eitt som låg like ved prestegardstunet med inntaksdam like ved der ein finn Møre Konfeksjon Volda as sitt bygg i dag. I 1935 bygde Ragnar Aarflot eit kraftverk oppe ved Mylnefallet som Volda Sogelag no har bygd opp att.

Dei fleste gardane i Volda hadde kvernhus ved elva som vart nytta til maling av korn - i hovudsak havre til graut og flatbrød. I 1904 vart det starta opp **metallstøyper** ved Øyraelva. Her vart det produsert jarnomnar, komfyrar, vaffeljarn og gorjarn. Verksemda fekk eit kraftig oppsving etter bybrannen i Ålesund. Da krigen kom vart det slutt på produksjon av omnar og ein gjekk over på produksjon av maskindelar til båtmotorar levert til Volda Motorfabrikk.

Kolfossen, vassdraget mellom Kalvatn og Langvatn vart utbygd 1916-20. Sluttrekninga kom opp i 2,6 millionar, ein svimlande sum i 1920, og førte til at både Volda kommune og den lokale sparebanken fekk økonomiske vanskar. Kraftprisen blei sett høgt, og brukarane avgrensa bruken mest mogleg. I 1937 vart fallet mellom Osdalsvatnet og Kalvatn utbygd, **Kopeverket**.⁶⁶

Kolfossen kraftverk, foto: Wikipedia

Høydalselva: Høidalens Elektrisitetsværk vart skipa 1915, og kraftverket vart starta 1917. Men i periodar vart det for lite vatn til å drive kraftverket, så i 1920 vart det bygd demning i Osvatnet, slik at ein kunne regulere vatnet med 2,5 meter. I 1930-åra vart likeeins begge vatna i Bøjoldalen demde opp, og seinare også på Osen. Då heller ikkje dette var nok til å sikre stabil vassføring, vart det i 1942 bygd ny demning i Langedalen, der reguleringshøgda var 9 meter. Kraftverket her vart innløyst av Volda kommunale Elverk i 1966, og kraftselskapet vart nedlagt 1969. I 1998 vart det på nytt starta el-verk i Høydalselva.⁶⁷

Folkestadelva: Her vart det starta elektrisitetsverk i 1913, og etterspurnaden auka sterkt under første verdskrigen. I 1915 vart **Folkestad Mylne** starta på ei lita flate ved Storebrua. Det kom folk hit med båtlastar med korn til maling heilt frå

Stadtlandet og øyane utanfor Ålesund, og mylna vart så populær at den måtte utvidast med to større kverner. Kverna hadde også rett til å male korn under andre verdskrigen, men ei tid etter vart det slutt både på korndyrkinga og -malinga her.⁶⁸

I 2006 vart det på nytt starta kraftverk i Folkestadelva, denne gongen med mykje større fall, og dermed større kapasitet enn det gamle kraftverket.

Åmela: Kraftverket her starta i det små som eit mindre kraftverk for gardane på Mårstøylen og tønnefabrikken i 1915. Gustav Maarstøl sikra seg alle fallrettane i Åmela-vassdraget og hadde store planer om utbygging. I 1918 leigde han eit større jordstykke i Åmelfoten med plass til inntaksdam og rørleidning. Men same året gjekk tønnefabrikken konkurs og planane vart skrinlagde. I 1925 vart så **Åmelfot Kraftlag** skipa med alle i bygda som interessantar, og no vart kraftverket oppjustert slik at dei også fekk lys og kraft til eigedomane sine. Søre Sunnmøre Kraftlag overtok kraftleveringa her 1962, men kraftverket var i drift til starten av 1970-talet. I 1973 tok så utbygginga av **Åmela kraftverk** til. Kraftstasjonen i fjellet ved Mårstøylen kom i drift 1977. Eigar er i dag Tussa Energi A/S.

Tussa Kraft A/S starta også oppatt med kraftproduksjon ved Dale Kraftverk i 1990. Lisjebøvatnet vart regulert og det vart lagd rørgate på 1500 meter ned til kraftstasjonen.

I Dalsfjorden var det i tillegg ei rekkje **mindre kraftverk** i drift i perioden før Søre Sunnmøre Kraftlag tok på seg å skaffe kraft til alle innbyggjarane. Desse hadde avgrensa effekt, men sørgde likevel for lys og varme i mange heimar og gav grunnlag for lokal næringsverksemd. I ein artikkel av Hallstein Kvangarsnes er det nemnt slike mindre kraftverk på følgjande stader i Dalsfjorden: Lisje-Nautvika, Rossetvik kraftverk, Hesteflotane, Dalsbygdens Elektrisitetsverk, Eidset kraftverk, Eidheim elektrisitetsverk, Steinsvik & Vassbakke Elektrisitetsverk, Storlida, Innselset, Øggarden, Aksnes, L/L Dravlausbygda Kraftlag, to kraftverk i Breivika i Dravlaus, Ytre Dravlaus, Sætreåsen, Antungsgarden og Nilsgarden på Sætre, Åmundgarden/B.M.Haugen og Jonsgarden på Ulvestad, Lauvstad Elektrisitetsverk, Gjøsdaal/Telset Kraftverk, Koppen/Høystøylen, Plassen i Velsvika og Velsvik Kraftverk.

8.2. FABRIKKAR

Det har vore mange fabrikkar i kommunen gjennom tidene, og dei har hatt svært ulik produksjon. Til dømes har det vore fleire møbelfabrikkar i sving, men det vart også produsert både sko, kraftfôr, ski, mineralvatn og orgel. Det var heller ikkje uvanleg at det var verkstader i mange kjellarar, der ein dreiv med forskjellig slag småindustri.

Nokre av dei mest sentrale fabrikkane som har eksistert i Volda kommune er:

Møre Støberi AS vart starta i 1903 av Nils Evensen⁶⁹, og dei tok over tomte etter Voldens Aktiegarveri ved Storelva. Støyperiet overtok øydelagt støypegods etter Ålesundsbrannen, og laga «Magasinovn, Etagé- eller Circulationsovn, Indelukket Kokeovn, Komfur, Vaskekomfur, Baatovn, Heisekraner, Krabbekraner, Takvinduer, Feieluker, Trillebårhjul, Vaffeljern, Krumkakejern, Baatrat, Pollerter, Rekværkssøiler, Trappesøiler, Gravgitter, Moseharv, Skolest osv.» I 1907-08 var det 46 arbeidarar ved støyperiet. Etter kvart fekk verksemda filialar både på Molde og i Ålesund. Støyperiet her brann ned 1913, og det vart sett opp ny verkstad på branntomta. Etter nokre tøffe år på 1920-talet, overtok nokre av arbeidarane verksemda her 1933. Under krigen gjekk dei heilt over til produksjon av maskindelar. Støyperiet vart nedlagt 1967.⁷⁰

Humberset Bil- og Mekaniske Verkstad: Brørne Andreas og Elling Johnsen Humberset starta med smie og mekanisk verkstad i Løvika vest for Humberset i byrjinga av 1870-åra. Dei kalla seg Br. Jonsen Verkstad. Murane etter smia står framleis i fjøra i Løvika. Då Andreas døydd i 1898, vart verkstaden flytta til farsgarden på Humberset og brorsønene Britanus og Lars Humberset tok over drifta. Dei hadde mange mann i arbeid og laga mellom anna beslag på kjerre- og sledemeidar, hjul og beslag til fiskebåtar. Det var ikkje veg til Humberset, og all transport gjekk sjøvegen. Lars dreiv sin del av verksemda vidare på Humberset til han døydd i 1921, medan Britanus flytte sin del til Øyraelva i 1912. Han leigde folk til å sette opp mur mot elva og bygde smie, slik den står den dag i dag. Han hadde smie i første etasje, treverkstad i andre og materiallager på loftet.

Verksemda tok på seg mange slags oppdrag både for private og andre verksemder. Ein kan nemne kunstarbeid for Volda kyrkje, produksjon av verktøy og maskiner til både båtbyggjarane på Bjørkedalen, og Volda mek. Verkstad, i tillegg til alle

typar lokale konstruksjons- og reparasjonsoppdrag innan sveising og metallarbeid. Utover i 1920-åra kom dei første bilane til Volda, og verksemda tok til å produsere kasser til lastebilar og bussar. Dei bygde nytt bygg i betong i 1930-åra, og laga her mellom anna dei første bussane og lastebilane til Ragnvald Engeset sitt rutebilselskap. I etterkrigstida vart det produsert avrettarhøvlar, boremaskiner, kombinerthøvlar og meir for møbelindustrien. Autentiske og tidstypiske bygningar og produksjonslokale står framleis på opphavelig stad, med mykje av produksjonsutstyret intakt.

Humberst Bil- og mek. Verkstad, foto: Torgeir Stensø

Volda skifabrikk: På Røysbakken ligg eit hus med ei særmerkt forhistorie. I kjellaren vart det i åra 1929 til fram mot 1960 produsert mellom anna ski og skistavar, med hoppski som spesialitet. Det var Spinneri-Syver, Sivert S. Rotevatn som starta opp denne produksjonen, og seinare tok sønene Magnar og Kjartan

over. Dagens rester av fabrikk ligg på lager hos Norsk Skimuseum på Kongsberg.⁷¹

Volda elektriske Mylne: Ei av åtte bygdemøller som framleis er i aktiv drift. Vurdert som kommunalt verneverdig. Volda el. Mylne vart starta av Rasmus Barstad og Olav Myklebust i Dalebuda på Rotset 1927. I starten var det to kverner som hadde stått ubrukte ved Øyraelva ei tid. Etter kvart tok dei imot store parti med korn til maling. I 1929 tok Gullik Norheim og Johannes Rusten over mylna her, med Johannes Sæbø som disponent. Føretaket vart då registrert som aksjeselskap. Dalebuda brann ned 1936, og det vart bygt nytt lokale for mylna. Etter Sæbø overtok Nils Normann Klepp som disponent 1939-45 og så Anders Kristiansen 1945-88, då Elias Moe overtok. Etter kvart vart produksjonen dreia over meir mot kraftfôr og Møre Felleskjøp overtok 90% av aksjane 1973. I nyare tid har mylna her vore den einaste i landet som mel mjøl med steinkverner til matproduksjon, og i 1992 vart det male 60 000 kg havre på mylna. "Mylne" er eit teknisk-industrielt kulturminne av regional verdi.⁷²

"Småstol" frå omkring 1940, foto: Wikipedia

Åslids Møbelfabrikk i Volda vart starta av Ivar Aaslid ved Øyraelva i 1907. Første tida laga dei spisestovemøblar, med bord, stolar, skjenk og skap. Stolane var i heiltre av eik og bjørk, og dei fleste møblane var mørkbeisa. Dei hadde eiga sag, og seinare også eiga materialtørke. Sønene overtok verksemda her 1936, og verksemda vart utvida mykje i 1946. Åslids Møbelfabrikk vart sjølv flaggskipet i den lokale møbelnæringa, og kring 1980 gjekk 70-80% av produksjonen til eksport, det meste til USA og Canada – og det var 45 tilsette i bedrifta. I 1987 vart verksemda avvikla, den internasjonale konkurransen vart for hard.⁷³

Aaslid Stolfabrikk i Austefjorden: Fabrikken vart bygd på Fyrde i 1936 av Per Aaslid. Han hadde gått i lære hos farbroren Ivar Åslid i Volda, og arbeidd der i 13 år før han starta for seg sjølv. Bjørk til stolproduksjonen felte dei i Skinnvika. Dei mest populære stolane var gyngestolar, armstolar og småstolar utan armlene. Dei fleste stolane hadde sete med ruter i. Per Aaslid meinte sjølv at dei hadde levert mellom 50- og 100 000 stolar frå fabrikken. I 1960-åra vart det også utvikla eit samanleggbart bord, som vart leverte til hotell, butikkar, skular og forsamlingshus. Vinteren 1978 brann fabrikkbygningen på Fyrde ned.⁷⁴

Høydal Snikkarverkstad vart starta i 1932 og laga i starten kleshengarar, seinare småmøblar. Etter kvart omfatta produksjonen spisestovemøblar i eik, bjørk og fure, soverommstølar, skatoll og skap. Verkstaden leverte alle dører og vindauger til sjukehuset i Volda 1936/37. Verkstaden var mellom dei første som skaffa seg hydraulisk finerpresse. I 1940-åra var det kring 20 tilsette. Ei anna verksemd i same bygda var **Høydal Trevarefabrikk** som var i drift frå 1942 til 1950-åra, nokre år var også **Høydal Rokkeverkstad** i drift, dei produserte rokkar.

Brønne Mineralvatn: Brønne Moritz, Arthur og Lars Brønne starta med saft- og syltetøyproduksjon i heimen på Brennene i 1925. I 1927 kjøpte dei produksjonsutstyret til nokre karar som hadde prøvd seg med Volda Mineralvandfabrik frå 1915 i Osekjellaren i Volda. Under krigen vart det auke i brussalet, og i 1953 bygde dei ut fabrikk her. Son til Lars, Martin, overtok som disponent 1960, og verksemda gjekk då over til rein produksjon av brus. Fabrikk var den største verksemda på Folkestad i 1970-åra. Brønne Mineralvatn var ein av dei siste frittstående brus-fabrikantane i Norge, fabrikk blei nedlagt i 2009.⁷⁵

Barnas Festbrus frå Volda Mineralvatnfabrik, Folkestadbygd. Foto: Agnes Myren

Hjelle & Dale Møbelfabrikk A/S vart starta av Knut P. Dale, Hans M. Hjelle og Rasmus Hjelle hausten 1946. I starten var det stolar etter eigen design dei produserte. I 1948 bygde dei fabrikk i «Smørhussvingen» utanfor Dalsbrua. Huset vart bygd av *flyplassbord*, material som tidlegare hadde vore brukt til tredekke på den tyske flyplassen på Aukra. Etter kvart fekk møbelfabrikk kontrakt med Møbelhuset, som teikna modellar til møblar og sørgde for råmateriale. Fabrikk vart utvida 1949 og sikra mot flaumvatn frå Daleelva. Straum fekk dei frå Dalsbygd Elektrisitetsverk, som var næraste nabo. I 1960 vart det ny utviding, no med ei ny etasje på bygningen. Då Dalsbygd Elektrisitetsverk vart nedlagt 1969,

fekk Hjelle & Dale overta tomte deira, og ny fabrikk på 1400 kvm vart sett opp 1970. I 1985 fekk verksemda pris for *God norsk design*.⁷⁶

I Eidsetosen vart **Dalsfjord Rivefabrikk** starta opp i 1932, som det første industriforetaket i Dalsbygda. Frå starten fekk dei overta vasshulet som vart bygd nokre år før, og dette dreiv reimer og maskineri i fabrikk via ein aksel. Som reserveløysing hadde dei ein liten motor, og denne kunne drive maskineriet i tørkeperiodar med låg vassføring. På det meste var det opp til 5 mann i arbeid ved den vesle verksemda. Fabrikk skifta seinare namn til **Lillenes og Reites rivefabrikk**, og det var Rasmus Reite på Fjøsneset og Johannes Lillenes på Lisjeneset som dreiv verksemda som vinterarbeid. Då elektrisitet kom fekk dei jamnare og større produksjon – kring 3 000 river per år. Rivene frå Eidsetosen var ei lett modernisert utgåve av dei gamle, heimelaga trerivene. Rivehovuda var av bjørk, tindane av rogn og skafta av kvistfri furu frå Bjørkedalen. Dei vart svært populære, og med elektrisk kraft til å drive maskineriet i fabrikk, kunne dei auke produksjonen. Rivefabrikken vart nedlagt i 1964.

Møre Skofabrikk AS vart etablert av fire unge karar i Steinsvika i 1918 som Dalsfjordens Trebundskofabrik L/L. Den første fabrikk vart bygd i Kalvegjerdet, med drivkraft frå eit sagfall i Vassbakkeelva. Frå 1919 fekk dei kraft frå Steinsvik og Vassbakke Elektrisitetsverk, og no vart også kloggproduksjonen flytta til ny bygning ved sjøen. Etter kvart starta dei også med å lage *trelappestøvlar*, støvlar med trebotn. Verksemda vart aksjeselskap 1926 under namnet Møre Kloggfabrikk as. I 1931 starta dei med produksjon av feittlærstøvlar, og verksemda gjekk no under namnet Møre Sko- og Kloggfabrikk AS. Arbeidsstokken var no kring 20 mann, og dei produserte 70-100 sko kvar dag. Etter krigen auka produksjonen, det var 28 arbeidrarar i sving og i 1956 bygde ein ny fabrikk. Trekloggproduksjonen tok slutt kring 1960 – med namneskifte til Møre Skofabrikk AS - men no fekk ein i staden produksjon av vernesko og militærstøvlar. I 1977 var ein oppe i ein årsproduksjon på 50 000 par militærstøvlar, og fabrikk måtte utvidast på nytt 1978. Produksjonen vart flagga ut på slutten av 1990-talet, og arbeidet på fabrikk her vart nedlagt oktober 2000.⁷⁷

Løvik og Nesheim garnblåsefabrikk A/S: Samund Løvik og Elias Nesheim starta produksjon av garnblåser i fjøra på Dravlaus før krigen, men det var først

etter krigen at verksemda tok seg opp. I starten var det impregnert seglduk som vart brukt, seinare gjekk ein over til produksjon i plast. Ein dreiv også med produksjon av plasthanskar og dørmatter. Fabrikk vart nedlagt 1967.⁷⁸

Haugen-orgel. Foto: Kari Støren

Haugens Orgelfabrikk: Fabrikken blei opphavleg starta som Haugen & Ulvestads orgelfabrikk i 1905, som eit samarbeid mellom Bernt M. Haugen og Lars E. Ulvestad. Dei flytte ei gamal stove frå Sætreåsen og til ei tomt ved elva på Ulvestad, og i 1910 leverte dei mellom anna orgelet til Dalsfjord kyrkje. I 1912 vart firmaet oppløyst, og dei heldt begge to fram med orgelbygging kvar for seg. Lars kjøpte den gamle Ulvestad skule og flytte den til heimegarden sin og dreiv orgelbygging der. B.M. Haugen reiste til Tyskland og studerte orgelbygging der 1912-13. I mellomkrigstida vart det ei tid også drive daglegvarehandel i eine delen av fabrikk, men så tok orgelbygginga seg oppatt. I 1932 fekk B.M. Haugen kontrakt på levering av det nye orgelet i Volda-kyrkja. Under siste verdskrigen gjekk firmaet over til å produsere senger, kommodar og nattbord, då det var vanskeleg å skaffe orgel-delar frå Tyskland. Under krigen vart det også laga eit lite kraftverk i Ulvestadelva som skaffa kraft til fabrikk. I tilknytning til fabrikk vart det også bygd sag. I mange år dreiv B.M. fabrikk saman med sønene og ei rekkje tilsette arbeidrarar frå bygda. Det var snakk om å utvide fabrikk, men då B.M. døde i 1958 vart det slutt på orgelbygginga her. I 1997 brann fabrikkbygninga ned med alt inventar.⁷⁹

8.3. ATTÅTNÆRING

I tilknytning til gardsdrifta, var det ofte slik at bøndene såg seg høve til å spe på inntektene ved å utnytte andre av ressursane som fanst i tilknytning til garden. For mange vart dette eit alternativ til å søkje seg arbeid vekk. Skogen var ein rik ressurs som gav grunnlag for slik tilleggsnæring, og fleire stader finn ein eldre sager, der nokre framleis er intakte.

Sandtaka i Geitvika og Skinnvika: I Geitvika er nok sanden resultatet av at elva har teke med seg sand frå fjellet ovanfor, medan det i Skinnvika er snakk om to moreneryggar som ligg like under Lisje-Eidskyrkja. Første forsøket på å ta ut sand frå Geitvika var i 1922, men først i 1946 fekk Harry Geitvik til fast drift her. På 1950-talet vart det skaffa steinknuser, og frå 1960-talet var det tre steinknuserar i drift her. Marknaden hadde utvikla seg, slik at det no vart produsert både sand og singel til betong og veggrus. I 1984 fekk ein kontrakt med Statens vegvesen om produksjon av asfalt, og det vart laga asfaltverk her. Utskipingskapasiteten var på 100 000 tonn sand i året.⁸⁰

Langvatnet, Austefjorden: I 1954-55 gjekk bøndene langs vatnet saman om å senke vasstanden i vatnet med opptil 2 meter, slik at ein på den måten kunne drenere opp meir dyrkamark. Det vart sprengt ut ein 16 meter brei og 50 meter lang kanal frå Gjersdalsbrua og nedover mot Damfossen, og vatnet vart i realiteten delt i tre ved at ein utdjupa elve-kanalar mellom Nes og Langeneset og mellom Vindsåsen og Roteneset. Arbeidet tok i 9 år, til 1963, og hadde då kosta over 202 000 kroner. Det vart tørrlagt 357,2 da dyrkbar jord ved dette tiltaket.⁸¹

Glimmerdrift i Osdalen: På slutten av 1800-talet vart det funne ein glimmerforekomst i Osdalen. I 1900 fekk tre karar frå Dalsfjorden kontrakt om drift her, men dei måtte snart gje opp. Den neste som prøvde seg var Johan Preus Jordan frå Bergen, som bygde **Jordanhytta** i tilknytning til brotet. Det vart også sett opp løypestreng ned til gardane i Osdalen. Etter Jordan prøvde engelskmannen Robert Black seg her nokre år, før Osdalens Glimmercompagni vart stifta 1917, med lokale interessentar frå området. Dei leverte mellom anna glimmer til Volda støyperi. Drifta var ikkje lønsam nok, og det blei slutt etter få år. Brotet er vurdert som eit teknisk-industrielt kulturminne med regional verdi.⁸²

8.4. KYSTKULTUR OG BÅTBYGGJARTRADISJON

Båtbyggjartradisjonen er framleis levande på Bjørkedalen. Tidlegare var dette ei viktig attåttnæring (særleg vinterstida) i heile området frå Folkestad og innover fjordane til dalane i Austefjorden, men Bjørkedalen har frå gammalt av vore eit hovudsenter for båtbygging. Det finst framleis båtskot på fleire av gardane her, som viser korleis dette handverket vart utført. Sunnmørsfuten melde i 1840 at det i åra 1835-40 vart bygt 214 større båtar (åtrringar, fjørefar og seksringar) og 830 mindre båtar (treroringar og færingar) i Volda. «Birkedalens bønder er Søndmøres første ottrings-byggere og regner sig sjølv som hørende til søndre Søndmøres aristokrati», skreiv veginspektør Gregersen i 1886.

Fram til 1880-90 var dei fleste båtane bygde som snedbetningar. Snedbetningar eller snidbotningar, var bygde slik at det nedste eller to nedste borda var skråa (snea/snida) ned mot kjølen. På færingane vart så dei neste to borda skøyte med to smale bord i framenden av båten, for at bordgongane skulle skråe ned mot stammen. Den same teknikken vart også brukt på større båtar, men då vart gjerne fleire bord skøyte på denne måten. Dette er spesielt for Sunnmøre og i motsetning til dei fleste andre båtbyggjarmiljø i Norge, der tradisjonen er båtar med heile bordgongar. Båtbyggjartradisjonen vert vurdert som eit immatrielt kulturminne med kommunal verneverdi.⁸³

Båtbyggjar Jakob Helset i arbeid. Foto: Håvard Haraldson Hatløy

Bjørkedal kystlag (starta 1994) og **Bjørkedal båtsamlingar** (starta 1993) har lenge arbeidd for å ta vare på desse tradisjonane og ein del av dei båtane som vart bygde her. Båtsamlinga er konsentrert til to grindløer (Fedenløda frå Engeset og Stårheimsæterløda), ei tømmerstove (Linastova frå Heltne) og to båtskot

(Sandvikskotet og Saxeskotet) som har vorte flytte og bygd opp igjen på den gamle opplagsplassen for tømmer i Søre Bjørkedalen. Kystlaget og båtsamlingane disponerer og eig meir enn tretti båtar.⁸⁴

Båtdragning: ein ny gavlbåt i Jakobs garden, Bjørkedalen.

Når ein bygde båtar på Bjørkedalen, så måtte desse fraktast til sjøen for å sjøsetjast der. **Båtdragninga** har slik utvikla seg til eit eige kulturminne for Bjørkedalen. Båtdragning var dugnadsarbeid, og alle stilte opp og hjelpte kvarandre når båtane skulle til sjøs. Båtane måtte gjerne bikkast og balanseras for å få dei ut av båtskota, så vart dei i eldre tid gjerne dregne over isen eller rodde over Bjørkedalsvatnet. Derifrå måtte båten forsiktig flyttast mellom dei ulike vatna nedover mot Kile, her var det tillaga faste lunnar til å drage båtane på. Det var viktig at ein hadde folk som heldt att, slik at ikkje båten «tok av» i nedoverbakkane. Etter at vegane vart køyrbare vart det brukt hest og kjerre, og

seinare traktor som trekkraft for båtane, som vart transporterte på ulike slag sledar eller vogner. Den gamle **storebåtvogna** på Bjørkedalen er framleis intakt. Bjørkedal kystlag har registrert båtdragning som immaterielt kulturminne i den nasjonale oversikta over slike.⁸⁵

Båttransport på Bjørkedalen. Kjelde: Nerbøvik-arkivet

L/L Vik Båtbyggeri: Brørne Rasmus og Håkon Høydalsvik dreiv med båtbygging både under stabburet og i kjellaren på våningshuset, før dei i 1946 starta L/L Vik Båtbyggeri. Utover i 1950-åra var det 10-15 mann i arbeid med både nybygg,

reparasjonar og ombyggingar. Båtane vart bygde med dobbeltspant fram til 1970-åra, då dei gjekk over til laminerte spant. Verksemda vart lagt ned 1995.⁸⁶

Volda mekaniske Verkstad: Nils Evensen starta som disponent ved Møre Støberi AS, og han oppdaga snart at støyperidrift og motorfabrikasjon passa godt saman. I 1913 fekk han med seg ein del dyktige folk og lokale interessantar, og bygde opp motorfabrikk på ei sjøtomt bygsla av kyrkja og Prestegarden. Det var gode tider for fiskarane under den første verdskrigen, og slik sett fekk dei ei god opning. Men i 1917 brann fabrikk ned, og dei måtte starte opp på nytt. I 1920-åra gjekk det meir trått, dei gjekk konkurs og måtte få hjelp til å kome i gang att 1928. Arbeidarane gjekk inn å kjøpte aksjar i selskapet. Fram til 1960-talet var **Volda-motorane** kjende slitarar i mang ein fiskebåt langs kysten. Motoren var utvikla av arbeidarane lokalt. På det meste vart det 140 motorfabrikkar i landet, og Volda mek. vart ein liten, men kjend fabrikk. Motorane vart rekna som solide og driftssikre. På 1970-talet dreiv Volda mek. større skipsarbeid og slipping, men dei spesialiserte seg etter kvart på skipsgir og framdriftssystem for skip. I dag går verksemda under namnet Brunvoll Volda.⁸⁷

Nothenge, Høydalen: Dei fleste bygdelaga i Volda hadde eigne notlag, der gardane hadde partar av ulik storleik og tilsvarende plikt til å stille opp med ein eller to mann når det vart registrert fiskestimar på fjorden. Stornota til Høydal notlag var 120 famnar lang og 12-15 famnar djup. I tillegg hadde ein minst to stengenøter av ulik storleik. I Høydalen finn ein eitt av få bevarte nothenge i fylket, og dette er vurdert eit kystkulturminne av regional verdi.⁸⁸

Frossen-is: Johs. Leirvik fekk i 1929 kontakt med eigarane av Bakkevatnet i Skinnvikbotnen, for å skjere is som skulle brukast til frysing av fisk om bord i båtane. Den første tida skar dei isen med hest og is-plog, seinare vart det laga ein slede med bilmotor, der ei sagkjede var montert på ein mellomaksling. Isen vart skoren i firkanta ruter, omlag 60 x 60 cm. Isen vart frakta til ein binge ved sjøen, og så vart dei stabla og dekte med sagmask slik at isen ikkje skulle smelte. Når isen skulle leverast måtte han reingjerast og leverast på ein lekter som frakta til Fosnavågen, der G. Voldnes hadde ei iskvern. Når isen var malt opp, vart den levert til fiskebåtane der. Verksemda her var i drift heilt til 1950, då Johannes Leirvik døde.⁸⁹

Rotsetfjora: Funnområde i sjøen med ballast-røys med keramikkfragment, som truleg stammar frå slutten av 1600-talet og fram mot moderne tid. Funnet er eit kulturminne under vatn eldre enn 100 år, og er slik automatisk freda etter kulturminnelova av 1978.⁹⁰

9. SAMFERDSLE

Morkabygda og Nedre Ekset har rike tradisjonar for å vere eit knutepunkt i regionen, også i ein nasjonal samanheng. Med sete for lensmann, postopneri, bibliotek og apotek hadde bygda sentrumsfunksjonar som seinare vart flytta inn til Halkjelsvik. Med Sivert Aarflot si etablering av det første trykkeriet og den første avisa på landsbygda i Noreg vart miljøet på Nedre Ekset frå rundt 1800 viktig for utviklinga av ein moderne kultur som skulle bli avgjerande for samfunnslivet i sin heilskap og Volda-samfunnet spesielt. Tradisjonen frå Ekset vart ei drivkraft i utviklinga av Volda som skulestad og sentrum for kunnskapsformidling.

9.1. SJØVEGEN

Dampskipa: Sunnmøre dampskipsselskap vart starta 1886, og i 1889 vart det sett i drift ei rute med dampskipet «Laxen» som skulle gå både i lokaltrafikk og med ruter til Ørsta – Vartdal – Ålesund. Dette vart starten på Voldens Dampskipsselskap i 1901, som no fekk nybygget «Møringen», som veksla på ruta med «Varde». Det vart laga til dampskipsekspedisjonar fleire stader i kommunen, og dampskipa fekk også rute til øyane i Sande, Herøy og Ulstein. Dampskipsrutene vart lagde ned kring 1960.⁹¹

Den gamle **ferjekaia** i Volda låg ved den gamle Kroken-kaia mellom Steinsvikhuset og Haaavikhuset, og kaia vart bygd opp på grynna ved fjøre sjø her i 1946. Hamna vart sidan mudra slik at skyssbåtane kunne legge til her, og det var også ekspedisjon for Bergenske Dampskipsselskap her. Ikkje langt aust for kaia låg Røysbryggja, som var fast landingsplass for småbåtane som kom oppom her. I dag kjenner oppveksande generasjonar og innflyttarar til bygda området berre som «Flyndra»: ein stad der russ hoppar i vatnet, og Voldakampen utspeler seg. Dette var det mest sentrale trafikkpunktet i kommunen, og eit kjernepunkt i sentrum.

Rutebåten til Austefjorden hadde i 1920 ni stoppestader: Homberset, Folkestad, Mek (på signal), Straumshamn, Bjørnaset (på signal), Høydalen, Skjeret og Fyrde. Folk frå Høydalsneset og Vikestranda kunne borde båten frå robåtar. Frå 1926 starta Ragnvald Engeset med rutebiltrafikk til Fyrde, og frå då av vart posten transportert med bil.⁹²

Ruta til rutebåten "Progress" omkring 1955. Tidlegare gjekk den også innom Lauvstad. Stoppestad nr 3 (Eidset) og nr 6 (Aksnes) var på signal, då dei vart ekspedert frå Båt. Illustrasjon: Oda N. Skoglund

Dalsfjord: Fram til vegane mellom bygdene kom på plass var det båten å stole på. «Progress III» overtok dampskipsruta 1949. Om bord var det sitjeplassar i lugaren til kring 30 personar. I Dalsfjorden var det berre på to stoppestader det ikkje var kai, der stoppa båten på signal, og folk og varer vart rodd ut til båten. Utanom

passasjerar var det også varetransport av alle slag. Mjølka vart sendt i spann til meieriet i Volda på tysdag, torsdag og laurdag, og også levande dyr vart sendt med båten (storfe og hest). Dei vart heist om bord og sto i sidegangen ved rorhuset. Båten hadde også med posten til postkontora langs fjorden og den kom kvar dag ruta gjekk. Båtruta vart nedlagt i 1962 då det kom bilveg rundt fjorden.

Ferjerutene: I 1936 vart den første faste ferjetrafikken over Voldsfjorden starta av det private selskapet «L/L Volda-Folkestad Bilferje». Ferjesambandet kom som ein naturleg konsekvens av den auka biltrafikken og det at ein no hadde fått samband over Stigedalen til Nordfjord. Den første bilferja kunne ta med 60 passasjerar og 5 bilar og gjekk 4 turar fram og tilbake kvar dag. I 1944 starta selskapet også med ferjerute til Lauvstad, og i 1945 vart dette sambandet utvida til å gå heilt til Leikong, med stoppestad også på Berkneset. I 1962 overtok Møre og Romsdal Fylkesbåtar selskapet, som då hadde fire ferjer i drift pluss ei reserveferje.⁹³

9.2. LANDEVEGEN

Ferdselsvegen frå **Vassbakkedalen** til **Stårheim** i Eid kommune: Denne ferdselsvegen vart brukt til frakting av både dyr og gods. Hestehandlarane kom frå Nordfjordeid for å byte og selje hestar, og folk gjekk gjerne over fjellet til Nordfjord for å kjøpe frukt, særleg i krigsåra. Dei som skulle på militærteneste på Nordfjordeid brukte også denne vegen. Frå Stårheim var det båtrute til Eid, og vidare innover i fjordane. Dei som brukte denne vegen jamt rekna seg kring 3 timer på å gå frå sjø til sjø. Det er berre 12 km i luftlinje til Stårheim, og det vart lenge arbeid med å få køyreveg over her, seinast i slutten av 1980-åra.⁹⁴

Alida: I 1877 vart det teke til å arbeide med vegen mellom Eikrem og Lidabygda. Mykje vart gjort av grunneigarane på begge sider, men gjennom Eikremhammaren vart det akkord-arbeid. Gjennombrøtet for veglinja kom i 1883, og det vart truleg ferdsel her frå 1884. Det vart oppretta skyss-stasjon på Berkneset, slik at folk som kom frå øyane i motvind, kunne spare seg strevet med å ro heilt til Volda eller Ørsta.⁹⁵

Den gamle **Austefjordvegen** har vore viktig for mange yrkesgrupper, og kommunikasjon mellom bygdene i regionen. Frå Austefjorden til Hunneset vart

det ordna veg i 1880-åra, og i 1903 vart **Aldalsvegen** mellom Hunneset og Vatne i Ørsta opna. Mellom Kalvatn og Bjørke var det opparbeidd køyrbar veg i 1872. Men framleis gjensto den vanskelegaste strekninga utover frå Hunneset til Volda. Vegarbeidet vart påbyrja 1901, og breidda på vegen var for det meste 3,75 meter, men dei vanskelegaste partane hadde berre ei vegbreidde på 2,5 meter. Vegen til Hjartåbygda vart ferdig 1908 og til Volda vart det samband 1912, men framleis var sjøen den sikraste og viktigaste transportåra ein del år. Vegen er eit godt døme på korleis vegarbeidarane med enkle middel og lite å hjelpe seg med, likevel kunne bygge eit flott veganlegg.⁹⁶

I 1999 vart Rotsethorn-tunnelen opna, og dermed kunne ei rasfarleg strekning av Austefjord-vegen no eliminerast.

Vegen over Bjørkedalseidet og Brekka til Haugen var den viktigaste vegen til Nordfjord frå Kile fram til vegen over Stigedalen kom. Det har truleg vore jobba med den frå 1600-talet og det har vore køyreveg her frå tidleg på 1800-talet. Frå sjø til sjø er avstanden om lag 2 mil. Fleire av bruene vart bygd i 1796. Truleg var vegen tiltenkt å vere ein del av den Trondhjemske postvegen og noko post har gått mellom Volda og sorenskrivargarden Løken på Haugen. Vegen er framleis i bruk som sommarveg og dei fleste bruene er enno intakte.⁹⁷

Vegen over **Stigedalen** vart endeleg opna for allmenn ferdsel 1932, etter at den hadde vore framme på fylkestinget i Romsdals amt alt i 1856. Vegen vart bygd i 5 meter breidde og var 12 km lang, den kosta i 1932 1,2 millionar kroner og vart bygd med hakke, spett og spade, men med ei lita kran og ei vagge på skinner for å få vekk steinen.⁹⁸

Først i åra 1878-80 vart det bygd enkel køyreveg mellom Steinsvika og Aksnes og mellom Eidset og Indre Dale. I 1881 vart vegen mellom Aksnes og Telset bygd, slik at det då var råd å køyre mellom bygdene i Dalsfjorden. Vegen vidare til Folkestad og Straumshamn vart ikkje offisielt opna før i 1938. I Nautvikstranda vart arbeidet gjort av eit lokalt arbeidslag 1931-36 som arbeidde med handemakt 9,5 timar per dag, 54 timar i veka i dei 5 sesongane arbeidet gjekk føre seg.⁹⁹

Velsvika var lenge utan køyreveg til grannebygdene både på vest- og austsida. Båten var framkomstmiddelet, og det vart ei lette då Jakob Telset i 1930-åra starta med rutebåt til og ifrå Volda to gongar per dag. Då Voldaferja tok til å gå på ruta

Volda – Leikong, fekk ho også stoppestad i Velsvika. I 1930-åra vart det sett i gang arbeid med bilveg til Rovde, og etter at den vart opna, vart det fortsett med å lage veg gjennom Voldshammaren. Vegen den vegen vart opna 1937/38.¹⁰⁰

Vegen over **Heggjadalen** frå Grøndalen til Heggja i Eid vart bygd av ein internasjonal arbeidsleir i regi av Volda og Ørsta Rotary, og vart køyrbar til jula 1962.¹⁰¹

Geislida: I 1961 vart vegen frå Fyrde til Håvika opna, og i 1966 vart vegen forlenga til Høydalsneset. Bjørnaset fekk vegsamband til Straumshamn 1946, men vegen i Geislida til Høydalen vart først opna 1973. Det var først frå då av at ein kunne køyre gjennom heile kommunen utan å måtte nytte båt.

Langedalsbrua med brustein datert 1827, foto: Hans Peter Eidseflot

9.3. POSTEN

Postvegen over Stigedalen: vurdert som regional viktig kulturminne. På Almfloten, ved grensa til Sogn og Fjordane i Stigedalen, ligg **Posthytta**, det var først ei skogaløe frå Løset. Fram til køyrevegen kom over Stigedalen, var det eigen postopnar i Bjørkedalen, som også hadde ansvaret for å føre posten frå Straumshamn og til postopneriet. Herifrå tok ein annan postfører over og gjekk til møtes med ein postfører frå Leivdalen i Nordfjord. Ved posthytta bytte dei postsekk, og så var det same turen tilbake.¹⁰²

Posthytta i Stigedalen, foto: Rune Løset

Austefjorden: Postopneriet i Volda var frå fyrst av på Ekset, men vart seinare flytta til Garvarbuda på Rotset. Herifrå måtte folk hente posten sin når dei hadde ærend i Volda eller var til kyrkje søndagane. Austefjorden fekk eige postopneri

1887, og no kom posten med båt til Fyrde kvar torsdag. Men vintrane, når isen la seg på Austefjorden, så vart posten levert i brevhuset på Skjeret – opna 1912, og så måtte postopnaren hente posten der. Hjartå og Håvika fekk etter kvart eigne brevhus, slik at bygdene etter fjorden ordna postfordelinga sjølv. **Brevhuset frå Skjeret** er i dag på Volda bygdetun.

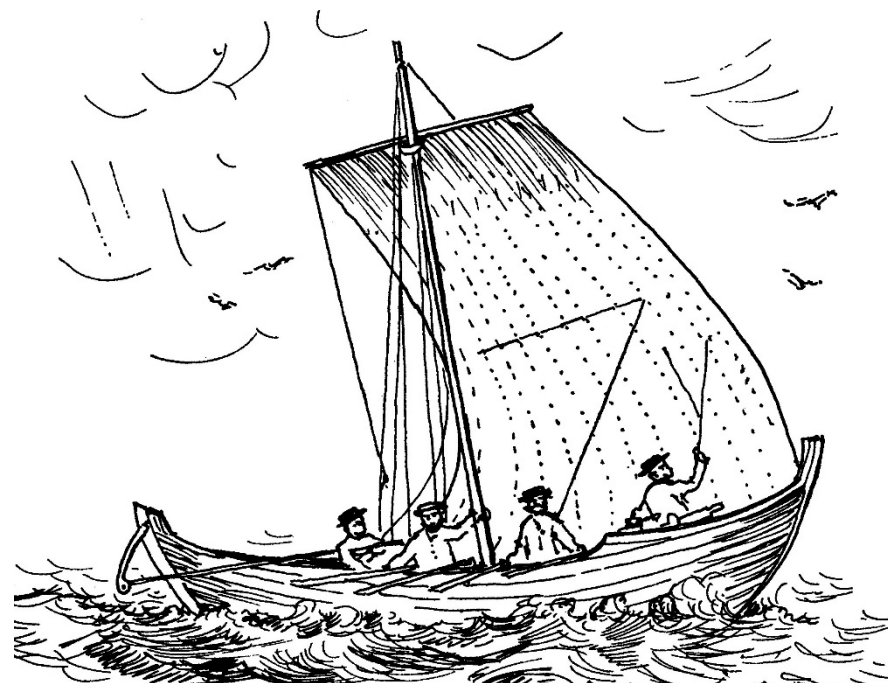
9.4. MOBILE KULTURMINNE

Veteranbussklubben i A/S Mørebil vart starta tidleg på 1990-talet, og valde då å ta vare på bussen med kjenneteikn T-1047, som ein representant for det gode, gamle, lokale ruteselskapet. Bussen vart kjøpt inn til Mørebil i 1967 frå Arna Bruks karosserifabrikk, og er ein Scania Vabis B56 med 6 sylindrar. Han er 10,4 meter lang og har sitjeplass til 32 passasjerar. Dei første åra gjekk han fast på Austefjordruta, men seinare var han brukt både på Berknesruta og i Dalsfjorden. Veteranbussklubben er med i Rutebilhistorisk Foreining avd. Sunnmøre, og har hatt med bussen på veteranbusstreff fleire stader i landet.¹⁰³

Foto: Ola Rangsæter

MB «Dreng» er ein klinka hekkbåt bygd i 1928 av Hans R. Høydalsvik frå Hansgardane i Vikane (Høydalsvikane). Båten er 21 fot lang, 6,5 fot brei og ei djupne på 3 fot. Båten hadde opprinneleg ein 4 hk Marnamotor frå 1927. Båten vart truleg nytta til heimefiske i Austefjorden og transport når ein skulle ut av bygda til kommunesenteret eller andre bygder i området. Arvid Stokkenes har i seinare tid restaurert båten, som no er i eige av Sunnmøre Museum.¹⁰⁴

Teikning av eit fjorefart. Hans Strøm: *Søndmøres Beskrivelse (Physisk og Oeconomisk Beskrivelse over Fogderiet Søndmør beliggende i Bergen Stift i Norge. Første Part. Sorøe. (1762))*

9.5. PADDETUNNELAR

Då ein skulle bygge Fyrdsberg tunnelen i 2009, viste det seg at denne ville kome ut midt i vandre- og gyteområdet til ei lokal paddestamme ved Lisjevatnet på Fyrde. Padda var raudlista, noko som gjorde at ein måtte iverksetje særskilte tiltak for ikkje å øydelegge dette området. Løysinga vart at ein laga leideveggar og grov 7 tunnelar for paddene under vegbana, slik at paddene kunne ferdast trygt utan å bli overkøyrde. Dette er vel den einaste staden at dette har vore gjort. Kunstnaren Robert Steinnes laga ein stor skulptur av ei padde som er sett opp på ein stoppeplass ved vatnet, og den har vorte svært populær.

Paddeskulpturen i betong ved Lisjevatnet på Fyrde står som eit symbol på den viktige lokale paddestammen i området. Skulpturen er laga av Robert Steinnes i 2014, foto: Regine Aklestad

²⁴ www.kulturminnesok.no og Kari Aslaug Hasle: «Volda Private Millomskule og Gymnasium» i *Voldaminne 2014*.

²⁵ *Busetnadssoga for Volda, band 4a, 2012* og Eivind Indresøvd: ««Rådhuskvartalet» vert forma» i *Voldaminne 2014*.

²⁶ *Busetnadssoga for Volda, band 4a, 2012*.

²⁷ www.kulturminnesok.no og *Busetnadssoga for Volda, band 5, 2009*.

²⁸ Olav Kriken: «Hjartå skule» i *Voldaminne 2007*. Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune

²⁹ Judith Solbjørg Løvik: «Innselset skule» i *Minne frå Dalsfjord 2016*.

³⁰ www.kulturminnesok.no. Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune.

³¹ Jakob Koppen: «Glimt av saga til Velsvik skule 1890-1972» i *Minne frå Dalsfjord 2011*.

³² www.kulturminnesok.no.

³³ www.kulturminnesok.no. Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune

³⁴ Jon Tvinnereim: *Grotid i grenseland* og Eivind Indresøvd: ««Rådhuskvartalet» vert forma» i *Voldaminne 2014*

³⁵ Arnjot Løseth: *Likskap og lagdeling* og Yngve Norderval: «Om sykehusutbyggingen i Volda» i *Voldaminne 2008*.

³⁶ Frode Følling Birkeland: «Tuberkuloseid» i *Voldaminne 2004*.

³⁷ Kåre Gjersdal: «Litt om Kalvatnstova på bygdetunet og folka som budde der» i *Voldaminne 2004*.

³⁸ Sverre Kvangarsnes: «Kornbergstova og folket som budde der» i *Voldaminne 2003*.

³⁹ Kjell Humberstet: «Vedaløda» i *Voldaminne 2006*.

⁴⁰ Narve F. Birkeland: «Volda sogelag 100 år» og Kari Aslaug Hasle: «Museumsvandring i Volda» i *Voldaminne 2011*

⁴¹ Asbjørn Hustadnes: «Austefjord Museum, Årsetøysamlingane» i *Voldaminne 1981*.

⁴² Jostein Nerbøvik: *Holmgang med havet 1838-1914, Volda-soga bd 3* og Kjell Viken: «Voldingar i Fyr- og Hamnevesenet» i *Folk og fortid i Folkestadbygd bd 3*.

⁴³ Kari Aslaug Hasle: «Skifertaka – eit særpreg for lokal byggeskikk» i *Voldaminne 2012* og Eivind Indresøvd: «Sveitserstilen i Volda» i *Voldaminne 2016*

⁴⁴ Jon Tvinnereim: *Grotid i grenseland*.

⁴⁵ Irene Lotsberg m.fl: «Gatå» og Lars Kornberg: *Volda er Volda*.

⁴⁶ *Busetnadssoga bd. 4a*.

10. IMMATERIELLE KULTURMINNE

Volda har ei lang og brei historie med kunst i forskjellige former. Måling, vev, smedarbeid, rosemaling treskjering og likande er nokre av det Volda innehar av kunstnarar (avdøde) som har budd eller opphalde seg her.

Det første kjende motivet av Volda er måla av Georg Saal med tittelen Wolden i Søndmør 1855.

10.1. BILDANDE KUNSTNARAR/KUNSTHANDVERKARAR

- ➔ Georg Saal 1817-1870 Maleri
- ➔ Lars Kinsarvik 1846-1925 Rosemaling/treskjering

- ➔ Otto Brænde 1858-1953 Smedarbeid/kunstsmed
- ➔ Olavius Nilsen 1860-1927 Knivar
- ➔ Birte Flote 1866-1952 Vev/biletvev
- ➔ Jens Munthe Svendsen 1869-1957 Skulptur
- ➔ Johanne Heltne 1874-1961 Vev/biletvev
- ➔ Wilhelm Kvalheim 1877-1949 Maleri
- ➔ Britannus Humberset 1882-1961 Smedarbeid/kunstsmed
- ➔ Theodor Aavang 1883-1964 Maleri
- ➔ Rasmus Aarflot Riste 1886-1976 Maleri/teikning
- ➔ Hugo Lous Mohr 1886-1967 Maleri
- ➔ Per J. Vassbotn 1889-1963 Teikning/maleri
- ➔ Arne Kinsarvik 1890-1969 Rosemaling/treskjering
- ➔ Dagfin Werenskiold 1892-1977 Maleri/skulptur/treskjering
- ➔ Norvald Dahl 1897-1966 Smedarbeid/kunstsmed
- ➔ Sigvald Høibakke 1901-1975 Musikkinstrument/rokkar
- ➔ William H. Johnson 1901-1970 Maleri/tresnitt/serigrafi
- ➔ Ranveig Alvestad Halkjelsvik 1908-2004 Maleri/keramikk
- ➔ Olav Strømme 1909-1978 Maleri
- ➔ Jostein Øvrelid 1910-1983 Teikning
- ➔ Nils Vålnes 1911-1990 Maleri
- ➔ Lars Kinsarvik 1923-1990 Maleri/rosemåling/treskjering
- ➔ Per Nesje-Nilsen 1926-1998 Maleri
- ➔ Dagfinn Bjørneset 1927-1996 Maleri/leiker

10.2. SKRIFTKULTUR

Folkeetymologien knytter gardsnamnet Grevsneset (Greifsneset) til terrengformasjonen Greven ovanfor garden, og til dette knytter det seg eit segn og

ei folkeviser frå folkevandringstida, før ein fekk skriftlege kjelder. Segna er knytt til kong Arthur, og han finn ein att i sagntradisjonen fleire stader på Sunnmøre; mellom anna skal han ha vore knytt til Dollsøya (no Sandsøya) i Sande, og Kong Arthur-spelet der er basert på denne legenda. Segna knytt til Volda går ut på at kong Arthur skal ha sett visekongen Osbrigt til å styre for seg, men han vart jaga frå landet. Då sende kongen greven Loke til Noreg, men også han vart vraka av nordmennene, og enda sine dagar på Grevsneset. Per Aarviknes siterer den gamle folkevisa i *Volda-soga* under garden Greivsneset.

Med klubber i hånden til Osborg man drog, og Osbrigt den konge til Birkildnes jog.
Der prøvde han på til at gjøre motstand, men må i sin skute hver engelske mand.
De drog Heraskjekla, Stål, Djupål forbi, de nordgorske kjemper ham fulgte baki.
De landede først udi Northumberland: For fred dem må skikkes en anden slags mand.
En grev hin Loke, for all slags fortræd, den fikk de tilbake og følge dem med,
og satte ham ind udi Grevsnes ur, hvor han blev indsluttet som fuglen i bur.
(Birkildnes = Berkneset, Heraskjekla = Herøyane, Stål = Stadt, Djupål = Norskerenna?)

Bjørkedalen er i ei særstilling ved at det her er bevart fleire eldre bøker som vitnar om skrivekunne i eldre tid, og som dokumenterer både eldre slektshistorie og gjev viktige kommentarar til dagleglivet i eldre tid. Frå gardane i Bjørkedalen har ein teke vare på tre eldre slektsbøker: *Jakobsboka*, *Moritsboka* og *Larsboka*. I tillegg er bøkene *Erindringer frå krigsaarene 1807-1814* og *Tidsregister* av Rasmus J. Vassbotn, f. Bjørkedal også nyttige kjelder til informasjon frå den eldste tida i Volda-historia.

Ei anna tidleg skriftleg kjelde til dagleglivet i eldre tid, er Ole Johannes Olsen Reite sin *Chronologie eller Tids-Regning* (Reite-kronologien) som fortel om smått og stort frå 1841 og utover, sett med utgangspunkt i garden Reite på Folkestad.

Ekset vart etter kvart sentralt i skriftkulturen i Volda. Sivert Aarflot (1759-1817) var skulemeister og gardbrukar på Årflot i Ørsta, før han 1798 vart utnemnt til lensmann og kjøpte lensmannsgarden Ekset. I 1797 hadde han starta med å låne ut sine eigne bøker frå tida som skulemeister under namnet «Laane-Bibliothek i Ørstens sogn». Då han flytte til Ekset tok han med biblioteket ditt og utvida det til også å gjelde Volda sokn. Ivar Aasen (1813-1896) vart tidleg ein ivrig gjest på folkebiblioteket på Ekset.

Sivert Aarflot fekk trykt fleire historiske artiklar og småskrift i Bergen, før han i 1807 søkte om kongeleg løyve til å starte eige trykkeri på Ekset. Han fekk løyve 1808, og bygde om den gamle røykstova på garden til trykkeri. Berre typane vart kjøpte nye, resten fekk han laga av folk i bygda. På trykkeriet vart det trykt mange småskrift til opplysning for bondestanden, og også ein del religiøst stoff som folk ønskte å spreie. I tillegg starta han 1810 utgjeving av *Norsk Landboeblad*, den første avisa på landsbygda i Noreg, og han var sjølv redaktør. Avisa vart ein av forløparane til det vi i dag kjenner som avisa *Møre*. Det første trykkeriet på Ekset brann ned 1844, og det vart bygd opp att eit romsleg tømmerhus med loft som trykkeri på tomta her.¹⁰⁵

10.3. STADNAMNA

Ved Distriktshøgskulen/Møreforskning vart det i 1970-åra gjennomført eit større prosjekt med innsamling av stadnamn i alle kommunane i fylket. Det var Peter Hallaråker som var fagleg ansvarleg for dette innsamlingsarbeidet. I Volda vart innsamlinga gjennomført 1976-78, og det var Rønnaug Ryssdal som stod for den praktiske innsamlinga. Grovt sett vart namna samla inn ved samtale med eldre folk i bygdene. Så langt råd vart namna kartfeste på Økonomisk Kartverk (ØK), det vart laga lydbandopptak av den lokale uttalen og namna vart så katalogiserte med både uttale, tyding (om nødvendig) og særskilte historier ein kunne knyte til namnet eller staden. For Volda sin del vart det samla inn heile 18 250 namn!¹⁰⁶

I samband med Busetnadssoga for Volda vart ein del av namna overførte til teikneprogrammet Ocad8 og brukt som kart-illustrasjonar i bokverket, men denne namneskatten er til no ikkje overført til dei kommunale kartprogramma.

10.4. FOTOGRAFI

Volda har hatt fleire fotografar som har fanga inn Volda-samfunnet gjennom fotolinsene sine. Den første ein kjenner til som tok bilete herifrå var den kjende sosialist-agitatoren Marcus Thrane (1817-90), som fotograferte kyrkja her i 1862. Den første fastbuande fotografen var Peter O. Sørheim (1852-1916) som flytte hit frå Ørsta 1882 og sette opp atelier i utkanten av Røysgarden. Etter ei tid avvikla han verksemda og selde utstyret sitt, truleg til Paul Mork.

Fotografi av Berta (Birte Sofie) Barstad kring 1910. Vi ser ungdommar i Volda. Framme frå venstre Nutta Krumsvik og Gjertrud (Gjerta Brænde. Bak heilt til høgre står Ole Drabløs, og framfor han sit Helena Andersen, gift med maskinist Sigurd Andersen. Dei poserer i fotoatelieret som låg i Seljebakken med reiseveske og ryggsekk. Kanskje er gjenstandane i biletet med på å understreke mobiliteten og utferdstrongen til ungdomen i tida?

Paul Mork (1862-1950, brukte også skriveforma Mørk) hadde lært seg å fotografere i Mosjøen, og flytte heim til Volda 1889. Han bygde det seinare Brekke-huset på Hauane 1896 og hadde ute-atelier her. Berte Barstad (1867-1938) etablerte seg med bustad og eige atelier like ved forsamlingshuset Framhald på Lensmannsbakken i 1900, og tok over drifta etter Paul Mork, då han overtok farsgarden på Mork. Ho dreiv som fotograf til 1920, då Karl Kornberg (1898-1980) overtok atelieret her. Karl var svigerson til Paul Mork, og overtok fotosamlinga etter han. Då Framhald brann ned i desember 1948, vart også huset og atelieret til Kornberg totaløydelt. Sonen Lars (Lasse) Kornberg (1931-2004) overtok verksemda her 1953.¹⁰⁷

Johan H. Nerbøvik (1859-1924) frå Aukra kom til Volda første gong i 1897, og fekk snart fast base som fotograf i Sørheim-hagen. Fotoapparat og -utstyr hadde han med seg frå eit opphald i Amerika. I 1909 kjøpte han eit tømmerhus på Brunene i Dalsfjord og bygde det oppatt i Røysgata, like ovanfor Sørheim-huset. Den første tida hadde han atelier i 2. etasje på huset sitt, men i 1907 bygde han på huset sitt slik at han fekk atelier i gate-høgde. Sonen Johan (1902-1979) overtok huset og verksemda, då faren brått døydd 1924. Han dreiv verksemda vidare heilt til han døydd 1979.¹⁰⁸

I Folkestadbygda dreiv Anders Folkestadås (1865-1914) som bygdefotograf ei tid rett etter århundreskiftet, og også Knut Nautvik og Anders Folkestad var tidleg ute med å ta bilete herifrå.¹⁰⁹

10.5. MUSIKK- OG DANSETRADISJONAR

Volda har og har hatt eit rikt kulturliv med mange lag, kor og korps. Kristelege og frilynde ungdomslag var det i nær sagt kvar bygd, når ein går ei tid tilbake, og med utspring i desse vart det ofte skipa songkor og musikkorps i bygdene. Både Lid, Høydal, Folkestad og Dalsbygda var tidleg ute med eigne blandakor. Volda Ungdomskor fungerte tidleg som kyrkjekor, og var ofte med i radiogudstenestene frå Volda kyrkje.

Musikkorps fekk ein på Folkestad og i Austefjorden 1954, seinare var det aktive korps både på Straumshamn, Dravlaus og Lauvstad. Volda hornmusikk vart skipa

alt i 1888, og kunne feire 100-årsjubileum i 1988, seinare vart det også starta skulekorps her.

Kulturskulen driv opplæring i song, spel og teikning/måling. Volda Samfunnshus er dagleg i bruk til mange aktivitetar for born, unge og eldre.

Folkemusikk- og folkedans: Volda kommune har ein rik folkemusikk- og folkedanstradisjon. Her er alt frå lokale springarvariantar, liljetonar, slåttar og stev. Fleire lokale spelmenn og spelmannslag er vidt kjende. Vi kan nemne kjelder som Anna Vassbotn Nymark og Hans Geitvik. Halkjellsvika spelmannslag og dei mange ungdomslaga har vore og er viktige aktørar for å halde folkemusikk- og folkedanstradisjonen levande. Volda er også vertskommune for Folkemusikkarkivet for Møre og Romsdal.

Sunnmøre Kammermusikkfestival: Volda er unikt ved at ein her har hatt eige symfoniorkester frå 1947. Som ein del anna av musikklivet i Volda er orkesteret knytt til høgskulemiljøet og musikklinja der. Sunnmøre Kammermusikkfestival har som mål å gje publikum på Søre Sunnmøre musikalske opplevingar av høg kvalitet gjennom å arrangere kammermusikk-konsertar med nasjonale og internasjonale artistar av høgste klasse. Festivalen ønskjer å legge vekt på «opplæringsoppdraget», og ein viktig del av festivalen er å gje førelesingar, meisterklassar og verkstadar for ålmenta, kulturskuleelevar på Sunnmøre, barn i barnehage og skule, og studentar ved Høgskulen i Volda. Slik vonar ein at festivalen og festivalmusikarane er med på å skape meirverdi for kulturlivet på Sunnmøre, for barn og unge i kulturskulane og høgskulestudentane i Volda.

10.6. IDRETSMILJØET

Kommunen markerar seg sterkt innan idrett og har lag innan dei fleste idrettsgreiner som fotball, volleyball, handball, symjing, ballett, turn, judo, tennis og skisport. Skientusiastane kan boltre seg med skitrekk og flaumløyper.

Det har vore idrettslag i fleire av bygdene i kommunen frå lang tid tilbake; både på Lauvstad, Dravlaus og i Steinsvika var det egne lag, som i nyare tid vart slått saman under namnet Vestsida Idrettslag. Folkestad Idrettslag vart starta 1947, og

ei tid var det også eige idrettslag på Bjørkedalen. Austefjorden fekk eige idrettslag 1975, og Morkabygda hadde eige idrettslag frå 1934. Felles for alle desse laga har vore satsing på fotball og litt skiidrett på vinterstid. Volda Turn- og Idrettslag (VTI) vart etablert i 1899, og i 1998 vart dei omdanna til VTI Allianseidrettslag med tilknytning til særiddrettslaga VTI Fotball og VTI Allidrett (symjing, nordisk/skiskyting, alpint, turn, disk-golf). Volda stadion vart bygd 1956. KFUM Volda vann eliteserien i volleyball 1973-74, og var mange år i eliteserien.

Hoppbakkane i Volda: I Volda finst det ein del hoppbakkar, og nokre restar av hoppbakkar. På Kortemyra vart det på 1930-40 talet tillaga hoppbakke. Nokon kjend hoppbakke blei det aldri, den var helst brukt lokalt av ungdomane på Heltne. Nokre av dei andre hoppbakkane var: Kråkenakken, Grøndalsbakken, Lomstjønnsnakkebakken, Åsnipa, Røyshyttebakken, Myrbergbakken, Håmyrsbakken, Lida, Sniglen, Barstadmarka, Gjølet/Hola og Skarebakken.

På Kalvatn vart det i 1935 starta arbeidaridrettslag; Kalvatn Skilag. Laget hadde 25-30 medlemmer og arrangerte langrenn allereie 1936. Dei dreiv også med skihopping, og brukte Furunakkeigen som bakke. Laget vart oppløyst etter krigen.¹¹⁰

Grøndalsrettet 4. mars 1917 Eigar: Johan Ottesen.

I 1945 vart det laga til skirenn på Bjørkedalen, der ein samla ungdomar frå heile vestsida av fjorden. Det vart laga skibakke i **Vasslida**.¹¹¹ Vestsida Idrettslag arrangerte skirenn med hopp og langrenn på Skaret i Ulvestadbygda 1969.

Skarebakken var naturskapt, og hopparane kunne strekke seg heilt ned mot 30 meter.¹¹²

«**Flommen**» var eit kjent skiområde på Engeset, der ein kunne køyre slalåm. Det var eit aktivt alpinmiljø i Volda nokre år på 1960-talet, og i 1966 vart det avvikla eit storrenn her med mange av dei beste utøvarane i landet. Det var over 600 tilskodarar.¹¹³

10.7. BUNAD- OG FOLKEDRAKTSKIKK

Bunad er ein sentral identitetsberar for mange, og nye generasjonar brukar bunad. I Volda har bruk og tilverking av bunadar lange tradisjonar og det er og har vore mange lokale bunadstilverkarar. Voldakvinna Synnøve Riste var ei av dei første

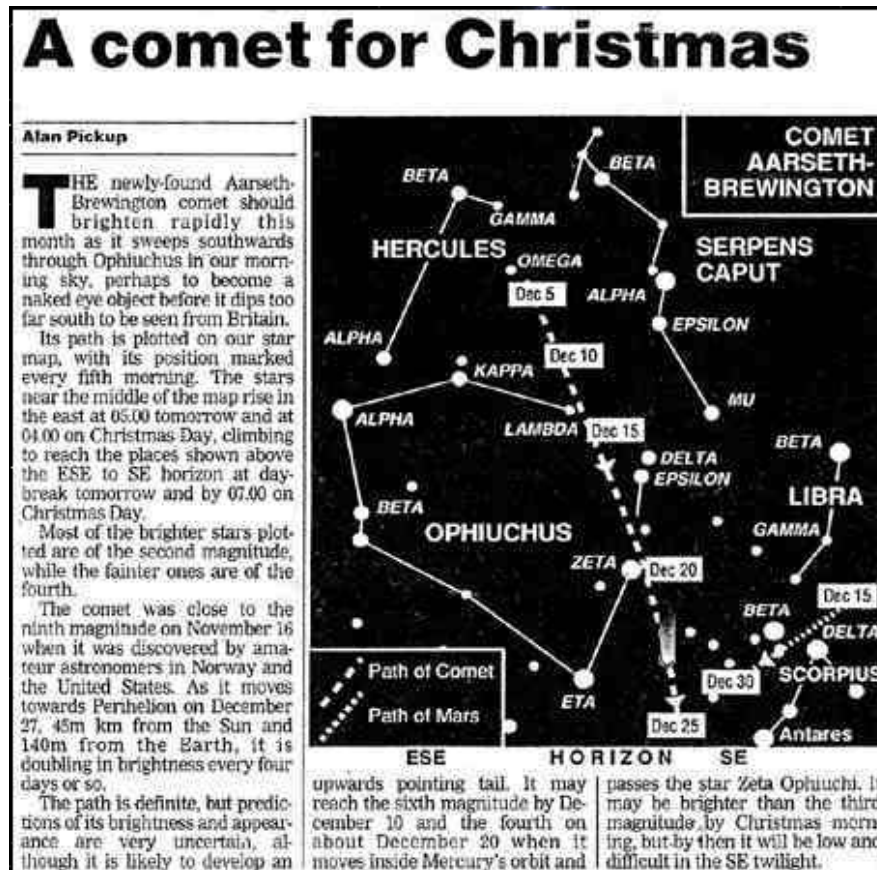
kvinnene i Norge som begynte å bruke dei lokale folkedraktene som bunad. Oline Vassbotn Drabløs var sentral i å ta vare på gamle plagg som seinare har danna grunnlag for nye bunadar, slik som bunaden for Søre Sunnmøre (Dalsfjordbunaden) (1928) og den rekonstruerte Sunnmørsbunad (1990). Den lokale draktskikken har mange uttrykk og gamle plagg finst både i musea sine samlingar og i privat eige. Mange av dei er registrert i Norsk institutt for bunad og folkedrakt sitt arkiv. Volda Husflidlag held kurs i tilverking av bunad for dei som vil lære å sy og brodere. Anne Kristin Moe har gjennom si forskning har gjeve ny kunnskap om bakgrunnen for dei lokale bunadstradisjonane.¹¹⁴

Denne bunadslivet var utgangspunkt til ei av bunadene som Oline Vassbotn Drabløs konstruerte. Denne bunaden blir i dag kalla Dalsfjordbunad eller Søre Sunnmøre bunad. Foto: Line Iversen/Sunnmøre Museum.

10.8. KOMETLAND

I åsen bak byggefeltet på Klepp, bygde Knut B. Aarseth opp eit astronomisenter for studie av himmelromet. Her er det stadig innom interesserte som vil studere planetar og stjerner til ulike deler av året. I 2017 fekk observatoriet på plass eit nytt superteleskop (finansiert ved kronerulling) som ville gjere at ein kunne sjå objekt som ligg 8-10 milliardar lysår vekk. Knut B. Aarseth oppdaga ein ny komet 16. november 1989, som sidan har fått hans namn: komet Aarseth-Brewington 1989w1.

Komet Aarseth-Brewington 1989w1 blei også omtale i utanlandske aviser, her får den britiske avisa *The Guardian*, 8. desember 1989.

11. GJENNOMFØRING AV PLANEN

11.1. LOKALT VIKTIGE KULTURMINNE

Kapittel 5 – 10 er ei oversikt viktige kulturminne i kommunen. Utvalet er eit resultat av valt metodikk og prosess, som gjer at det også vil vere andre kulturminne rundt om i kommunen som burde vore representert i oversikta.

Fleire av kulturminna i Volda kommune er vurdert som nasjonalt eller regionalt viktige, og er derfor med i Regional delplan for kulturminne. Som del av arbeidet med vår lokale kulturminneplan har vi tatt med eit utval av 26 kulturminne. Desse representerer viktige *lokale* kulturminne. Dei kjem i tillegg til allereie freda og verna kulturminne og nasjonalt og regionalt viktige kulturminne frå den regionale delplanen. Kulturminneplanen skal rullerast kvart fjerde år og oversikta over lokale kulturminne vil då kunne utvidast.

Dei kulturminna som er listeført i regional delplan for kulturminne og/eller som inngår i kommunal kulturminneplan, vil bli prioritert ved søknad om tilskot frå den fylkeskommunale tilskotsordninga. Dei bør bli tatt inn som omsynssone med tilhøyrande føresegnar i kommuneplanen sin arealdel.

Dei lokalt viktige kulturminna er valt ut innanfor dei prioriterte tema: arkeologiske kulturminne og minnesmerke, bygningar, bygdemiljø, tekniske og industrielle kulturminne, samferdsle og immaterielle kulturminne.

Bygningar	
Gamlebanken	s. 19
Samfunnshuset	s. 20
Idrettsbygget	s. 20
Sveitserrekkja i Gamlevegen	s. 22
Evensenhuset i Anders Vassbotnveg	s. 22
Teglsteinhuset i Anders Vassbotnveg	s. 23
Plakatbua	s. 25
Bygdemiljø	
Krusebakkane, Austefjord	s. 26

Røysløda	s. 24
Hauane, Volda sentrum	s. 23
Dansen seter, Åmelfot	s. 30
Laurdalsetra	s. 26
Kvivssetra	s. 29
Nyestøylen, Dravlausdalen	s. 30
Tekniske og industrielle kulturminne	
Volda Jernstøyper, Elvadalen	s. 32
Humberset Bil og Mekaniske Verkstad	s. 34
Dalsfjord Rivefabrikk	s. 37
Løvik og Nesheim garnblåsefabrikk	s. 37
Kolfossen kraftverk	s. 33
Samferdsle	
Posthytta	s. 43
Ferdselsvegen frå Vassbakkedalen til Stårheim	s. 42
Fjørefare (båt i Bjørkedal båtsamlingar)	s. 45
Immaterielle kulturminne	
Båtbygging	s. 38
Bunad frå Søre Sunnmøre/ Dalsfjordbunaden	s. 48

11.2. REGIONALT OG NASJONALT VIKTIGE KULTURMINNE¹¹⁵

- Austefjord kyrkje, Fyrde
- Volda kyrkje
- Olavskjelde, Kile
- Dravlaus, gravrøyser
- Rotevatn, gravrøys
- Skinvika, gravrøys
- Eikrem, stabbur
- Velsvik, røykomnstove
- Halkjelsvik kyrkjestad, Volda
- Botnen, fornminne
- Felden
- Skrivargarden, Skjerva
- Nedre Rotset

- Berkneset
- Volda Prestegard
- Halkjelsvik tettstad
- Gamlegymnaset
- Gamlegymnastikken
- Ekset (gardstun)
- Hunnes, sengjabud
- Oppgangssak, Bjørkedalen
- Nøre Bjørkedal, Smie
- Volda Elektriske Mylne
- Glimmerbrot, Osdalen
- Båtbygging, Bjørkedalen
- Steinkrossen på Kile
- Nothenge, Høydal
- Steingardar i Vikebygda
- Rønnestadbakken, Folkestad
- Stove på Ulvestad, Lauvstad
- Årsetøya, Austefjorden
- Fladalsetra, Bjørkedalen
- Storlida, Åmelfoten
- Skrivargarden, Rotset
- Dalsfjord kyrkje, Dravlaus
- Kilsfjord kyrkje, Straumshamn
- Korsfurtunet og Brunebuda
- Dalsfjord gamle skule
- Kårstadbygget
- Skulehus, Yksnøya
- Postvegen, Bjørkedalen

Automatisk freda kulturminne kjem i tillegg til dette.

11.3. HANDLINGSPLAN

For å kunne gjere både kommunen sine innbyggjarar, tilreisande og andre interesserte meir bevisst på Volda sin kulturarv og identitet, samt å kunne sikre

viktige kulturminne (jf. Samfunnsdelen i kommuneplanen) foreslår vi følgjande handlingsplan.

Kommunen sin innsats på ulike område må tilpassast tilgong på kapasitet og ressursar. Prioriteringane som er sette opp under kan derfor bli endra.

Tiltak	Når	Kostnad	Ansvar	Sam-arbeids-partar	Kommentar
Kartfeste kulturminne av lokal verdi i <i>Askeladden</i>	2018	Eigen ressurs	Sektor for kultur og service	Møre og Romsdal fylkeskommune	Arbeidet kan starte etter vedtak av planen
Innarbeide omsynssoner i arealplanar.	2018		Sektor for Utvikling		Arbeidet kan starte etter vedtak av planen
Estetisk rettleiar og oversikt over bygningsmiljø for Volda sentrum	2018		Sektor for Utvikling		Arbeidet er starta
Oppdatere stølsregisteret	2018	Eigen ressurs	Sektor for Utvikling		Arbeidet kan starte etter vedtak av planen
Sikring og forvaltning av fotoarkivet innsamla i samband med lomarbeidet med Busetnadssoga for Volda kommune.	2019	Ikkje kjend	Sektor for kultur og service	Fylkesfoto arkivet i Møre og Romsdal, Stiftinga Sunnmøre Museum og Høgskulen i Volda ved Arnfinn Kjelland.	
Oppdatering av SEFRAC-registeret		Ikkje kjend		Møre og Romsdal fylkeskommune, sogelag, grendalag	Krev løyving i budsjettet
Elvadalen – utarbeide nye skilt og informasjonstavler		Ikkje kjend	Sektor for utvikling		Krev løyving i budsjettet

Tiltaksplan for skilting og informasjon av kulturminne			Sektor for kultur og service		Krev løyving i budsjettet
Overføre lokale stadnamn til kommunale kartverk			Sektor for utvikling og sektor for kultur og service		
Innarbeide fritak av eigedomsskatt for bygg av lokal, regional og nasjonal verdi.			Sektor for utvikling		
Kulturminnepris (inkl. immaterielle kulturminne)			Sektor for kultur og service		Prisen behøver ikkje bli utdelt kvart år, berre når ein har gode kandidatar.

12. KJELDER OG LITTERATUR

12.1. SKRIVNE KJELDER SOM ER BRUKTE I PLANEN

Dalsfjord Sogelag: *Minne frå Dalsfjord 2003-2016*.

Atle Døssland: *Med lengt mot havet. Fylkeshistorie for Møre og Romsdal bd 1; 1671-1835*, Oslo 1990.

Øystein Ekroll og Per Eide (foto): *Sunnmørskyrkjene – historie, kunst og arkitektur*. Årbok for Sunnmøre 2012, Larsnes.

Jostein Fet: *Eksetiana. Aarflots Prenteverk 1809-1935. Bibliografi og kulturhistorie*. Oslo 2006

Johann Folkestad (red): *Folk og fortid i Folkestadbygd*, 3 band, 1997-2008.

Peter Hallaråker: *Stadnamn i Møre og Romsdal. Innsamling, teori, metode og formidling*. Forskningsrapport nr 8, Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda 1995.

Valborg Hustadnes: *Sæterliv i Voldafjell. Sætrar langs Austefjorden frå Fylsvik til Volda*. Austefjorden 2005.

Valborg Hustadnes: *Sæterliv i Voldafjell II. Sætrar i Bjørkedalen – Folkestad – Dalsfjorden*. Austefjorden 2007.

Arnfinn Kjelland, Gunnar Andenes/Eldar Høidal/Kari Hasle og Olav Myklebust: *Busetnadssoga for Volda*, 7 band, Volda 2005-12.

Lars Kornberg: *Hilsen frå Volden. Ei bildebok frå gamle Volda 1862-1938*. Volda 2001.

Lars (Lasse) Kornberg (posthumt): *Volda er Volda. Biletbok slik det ein gong var 1935-1975*. Volda 2004.

Kulturminneplan 2015-2019: Nittedal kommune

Kulturminneplan 2015-2023: Norddal kommune

Kulturminneplan 2017-2025: Sande kommune (arbeidsdokument)

Kulturminneplan 2017-2025: Ørsta kommune

Irene Lotsberg, Jan Henning Egset, Gunnar Børseth og Helge Kvangarsnes: *«Gatå». Halkjelsgata – framvekt og framtid*. Volda 1980.

Sverre Lyngnes: *Dalsfjord, Bygda, Gard og ætt*, Volda 1967, 2. opplag Volda 1983.

Arnljot Løseth: *Likskap og lagdeling. Fylkeshistorie for Møre og Romsdal bd 3; 1920-1972*, Oslo 1996.

Jostein Nerbøvik: *Volda-soga 1800-1945*, 4 band, Volda 1996-2004.

Ole Johannes Olsen Reite: *Chronologie eller Tids-Regning*, Folkestad – Sandane 2009.

Snorre Sturluson: *Noregs kongesoger*, Jubileumsutgåva 1979.

Sunnmørspostens Forlag: *100 år 100 navn. Personer som har preget hundreåret på Nordvestlandet*. Ålesund 2000.

Jon Tvinnereim: *Grotid i grenseland. Fylkeshistorie for Møre og Romsdal bd 2; 1835-1920*, Oslo 1992.

Stein Ugelvik-Larsen og Jarle Sulebust (red): *I balansepunktet. Sunnmøres eldste historie*, Ålesund 1994.

Volda Bygdeboknemnd: *«Erindringer frå Krigsaarene 1803-1814»*, Volda 1982.

Volda Bygdeboknemnd: *Rasmus J. Wasbotn: Tids-Register*. Volda 1980.

Volda Bygdeboknemnd: *Tre ættebøker frå Bjørkedalen*, Volda 1983.

Voldaminne. Tidsskrift for Volda sogelag, 1917-2016.

Ingebjørg Røyrhus Øyehaug: *Synnøve Riste. «Fjøyra som dreiv». Målstrid og kulturkamp i 1880-åra*. Sunnmøre museum 1995.

Per Årviknes: *Voldasoga, Gardar og slekter* 3 band, Volda 1970-73.

12.2. NYTTIGE LENKJER OG DOKUMENT FOR VIDARE LESING

→ <https://kulturminnesok.no/>

→ <http://kartportal.no/> - m.a. oversikt over SEFRAK-registrerte bygningar

→ <http://www.riksantikvaren.no/Prosjekter/Kulturminne-i-kommunen-KIK>

→ <https://lokalhistoriewiki.no>

→ Tettstadsanalyse;

<https://www.volda.kommune.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=18&FilId=272>

→ Kommuneplan for Volda kommune – Samfunnsdel;

<https://www.volda.kommune.no/Handlers/fh.ashx?Mid1=138&FilId=4309>

→ <https://gamleskrivargarden.wordpress.com/husets-historie/>

12.3. OM VOLDA SKRIVE AV OG FOR FOLK I VOLDA

Utanom kjeldestoffet som er nemnt ovanfor, er det også gjeve ut fleire bøker med minnestoff om eigen oppvekst i Volda eller frå slektene som har budd her – frå heile kommunen. Det har lenge vore behov for ei oversikt over kva som finst av litteratur om lokalsamfunnet her, og dette kan vere starten på ein slik bibliografi:

50 år. *Frå Øyra skule 1960 til Volda ungdomsskule 2010.*

Gunnar Andenes (red): *Volda Husflidslag 100 år 1906-2006.*

Arne Apelseth: *Hans Strøm (1726-1797). Ein kommentert bibliografi.* Forskningsrapport nr 2, Høgskulen i Volda/Møreforsking 1995.

Arne Apelset og Atle Døssland (red): *Hans Strøm (1726-1797). Eit avsnitt frå norsk opplysningstid.* Seminarrapport nr 81, Høgskulen i Volda/Møreforsking 1999.

Marta Askeland, Åse Osdal og Torunn Sund: *Båtbygging i Volda. Frå færing til motorbåt, motorproduksjon og ferje.* Prosjektarbeid 1982/83.

A.s. *Volda Mek. Verkstad gjennom 50 år, 1913-1963.*

Austefjord bondelag 1897-1997, I arbeid og feramgang gjennom hundre år, 1997.

Peder Bergem: *Erling Kristvik i strid for eit heilskapssyn på allmennlærerutdanninga 1919-1946,* Volda 1985.

Narve Birkeland, Jacob Heltne og Eivind Indresøvd (red): *Volda kyrkje 75 år, Volda 2007.*

Jakob D. Bjørkedal: *Båtbygging i Bjørkedalen. Ord og uttrykk, Volda 1987.*

Åsmund Bjørkedal: *Bjørkedals-soga 1900-1945,* Bjørkedal 1998.

Ingvar Bjåstad: *Gjennom Hundre Aar. Volda Branntrygdslag 1866-1966.*

Sigrd og Gunnar Botn (red): *V.T.I. Turnhytta 100 år, 1915-2015.*

Atle Døssland og Geir Hjorthol (red): *Lesande og skrivande bønder. Festskrift til Jostein Fet. Foredrag frå eit symposium.* Volda 2005.

Atle Døssland, Arnfinn Kjelland, Harald Krøvel og Marte Sinderud (red): *Frå Volda til verda, fjerne og nære kultur møte. Historiestudiet i Volda 40 år.* Trondheim 2012.

Gunnar Ellingsen: *Sortert avfall gir verdi. Soga om renovasjon i Volda og Ørsta og om Volda og Ørsta Reinholdsverk, Ørsta 2013.*

Arnfinn Engen: *Lars Kinsarvik, skaparen av «den norske stilen» i nyare treskerarkunst,* Lillehammer 1996.

Bjørn Arild Erstad: *Fyrbyggerne.* Kystverksmusea 2010.

Jostein Fet: *Lesande bønder. Litterær kultur i norske allmugesamfunn.* Oslo 1995.

Jostein Fet: *Skrivande bønder. Skrifkultur på Nord-Vestlandet 1600-1850.* Oslo 2003.

Johannes Fløtre: *Stranda. Ei kulturperle i Dalsfjord, Volda 1999.*

Johannes Fløtre: *Eit lite elektrisitetsverk,* Lauvstad 2004.

Johannes Fløtre: *Haugens Orgelfabrikk,* Lauvstad 1999.

Johannes Fløtre: *Kornet og kverna,* Lauvstad 2003.

Johannes Fløtre: *Lauvstad kai 100 år 1899-1999*

Johannes Fløtre: *Vandring langs mi barndoms elv, Ulvestadelva, Volda 2011.*

Hans Geitvik: *Ein ringauk i «Møre», Volda 1990.*

Hans Geitvik: *Månaslekta og Botolvsetta frå Austefjorden.*

Hans Geitvik: *Volda Hornmusikk 1888-1988. Ein livskraftig 100-åring.* Jubileumsskrift, Volda 1988.

S.H. Geitvik: *Spelemenn på Søre Sunnmøre, i Honndalen og i Sunnylvn. Loms-Jakup og spelemannskrinsen, Volda 1938.*

Hans Geitvik: *Bondeliv på Sunnmøre, Volda 1926.*

Jakob Gjersdal: *Heimbygda i min barndom. Minne frå Austefjorden i 30-åra og under krigen, Volda 2003.*

Turid Hanken, Petter Løvik og Jon Olav Myklebust: *Butikken og bygda – handling og samhandling.* Forskningsrapport nr 33, HVO/Møreforsking, Volda 1998.

Kari A. Hasle, Jens Johan Hyvik og Harald E. Tafjord (red): *Lokale røyster i 1905. Unionsoppløysinga i aviser på Nord-Vestlandet.* Volda 2005.

Gunnar Heltne: *Buplassar. Bilete og kartutsnitt knytte til stamtavlene for John S. Heltne og Ragna Marie H. Bjørneset.* Eige forlag 2002.

Hans M. Hjelle: *Hjelle & Dale AS. Industrihistorie frå Dalsbygda, Volda 2009.*

Harald O. Homberset: *Ein glytt inn ... i Harald O. si verd. Dikt og historie.* Volda 2000.

Harald O. Homberset: *Rim, dikt og historie.* Volda 1994.

Kjetil Skjelstad Husby: *Båtbygging på Bjørkedalen gjennom 1000 år. Særoppgåve 10. klasse, Tingvoll 1997.*

Valborg Hustadnes: *Levekår på Sunnmøre i krig og naudsår.* Volda 2012.

Valborg Hustadnes: *Livsspor i Volda og Ørsta.* Volda 2009.

Eldar Høidal (red): *Idrett og samfunnsliv. Volda Turn- og Idrottslag 1899-1999.*

Eldar Høidal: *Omkring skilnader i fagorganisasjonsaktivitet mellom tre sunnmørske kommunar; Ålesund, Sykkylven og Volda frå 1920 til 1940. Hovudoppgåve i historie, Universitetet i Trondheim 1988.*

Eldar Høidal: *Øyralandets fealslag og utviklingstrekk i landbruksnæringa i Volda 1800-1965, Volda 1988.*

Andreas O. Høydal: *Høydal Elektrisitetsverk. Eit attersyn, Volda 1973.*

Sverre Håskjold: *Ei Håskjold-slekt. Med fleire sidegreiner ...* Ålesund 1996.

Eivind Indresøvd: *Ei lokalavis fortel historie. Ugebladet 1888-1901.*

Knut Olav Iversen: *Erling Kristvik – ein pedagogisk vegvisar 1882-1982*, Volda 1982.

Erik S. Kalvatn: *Kalvatnboka*, Ørsta 1982.

Rolf O. Klepp: *Du store tid!*, Volda 1992.

Rolf O. Klepp: *Kvardag og fest i Nakkeleiva*, Volda 2003.

Rolf O. Klepp: «No lyge du ...», Volda 1987.

Olav Kriken: *Volda kommunale Elverk 75 år 1918-1993*, Ørsta.

Inge Kvamme (red): *Volda vidaregåande skule 1910-2010*.

Asbjørn Lid: *Bygda vår. Lid. «Vår nære fortid»*, Lid 2004.

Asbjørg Lied: *Ei tid var ... Frå Bjørkedalen*, Volda 2009.

Jørn Olav Løset og Tove Kristin Nilsen Løset: *Ditta he ej me haurt! Ord og uttrykk frå Volda*, Volda 2012.

Marit Løset og Bjørg Bjørkedal Hjelle: *Folket på Bjørkedalen gjennom 200 år*, 2009.

Judith Løvik: *Minne frå barndomstida mi*, Volda 2008.

Petter Løvik: *Lyngnes, Løvik og Lillebø. 102 bilete frå tre gardar i Dalsfjorden før 1950*, Volda 2002.

Petter Løvik: *Innaføringar og anna folk. Fleire gamle bilete frå Dravlausbygda*, Volda 2007.

Jostein O. Mo og Per Eide: *Under sunnmørsalpane. Innsyn til Volda og Ørsta*, Volda 1990.

Rune Molvik: *Orgelfabrikkane i Ulvestadbygda, Volda, Skei i Jølster* 2002.

Per Mork: *Morkabygd-soge*, nytt opplag Volda 1982.

R.P. Mork: *Greiner frå Jakobsætta på Bjørkedalen i Volda*, Volda 2003.

Møre, avis 1903-d.d.

Solfrid Nautvik: *Veslegrenda. Avskrift frå lagsbladet «Solglytt» 1935-50*, Nautvik 2011.

Stig Nilsson: *Prots – trollmann med kor*, Oslo.

Gunvor Andbo Nygaard: *Brevene hjem. En minnebok. Volda Lærerskole 1957-1960*.

Kristian Høydal Rasmussen: *Volda Støyper 1904-1967*, Volda 1980.

Olav Riste: *Grøndalsbrev og nokre gamle minne frå utanlandsferder*, Volda 1957.

Hans Rusten og Ole Hovdhaugen: *Men Gud gjorde ingen feil. Det frie kristenliv i Volda og Ørsta frå 1893 til 1993*.

Per O. Rødven: *Møre Kreditbank A/S*, Volda 1999.

Øystein Sande: *Sivert Aarflot. Folkeopplysningsmann på Ekset*, Volda 2009.

Andy Steinsvik: *Voldaboka. Volda gjennom 80 år*, Volda 1990.

Frøde Sætre: *Yksnøya. Liv og sjøliv*, Volda 2010.

Inga Tusvik: *Berte Canutte Aarflot. Det kristne liv på Sunnmøre*.

Sverre Tverberg: *Sentrum – periferi-relasjonar i Ørsta/Volda-regionen*, Bergen 1976.

Jon Tvinneheim og Oddbjørn Melle: *Fjordbygder i forandring. Volda og Ørsta Sparebank, Sparebanken Volda Ørsta 1853-2003*, Volda 2003.

Ugebladet, avis 1888-1902.

Volda Bondekvinneleg: *Ei samling bygdesongar frå Volda kommune*, Volda 1995.

Volda lærarskule 1895-1970, Volda 1970.

Volda offentlege Landsgymnas 1910-1960.

Volda Turn- og Idrettslag 75 år, 1899-1975.

Volda vidaregåande skule, studieretning for allmenne fag 1910-1985.

Voldens Turnforening 1899, Volda Turn- og Idrettslag 1989.

Odd Vollan: *Volda og Ørsta Sparebank 1854-1954*, Volda 1953.

Ragnar Ørstavik: *Dalsfjord kyrkje. Frå krosshus til soknekyrkje*.

Ragnar Ørstavik: *Gamle ord og uttrykk. Perler frå heimegrua. Ordliste*, Volda 1996.

Jostein Øvrelid og Nils Vålnes: *Likt og ulikt*, Volda 1983.

Stein Aam: *Framdrift. Frå Voldamotor til gir og propell 1913-2013*, Volda 2012.

Maurits Aarflot: *Sivert Aarflot og hans samtid*, Volda 1951.

Knut Arne Aarset (red): *Kjære venner ... Volda Røde Kors Hjelpekorps 50 år*, Volda 1997.

Per Aarviknes: *Frå eit langt liv. Folkeminne, segn og soge*, Volda 1975.

12.4. NOTER

⁴⁷ Kari Aslaug Hasle: «Lagnadstime for løene» i *Voldaminne 2016*.

⁴⁸ Petra Folkestadås: «Langs Rønstad elva til Grovahølen» i *Folk og fortid i Folkestadbygd band 3*.

⁴⁹ Kari Aslaug Hasle: «Uthusa i sentrum» i *Voldaminne 2010*.

⁵⁰ www.kulturminnesok.no og Kari Rønnestad: «Bakkane» i Johan Folkestad (red): *Folk og fortid i Folkestadbygd bd 2*.

⁵¹ www.kulturminnesok.no og regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune.

⁵² SEFRAK

⁵³ www.kulturminnesok.no og Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune

⁵⁴ SEFRAK

⁵⁵ www.kulturminnesok.no og Tove Aurdal Hjellnes: «Bjørkedal kystlag og Bjørkedal båtsamlingar» i *Voldaminne 2012*.

⁵⁶ www.kulturminnesok.no.

⁵⁷ Elias Nilsen: «Tidlegare handel i Dalsfjord» i *Minne frå Dalsfjord 5-2007*.

⁵⁸ Knut Arne Aarset: «Soga om Storalmen» i *Voldaminne 2008*.

⁵⁹ www.kulturminnesok.no.

⁶⁰ Jakob Sollid: «Steingarden hans Bakke-Ola» i *Folk og fortid i Folkestadbygd bd 3*.

⁶¹ Ivar A. Sætre: «-En lovlig hagar til skilsmisse for deres ejendom -» i *Minne frå Dalsfjord nr 1-2003*.

⁶² Hans Peter Eidseflot

⁶³ Kjelder: Valborg Hustadnes: *Sæterliv i Voldaffell*, 2 band.

⁶⁴ www.kulturminnesok.no.

⁶⁵ www.kulturminnesok.no.

⁶⁶ *Busetnadssoga for Volda, band 3*.

⁶⁷ Gunnar Høydal: «Kraftverkshistorie frå Høydalen» i *Voldaminne 1999*.

⁶⁸ Johannes A. Folkestad: «Folkestad elektrisitetsverk» i *Folk og fortid i Folkestadbygd, band 3*.

⁶⁹ Nils Evensen var svigeren til Andreas Humberset, ein av dei som starta Humberset Bil- og Mekaniske Verksted.

⁷⁰ Nils Jon Evensen: «Møre Støberi – Møre Støyper 1903-1967» i *Voldaminne 2014*.

⁷¹ Berit Koen: «Volda Skifabrikk – handverkstradisjon og skiopplevingar» i *Voldaminne 2004*.

⁷² www.kulturminnesok.no og Olav Aarflot: «A/S Volda Elektriske Mylne – ei eventyrleg soge» i *Voldaminne 1993*. Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune

⁷³ *Busetnadssoga for Volda, band 4a, 2012*.

⁷⁴ Tormod Aaslid: «Aaslidfabrikken i Austefjorden» i *Voldaminne 2005*.

⁷⁵ *Busetnadssoga for Volda, band 2, 2006*.

⁷⁶ Hans M. Hjelle: «Hjelle & Dale AS» i *Minne frå Dalsfjord 2012*.

⁷⁷ Therese Rovde og Ann Helen Gjøsdal: «Møre Skofabrikk AS» i *Minne frå Dalsfjord 2013*.

⁷⁸ *Busetnadssoga for Volda band 1, 2005*.

⁷⁹ Johannes Fløtre: «B.M. Haugen og livsverket hans» i *Voldaminne 2000*.

⁸⁰ Lars Håvik: «Sandtaka i Geitvika og Skinvika» i *Voldaminne 2007*

⁸¹ Reidulf Langvatn: «Senking av Langvatnet i Austefjord» i *Voldaminne 1998*.

⁸² www.kulturminnesok.no og Valborg Hustadnes: «Om Glimmerdrifta i Osdalen og menneska som dreiv der» i *Voldaminne 1994*. Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune

⁸³ www.kulturminnesok.no og Jon Tvinnereim: *Grotid i grenseland*.

⁸⁴ Tove Aurdal Hjellnes: «Bjørkedal kystlag og Bjørkedal båtsamlingar» i *Voldaminne 2012*.

⁸⁵ www.lokalhistoriewiki.no.

⁸⁶ Magnar Høydal: «L/L Vik Båtbyggeri» på www.lokalhistoriewiki.no.

⁸⁷ Svein Aam: «Fyndelane som starta motorfabrikk» i *Voldaminne 2013*.

⁸⁸ www.kulturminnesok.no og Knut Høydalsvik: «Høydal notlag» på www.lokalhistoriewiki.no. Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune

⁸⁹ John Leirvik: «Johs. Leirviks Isforretning & Co.» i *Voldaminne 2004*

⁹⁰ www.kulturminnesok.no.

⁹¹ Lars Håvik: «Rutebåtane langs fjordane i Volda» i *Voldaminne 2010*

⁹² Valborg Hustadnes: «Postgangen i Austefjorden og postromet i Skjeret» i *Voldaminne 2006*.

⁹³ Johann Folkestad «Volda-Folkestad Bilferje L/L» i *Voldaminne 2003*.

⁹⁴ Paul Sæterås: «Gamal vegdraum: Steinsvik – Stårheim» i *Minne frå Dalsfjord 2013*.

⁹⁵ Ivar H. Eidheim: «Gamle vegar og nye tider – Alidvegen» i *Voldaminne 2003*

-
- ⁹⁶ Einar Rasmussen: «Austeffjordvegen 100 år» i *Voldaminne 2012*.
- ⁹⁷ Ragnar Standal: Vegar før og vegar var (Hjørundfjord sogelag 1996
- ⁹⁸ Botolv Folkestad: «Stigedalsvegen 75 år» i *Folk og fortid i Folkestadbygd band 3*.
- ⁹⁹ Sverre Kvangarsnes: «Litt om gamlevegen i Dalsfjord» i *Minne frå Dalsfjord 2007* og Jakob Aasebø og Rasmus B. Nautvik: «Veg og feiring» og Solfrid Nordal Nautvik: «Stabbesteinar» i *Minne frå Dalsfjord 2014*.
- ¹⁰⁰ Jakob Koppen: «Samferdsle i Velsvik og grendene ikring» i *Minne frå Dalsfjord nr 2-2004*.
- ¹⁰¹ Endre Nes: «Om Heggjadalsvegen» i *Voldaminne 2012*
- ¹⁰² www.kulturminnesok.no og Botolv Folkestad: «Ein merkedag i postføringa» i *Folk og fortid i Folkestadbygd band 3*. Regional delplan for kulturminne av regional og nasjonal verdi, Møre og Romsdal Fylkeskommune
- ¹⁰³ Ola Rangsæter: «Rutebilen som kulturminne» i *Voldaminne 2012*.
- ¹⁰⁴ Lokalhistoriewiki.no
- ¹⁰⁵ Jostein Fet: *Eksetiana*.
- ¹⁰⁶ Peter Hallaråker: *Stadnamn i Møre og Romsdal*.
- ¹⁰⁷ Lars Kornberg: *Hilsen frå Volden og Volda er Volda*
- ¹⁰⁸ Jostein Nerbøvik: *Løyndom og røyndom. To fotografar i Volda 1898-1979*, band 3 i serien *Volda-soga 1800-1945*.
- ¹⁰⁹ Johann Folkestad: «Folkestadbygda gjennom fotolinsa» i *Folk og fortid i Folkestadbygd bd 2*.
- ¹¹⁰ Eivind Hasle: «Arbeidaridrettslaget «Kalvatn Skilag»», i *Voldaminne 1987* og www.lokalhistoriewiki.no.
- ¹¹¹ Helge Hjelle: «Skirenn på Bjørkedalen seinvinteren 1945» i *Minne frå Dalsfjord 2016*.
- ¹¹² Rune Molvik: «Vestsida Idrettslag med skirenn i februar 1969» i *Minne frå Dalsfjord 2016*.
- ¹¹³ Kjartan Årdal: «Skiaktiviteten i «Flommen»» i *Voldaminne 2012*.
- ¹¹⁴ : Anne Kristin Moe «Broderte Bunader» Duran Publishing 2014.
- ¹¹⁵ <https://mrfylke.no/Tenesteomraade/Kultur/Kulturvern/Kulturminneplan/Regional-delpplan-for-kulturminne-og-kulturmiljoe-av-nasjonal-og-regional-verdi>
-

TUNTREET

Du stod der i tunet og logna
for heimen dei hundrar av år,
og enno so lauvrikt og truge
med røtene djupe du står.

Du luna når stormflaga susa
i vern for det tun som vart ditt,
og når krana i vårdagen grønkast,
sat staren og song der so tidt.

Du barnet såg leika ved rota
og fram gjennom mognande år,
til gamlingen rusla med staven
i tunet med kvitnande hår.

Du var med i feststund og gilde
i helsing til ungmøy og gut,
du var med i ferda den siste,
når båra frå heimen drog ut.

Du var med og nørde dei røter
som batt til den heimkjære jord,
og difor eg hugvarmt deg helsar
og gjev deg eit takkande ord.

Anders Vassbotn

Oversikt over innsendte innspel til kulturminneplanen

Bygningar og bygningsmiljø

Registrert/innsendt av	Namn	Datering	Beskriving
Skulebygg			
Stein Jarle Løvik/Oddvar Mork – Dalsfjord Sogelag	Skule-Hjelle huset	Seint 1800-tal	Huset låg ved Pettergarden og Bakkely. Det vart bygd seint 1800-tal av Peder Elias P. Hjelle som kom dit som fylje av lærarmangel. Ein lærar som heitte Velsvik flytta frå Dalsfjorden og det vart difor mangel på lærarar. Peder budde fyrst i kårhus på Lyngnes, men bygde seinare huset og vart lærar. Då Velsvik seinare kom attende til Dalsfjord, flytta Peder til Volda i 1903. Deler av murane stod att til 1970-talet.
Bernt Kalvatn	Kalvatn skulehus	1890	Huset er bygd seint på 1890-talet.
Jon-Arild Kvamme Sollid	Folkestad gamle skule	1930	Ute av bruk
Hans Martin Klokke	Velsvik skule		

Offentlege bygningar

Ola Rangsaeter	Pleicheimen (sanitetshuset)		Dette er nærast eit slags signalbygg for Volda, ikkje minst grunna den sentrale plasseringa ved E39. Huset har ei spennende historie.
Per Arild Bjørkedal/Jakob Kolbein Helset	”Posthytte”		Posthytta ligg ved grensa til Sogn og Fjordane i Stigedalen. Huset ligg på øvstesida av vegen ved fylkessteinen.
Jakob Kolbein Helset	Posthytta i Stigedalen		Var først av ei skogaløe frå Løset
Jon-Arild Kvamme Sollid	Folkestad kapell og gravplass	1921	I bruk

Bustad og gardsmiljø

Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Pettergarden	1900	Bustaden til Petter R. Løvik som starta landhandel i Løvika. Huset har vore påbygd og modernisert i same stil. Bygd med treverk, og har skifertak. Det er også fødested og bustad for Samund Løvik, kjøpmann og ordføreren i Dalsfjord kommune.
Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Josefbakken		Restar av murar. Grunnmur av eit hus. Husmannsplass under Lillebø (Dravlaus.) Josefbakken var busett 1800-1808.
Stein Jarle Løvik/Dalsfjord Sogelag	Bugen-Petrinaplassen		Bebyggelse som var befolka. Steinen som står igjen i området skal vere steinen som heldt flaggstonga på plassen. Desse opplysningane er usikre.
Per Arne Bjørkedal	Husmannsplass, Havneset		Husa er vekk, men deler av steinmurane er der.
Jon-Arild Kvamme Sollid	Hustuft Espedalen (Folkestad?)	1800-talet?	
Jon-Arild Kvamme Sollid	Hustuft etter ”Tambur-Elling”, Indre Folkestad	1800-talet	Historisk person

Jon-Arild Kvamme Sollid	Rønstadbakkane	1800-talet	Gardstun
Jon-Arild Kvamme Sollid	Murane etter "Kyrshaudhytta"	Ca 1915	Hytta er riven, fins bilde
Jon-Arild Kvamme Sollid	Ungdomshuset "Viten"	1916	Ute av bruk
Torill Moltubakk??	Bustadhus 19/233	???	Kan det rivast???
Andreas Lyngnes	Gjetarhus (vakarhus) i området Syrevadet/Myrkevasskardet i Dalsfjord		
Hans Martin Klokk	Torvgarden på Lauvstad		
Hans Martin Klokk	Grunnmur etter hus og løde i Gjødalen (Lauvstad)		
Hans Martin Klokk	Brønnhus i Sivertgarden		
Anne Sofie Rinnan Egset	Gamlevegen 2 gamledeon, eldhuset og stabburet i Kårstadgarden		

Handel, industri og fremstilling

Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Smørhuset	1900-1940	Smørhuset var eit hus for lagring og videresalg av smør. Vart rive tidleg på 1940-talet. Oppført av smørlaget i bygda kring 1900. Bøndene leverte smør her som vart levert vidare.
Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Fyste sjøbuda til P.R. Løvik	1889	Første sjøbuda til Petter R. Løvik der han starta landhandel. Vart riven i ca. 1978 og flytta til Dravlaus-øyra. Løvik opna butikken i 1889, starta postopner i 1890 og bygde kai i 1903. Ei nyare bud som framleis står vert bygd like ved i 1932 og er registrert som "Gamlebuda"
Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Gamlebuda	1932	Her har det vore butikk og postkontor (6134 Løvik). Bygning ført opp i 1932. Tidlegare stod her også ei sjøbud att med. Difor har noverande gamlebud også hatt namnet Nyebyuda. Dobbeltsalsa trekledning kvit malt. Landhandelen er i 1.etg., og er i dag eit museum. Nyare leiligheit innreidd i nyare tid.
Hans Martin Klokk	Ulvestadbygdens Meieri		

Religiøse bygg

Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Dravlaus Bedehus	1969	Bygning i treverk med betongmur og kaldkjellar. Galleri over hovedetg. Lafta reisverk og skifertak. Dravlaus bedehus var tidlegare gamle Herøy Frikyrkje, og stod då i Fosnavågen. Rive i 1966, og flytta hit. Teke i bruk i 1970.
Hans Martin Klokk	Sætre bedehus		
Hans Martin Klokk	Krosskyrkja på Ulvestad		
Hans Martin Klokk	Velsvik bedehus		

Tekniske og industrielle kulturminne

Kraftverk

Per Ole Reite Reite/Dalsfjord Sogelag	Gamlekraftverket	1930	Gamlekraftverket i betong med bølgeblikkplater på tak. Gamlekraftverket i Dravlausbygda. Har også vore brukt til klekkeri av regnbogeaure. Har også vore i bruk som ungdomsklubblokale.
Jakob Kolbein Helset	El.verk Klebergfossen	1918	El.verk i Bjørkedalen. Ferdig i 1918. Leverte straum til heile bygda i 1950-talet.
Ola Rangsæter	Privat kraftverk	1947	Etter 2.verdenskrig gjekk naboane på Eidset, Lisjeneset og Fjøsneset saman om å bygge eit kraftverk i Eidsetelva. Dei fekk god fagleg rettleiing frå Sivert Åsebø i Volda. På seinsommaren 1947 sette de kraftverket i drift, og det var av slik storleik at det vart registrert med tilsyn av Elektrisitetsverktilsynet. Frå Eidset var det Per Eidset og Hans og Kåre Lillebø som var eigarar av kraftverket saman med Reite og Lillenes. Bygginga kosta kvar av eigarane om lag kr. 2000.
Ola A. Rangsæter	Eidsetelva kraftverk		Eidsetelva har vore nytta i mange samanhengar frå gjennom åra, og der har vore kraftverk som både forsynte privathusa og næringsverksemd.
Jon-Arild Kvamme Sollid	Storeelva kraftverk, Folkestad	1913	Står att noko av murane og tilførselsrenna
Tove Brautaset Yksnøy	Krigsminne på Berknes: kanonstillingar, tunnel, skyttergraver m.m.		

Fabrikkar, verkstader og oppdrettsanlegg

Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Oppdrettsanlegg	1982	Tidlegare oppdrettsanlegg med forhus og lakseslakter og kaianlegg med god vegtilkomst. Pioner i oppdrettsanlegg. Her starta elias Nesheim og Tormod Bornstein med fiskeoppdrett i 1982. Midt på 80-talet hadde over 20 personar arbeidd her. Ingen drift her no.
Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	«Blåsen»	1947	Opphaveleg fabrikkbygning i treverk med bølgeblikkplater på taket. Løvik og Nesheim garnblåsefabrikk AS hadde produksjon av garnblåser og arbeidshanskar, dørmattar i plaststoff. Seinare også tankar og tankboksar til bil. Fabrikken drives til 1967.
Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Jaktnaustvoren	Ca. 1850	Elias K. Reite og Lars Holen dreiv jektebygging her. Det var også bygging av andre båttyper og dei hadde sagbruk i Dravlauselva. Truleg det første av industri i Dalsfjord.
Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Landkummar	Før 1970	Landkummar utgrevene i bakken. Er no jamna med jorda og finst ikkje meir. Tidleg lakseoppdrett. Landkummar for større fisk. Drifta stoppa opp på 1970-talet. Elias Neisheim dreiv lengst på. Like ved ligg det i dag det moderne smoltanlegget starta opp i 1985.
Ola Rangsæter	Volda Skifabrikk		Ikkje langt frå Volda sentrum ligg huset, som i kjellaren rommar ein viktig kultur- og næringshistorie på Sunnmøre. I kjellaren låg ein skifabrikk som blei nedlagt for over femti år sidan. Kjartan Rotevatn var den siste som dreiv verksemda. Dagens rester av fabrikken ligg på lager hos Norsk Skimuseum på Kongsberg.
Ola Rangsæter	Dalsfjord Rivefabrikk/Lillenes og Reites Rivefabrikk	1932	I stranda rett utom Eidsetosen vart Dalsfjord rivefabrikk starta opp i eit lite skur. Dette var det første industriforetaket i Dalsbygda. Fabrikken skifta seinare namn til Lillenes og Reites rivefabrikk, og det var Rasmus Reite på Fjøsneset og Johannes Lillenes på Lisjeneset som dreiv verksemda som vinterarbeid. Om sommaren arbeidde dei med vegarbeid. Frå starten fekk dei overta vasshjulet Andreas S. Eidset hadde bygt nokre år før, og dette dreiv reimer og maskineri i fabrikken via ein aksel. Som reserveløysing hadde dei ein liten moter, og denne kunne drive maskinertiet i tørkeperiodar med låg vassføring. Med elektrifiseringa av rivefabrikken kunne dei få ein jamnare og større produksjon. Rivene frå Eidsetosen

			var ei lett og modernisert utgåve av dei gamle, heimelaga trerivene. Rivehovuda var av bjørk, tindane av rogn og skafta av kvistfri frur frå Bjørkedalen. Dei vart svært populære. Og med elektrisk kraft til å drive maskineriet i fabriken, kunne dei no auke produksjonen. På det meste var det i periodar opp til fem mann i arbeid ved den vesle verksemda, med rivene ut til grossistar og butikkar, sidan vegen ikkje gjekk lenger enn til Dale mesteparten av tida dei dreiv. Rivefabrikken vart nedlagt i 1964.
Ola Rangseter	Humbersetsmia, B.O. Humberset Mek.	1875	Denne verksemda har historie helit attende til om lag 1875, og har vore ei svært allsidig bedrift. Ein kan nemne kunstsmedarbeid for m.a. Volda kyrkje, produksjon av verktøy og maskiner til både båtbyggjarane på Bjørkedalen, og Volda Mek. Verkstad, i tillegg til alle typar lokale konstruksjons- og reparasjonsoppdrag innan sveising og metallarbeid.

Andre tekniske og industrielle kulturminne

Stein Jarle Løvik/Steinar Lillebø – Foreininga Dalsfjord Fymuseum	Telefonsentral, Bugen	1930-talet	Frå 1930-talet fikk ein telefonsentral i privathus i Bugen. Andrine Karoline Olsd. Var bestyrer fram til Dagny G. Lillebø tok over seint 1950. Telefonsentralen vart dreven fram til ca 1970, då den vart nedlagt og sentralen på Lauvstad tok over ansvaret. Det eksisterer ingenting frå denne telefonsentralen i dag.
Kjell Homberset	Hans Strøms helsebrunn		Brønnen skal ha vore der parkeringsplassen til Scana no er, der det tidlegare var hagen til prestegarden. Dei to steinane som markerte brønnen vart plassert på Bygdetunet av Kjell då oppkommet vart fylt att. Kjelda hadde alltid reint vatn, og på ein av steinane hang det ei metallause slik at forbipasserande kunne drikke.
Ola A. Rangseter	Brannhydrant		Brannhydrant av gamletypen. Denne er det ikkje mange att av, sjølv om det sikkert finst ein god del på landsbasis.
Jon-Arild Kvamme Sollid	Folkestad Læremiddelfabrikk	1940-talet	
Jon-Arild Kvamme Sollid	Brønne brusfabrikk	1920-talet-1980-talet?	
Hans Martin Klokk	Haugens Orgelfabrikk		
Hans Martin Klokk	Ulvestadbygdens Meieri		
Lars Håvik	Treskjæring: Johannes L. Høydal gjekk på Møre Fylkes Arbeidsskule 1926-1927 og lærte treskjæring.	1900-talet	Johannes L- Høydal f. 1900 var ein flink treskjærar som har etterlate seg div. interiørmøblar. Han var med på å starte Høydal snikkarverkstad (møbelfabrikk) i 1932. Han dreiv også ein del treskjæring der.

Sager, kvernhus, smie og liknande.

Jakob Kolbein Helset	Oppgangssag		Pluss to gamle sirkelsager. To av dei er direkte vassdrevne
Jakob Kolbein Helset	Kvernar Søre Bj.dal		Tre kvernar, den eine heilt intakt
Jakob Kolbein Helset	Gamal sag, naust og smie		Nøre Bjørkedal
Jakob Kolbein Helset	Gamle sag og kvernaveiter		Med hustufter. Helset.
Jakob Kolbein Helset	Kvernar Søre Bj.dal		To gamle kvernar, den eine er heilt intakt.
Ola Rangseter	Kvernhus, kylne og vasshjul		Ved elva låg det kvernhus der gardsbruka mol kornet som dei dyrka i eigne kornåkrar på Eidset, og kylne der dei la korn i bløyt og tok opp til gards og brukte til brygging. Også gardsbruket Jostrand, på andre sida av fjorden, hadde rett til båtstød og bruk av kvernhus på Eidsetelva. Andreas Sivertsson Eidset bygde eit vasshjul i Eidsetelva, til bruk for å heise varer og materialer frå sjøen og opp til tunet på løypestrengen.

Frode Løvik/ Dalsfjord sogelag	Mara-hølen		Stor jettegryte i Dravlauselva vestanfor det nye kraftverket, ca. 75 m oppover langs elva. Lett tilkomst.
Frode Løvik/Dalsfjord sogelag	Kvernhus ved Dravlausbygda		I tillegg til funksjon som kvernhus var dette brukt til å drive ein dynamo for gardane på Ytre Dravlaus i åra før "Bygdeverket" kom i 1931. Då arbeidet med bygdeverket starta laut brukarane på Ytre Dravlaus skrive frå seg retten til å ha eigen dynamo, og slutte seg til kraftverket som skulle vere felles for heile Dravlausbygda. Frå lyngneset i sør til Skrubbeneset i nord. Kvernhuset ligg rett nedanfor det nye kraftverket til Dravlaus kraft AS, på nordsida av Dravlauselva og sør-vest for Dravlausbua. Dette er det siste eksisterande kvernhuset i Dravlauselva.
Magnar Høydal	Oppgangssag i Høydalen		
Per Ole Reite	Kolmilehaugen		Kolmilehaugen er eit stadnamn i Lisjebøveien rett utafor Bekkehol-hammaren. Staden er merka. Ei kolmileplass i eldre tid. Namnet tyder på at her har vore ei kolmile.
Bernt Kalvatn	Kvernhus på Kalvatn		
Frode Løvik/Dalsfjord Sogelag	Tjøremile		Ligg lett tilgjengeleg ved råsa som går opp til Skrubbenes-tjørna frå Stølsvegen på nordsida av Dravlausdalen, over Kleivane.
Jon-Arild Kvamme Sollid	Kvernhus, Storeelva, Rønstadelva og Kvidalen		Tilknytt gardsdrifta, eldste på Rønstad datert 1708
Andreas Lyngnes	Kvernhus ved Dravlauselva		
Andreas Lyngnes	Gamal Tjæremil på Dravlauskleivane		

Steingardar

Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Hestegjerde	1800-tal eller eldre	Oppmura steingjerde. Ei innhegning for hestar i utmarka. Delvis nedrasa, men tydelege spor av oppmura innhegning.
Jakob Kolbein Helset	Steingardar	Sent 1800, tidlig 1900	Helset, 2-3 hundre meter med steingardar, ca 120 år gamle
Jon-Arild Kvamme Sollid	Haggarden – Frå Eggestøylstua til sjøen	1900-talet	Står slik det var bygd
Andreas Lyngnes	Steingard i Olai-garden i Dravlausvik	1920-talet	

Samferdsel

Ferdselsvegar og vegar

Kjell Homberset	Austefjordvegen		Den gamle Austefjordvegen frå Andaneset og innover viser korleis vegarbeidarane med enkle middel og lite å hjelpe seg med likevel kunne bygge eit flott veganlegg med perfekt stiging og solide steinmurar. Dette arbeidet ser ein godt frå Andaneset.
Einar Furnes	Ferdselsvegen frå		Denne ferdselsvegen vart brukt til frakting av både dyr og gods. Hestehandlarane kom frå Nordfjordeid

	Vassbakkedalen i Steinsvik til Sårheim i Eid kommune		for å byte og selje hestar. Også frukt gjekk folket over fjella for å kjøpe, særleg i krigsåra. Dei som skulle på militærteneste på Nordfjordeid brukte også denne vegen. Frå Stårheim var det båtrute til Eid, og vidare innover i fjorden. Dei som brukte denne vegen jamnleg rekna seg ca. 3 timer å gå frå sjø til sjø, dvs. frå Dalsfjorden til Stårheim.
Ola Rangsaeter	Naturstien ved Hjartå skule		I området rundt Høgåsen
Per Ole Reite	Fossastøylråsene	1500	Det er 3 hovedråder til Fossastøyle 1. Lisjebøveien, 2. Løvikveien, 3. Lyngnesveien. Alle råsene er godt rydda og er svært gamle for det har vore sæterdrift på Fossastøyla tilbake til middelalderen. Fleire kvilestader i råsene.
Jon-Arild Kvamme Sollid	Folkestadsætrene	1700-1900-talet	2 tradisjonelle sætrestøløyar
Jon-Arild Kvamme Sollid	Kornbergviten /Løndalsviten		Vardepunkt i varslingsystemet
Harald Ola Søvik	Gbr 96/1-96/10: Del av den gamle postvegen mellom Volda (Kilspollen) og Hjelmelandsdalen		
Lars Håvik	Gamal bygdeveg: Vikastrand - Kalvatn		Vedteken bygd i 1827, om lag halve lengda av vegen var køyrande med hjulredskap i 1841. No er vegen delvis attgrodd

Bruer

Per Arild Bjørkedal	Langedalsbrua		Gamle bruer på den gamle vegen over til Nordfjord
Bernt Kalvatn	Steinbru		
Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Gamlebrua, Lisjebøen	1800-talet	Steinbru, murte brukar. Store heller ligg over brukara. Forsterka med betong i seinare tid. Gamlebrua over elva mellom Hauane og Ellinggarden. Ei fin brummed steinheller. Her gjekk den gamle bygdevegen
Jarle Nes	Bru over Langemyra på Mork		Eit av dei siste merke som er igjen etter vegen frå Morkabygda til Hovdebygda. Og det var her Ivar Aasen gjekk då han skulle besøke Aarflot garden og trykkeriet på Egset. Stor aktivitet i området no kan snart truge den vesle steinbrua
Anna og Idar Mjånes	Sætrebru Vikebygda gbr 27/8 – utmarksteig nær Rotevassætra		Istandsett hausten 2016 av Harald Leif Aarset
Andreas Lyngnes	Bru over Fosselva (Lyngnes/Dalsfjord)		

Bygdemiljø

Kystkultur

Per Ole Reite/Dalsfjord sogelag	Løvik-kaia	1903	Kai bygd i tilknytning til landhandelen av Petter R. Løvik. Brukt til rutebåtkai. Seinare brukt av frakteskuter som "Silva", "Veslevik" og "Lotus". Steinmurt kai med betongdekke. Ingen fendere langs kaikant.
Per Ole Reite/Dalsfjord sogelag	Steinbrygga, Ellinggarden	1932	Steinbrygge bygd av brukar Peder K. Reite i 1932 etter at han kom frå Amerika. Ca 1/3 av brygga står att. Bygd med hjelp av ei kran på lekter. Mykje av steinbrygga vart teken av nyttårsorkanen, men har ikkje vorte bygd opp igjen. Ved siden av brygga sørover er det fylt med store mengder stein frå dyrking

Ola Rangsaeter	Gamle fergekaia i Volda		og anna. I fylgje Knut P. Reite var det ei stund diskutert om her skulle vere lagringsplass for Fyrvesen. I dag kjenner oppveksande generasjonar og innflyttarar til bygda siste dryge 20 åra området berre som "Flyndra". Ein stad der russ hoppar i vatnet, og Voldakampen utspeler seg. Dette var det mest sentrale trafikkpunkt i kommunen vår, og eit definitivt kjernepunkt i sentrum.
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	T-bolt		T-bolt med ring i fast fjell. Meget god tilstand. Området rundt fortøyingsfeste er bygd opp. Var i si tid fergekai her. I bolten kan ein også sjå den norske løva meget tydelig.
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Fortøyingskar, Velsvik	1883	Fortøyingskar som er veldig skadet. Mesteparten av fortøyingsringen med ring ligg nedgravd i sanden. Om lag 10m lenger vest ser ein steinar som er rester etter fjerna kar. I Velsvik er det ved to høve inngått avtale om nedsetting.
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Fortøyingsstrenger 2 Bugen, Løvik		To stengrer: Stang. Stor, om lag 1m høg. Stang, mindre står i bakkant og på eit nivå høgare enn nærmaste stang. Om lag 30 cm høg (tidlegare opplagsplass for Fyrvesenet sine båtar)
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Fortøyingsstrenger 2 Bugen, Løvik	1920	Kryssholt sett ned i eit støypt kar. Eit malingsmerke står like ved kryssholten, malt i støypekaret. Kryssholten og karet er sett opp i 1920. Løvikhamna vart ein ofte nytta fortøyingsstad for Fyr-og merkevesenet. Fartøy som Utvær, Færder og Oksøy hadde vinteropplaget her. Før fyrarbeidet starta reiste ein til Rønnestad for å hente materiale. Deretter bar det ut langs heile norskekysten.
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Fortøyingsstang 1 Bugen, Løvik		Stanga er brukt til fortøyning. Står ved flomålet. Stanga er ein del av tidlegare opplagsplass for Fyrvesenet sine båtar.
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Barkekar Bugen, Løvik		Stang brukt til fortøyning. Tidlegare opplagsplass for Fyrvesenet sine båtar.
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	T-bolt Bugen, Løvik	1920	T-bolt sannsynlegvis sett opp i 1920 (tidlegare opplagsplass for Fyrvesenet sine båtar)
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Fortøyingsstengrer 2 Bugen, Løvik		Lav stang, men kraftig dimensjon.
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Fortøyingsstengrer 2 Bugen, Løvik		T-bolt. Sannsynlegvis sett opp i 1920. Står på berg i sjøkanten.
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Fortøingsstegrer 2 Bugen. Løvik	1920	T-bolt. Sannsynlegvis sett opp i 1920. Står på berg i sjøkanten.
Einar Furnes	Båtruta på Dalsfjorden med "Progress"	Ca. 1900	Ca år 1900, eller litt før, vart det sett opp båtrute til Ålesund. Båten kom til Steinsvik på laurdag, og gjekk igjen på søndag morgon. Usikkert kvar denne hadde stoppestad. Ruta gjekk på 1950-talet. PROGRESS var namnet på båten og den var eigd av eit rederi på Gamlen. Om bord var det sitjeplassar i lugaren til ca. 30 stk. Det var berre på to stoppestader det ikkje var kai, der stoppa Progress på signal og folk og varer vart rodd ut til båten. Forutan passasjerar var det også varetransport av alle slag. Mjølka vart sendt i spann til meieriet i Volda på tysdag, torsdag og laurdag. Også levande dyr vart sendt med båten (storfe og hest). Dei vart heist om bord og sto i sidegangen ved rorhuset. Båten hadde også med posten til postkontora langs fjorden og den kom kvar dag ruta gjekk. Båtruta vart nedlagt i 1962, då var

			det bilveg rundt fjorden .
Stein Jarle Løvik/ Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Jernsøyle Sesskjæret		Gammal jernsøyle satt opp som sjømerke i tidlig fyrvesenhistorie. Desse typene søyle er i dag forholdsvis sjeldne, og kystverket fjerner derfor ikkje desse. Søyla fungerer som sjømerke i dag.
Stein Jarle Løvik/Frode Pilskog - Foreininga Dalsfjord Fyrmuseum	Barkekar Bugen, Løvik		Barkekum like ved sjøkanten. Lødd med stein. I kummen står ei jarngrøte. Det er ei pipe i Ø-delen og moglegheit til å fyre med ved. Brukt til å barke garn. Rett ved sida, står også ei fortøyningsstang. Malingsmerket til denne er mala på barkekummen.
Jakob Kolbein Helset	Båtsamlingane i Bjørkedalen		Båtar og bygningar. Gamle naust og båtskot rundt heile vatnet.
Jakob Kolbein Helset	Båtvogna og kjerrehuset		Store-båtskuta i Vassenden og voren og tuftene på Havneset.
Jon-Arild Kvamme Sollid	Naustområda Indre og Ytre Folkestad		Kystkulturtradisjon
Jon-Arild Kvamme Sollid	Fyrvesenkaia og –naust på Rønstad	1900-talet	Står slik det var bygd
Per O. Reite	Kaia på Innselset		Betongkaia bygd ca. 1942. Tidlegare hadde der vore ein steinvor. Kaia vart brukt av rutebåten fram til 1960-talet. Johannes Innselset var dampskipspeditor frå 17.5.1955 til 1964.
Per Ole Reite	Jaktenaustvoren gbr 146/3	Ca 1850-talet	Har tidlegare drevt jektebygging her.

Sætermiljø

Jakob Kolbein Helset	Laurdalsetra		I S.Bj.dal. Spesielt 2-3 bygningar truleg frå 15-1600-talet.
Jakob Kolbein Helset	Fladalsetra		N.Bj.dal/Helset, 6-7 bygningar, sel/fjøsar. Truleg frå 15-1600 talet
Jakob Kolbein Helset	Helset-Nysetra		Spesielt 2 gamle fjøs, og mura kvie. Truleg frå 1700-talet.
Jakob Kolbein Helset	Nørdals- Nyesetra		Spesielt 3 gamle fjøs, og gamalt sel. Truleg frå tidleg 1700-talet
Jakob Kolbein Helset	Rindalstøylen		Høydalseter frå 1703. Meget spesiell seter.
Hans Martin Klokk	Torviksætra		

Minnestøtter og andre monument

Ola Rangsæter	Merkesteinar		Merkesteinane ved kommunegrensene på vegane i Volda, og tidl. Dalsfjord kommune.
Solfrid Nordal Nautvik/Dalsfjord Sogelag	Bautastein på Folkestad		Steinen er til minne om Per J. Sollid. Han vart fødd 16. september 1891, og døyde på Granheim sanatorium ved Lillehammer 6. februar 1927. Per J. Sollid vart flink med ord, og skreiv mykje dikt og songar – både alvor og skjemt. Folk kjende seg att i visene han laga. Han arbeidde mykje, og dreiv med roing og vinterfiske i Kvalsvika, i tillegg til pliktarbeid på vegen Folkestad-Straumshamn. Han jobba også i Fyrvesenet. Sjukdom satt ein stopper til slutt. Steinen vart henta i Mårstøylhalsen i Indre Dalsfjord, og avduka den 15. september 1991.
Per Ole Reite	Orkanmonument	1992-1993	Sverre Lillestøl laga ein modell av eit minnesmerke. Det er ein båt som kom drivande på ei bære. Båten vart støypt i bronse av Odd Gjersdal. Båten er festa til ein stein som symboliserer båren.
Per Ole Reite	Bauta v. Dalsfjord kyrkje	26. sept. 1947	Bautasteinen ved Dalsfjord kyrkje over dalsfjordingar som fall under 2. verdskrig.
Hans Martin Klokk	Bautastein Velsvik		

Immaterielle kulturminne

Per Ole Reite/Dalsfjord Sogelag	Blåkjellene	Gammelt segn	Segn om Blåkjellene. Segn om ein mann som heite Jo frå Dravlaus som skulle over fjellet på friarferd.
Ola Rangsæter/Rutebilhistorisk Foreining avd. Sunnmøre	Karosseri- og påbyggerfaget		Tilknyttet B.O. Humberset som er ein svært god representant for historikken kring ei stor handverksnæring som har fått lite merksemd i Noreg; karosseri- og påbyggneringa. I Noreg var det mange små og store påbyggerverksemdar kring om i heile landet, og desse bygde alt frå enkle lasteplan og varebilpåbygg, til store kombinerte bilar og bussar - i tillegg til ofte teknisk kompliserte spesialkøyrety.
Frode Løvik/Dalsfjord Sogelag	Dikt og songar av Samund O. Løvik		Songar og dikt skrivne av Samund O. Løvik (1897-1974). Songar med lokalt innhald, om daglege hendingar, og om natur og folkeliv i Dalsfjorden. Nokre av songane har i mange år vore brukte i 17. mai feiringa i Dravlausbygda, og andre er åndelege songar og dikt.
Jon-Arild Kvamme Sollid	Fyrvesentradisjonen på Folkestad	Ca 1835-d.d.	
Jon-Arild Kvamme Sollid	Losje, Ungdomslag/kor/korps	Frå 1880-d.d.	
Jon-Arild Kvamme Sollid	Per J. Sollid – bygdediktar og fyrvesenmann	1891-1927	Sette opp minnestein i Sollida i 1991
Jon-Arild Kvamme Sollid	”Tambur-Elling”		
Kolbein Halkjelsvik	Hoppbakkar i og rundt Volda sentrumt		(kart)

Volda kommune
Stormyra 2
6100 VOLDA

VOLDA KOMMUNE	
16/102	Avd: SVK
	Shs: Ingjoh
10 JAN 2018	
Finn 2	

Volda kommune
Kommunedelplan for kulturminne 2017 - 2021
Offentleg ettersyn og høyring av planframlegg

Fylkesmannen har ut frå sine ansvarsområde følgjande merknader:

Fylkesmannen er positiv til at Volda kommune har utarbeidd ein eigen kommunedelplan for kulturminne. Kopling til overordna kommuneplan med samfunns- og arealdel er viktig for å sikre planen både forankring, legitimitet og gjennomføring. Det er også på høyring «bygningssmiljø og estetisk rettleiar» for Volda sentrum. Det er svært positivt at kommunen gjennom begge desse arbeida set fokus på kommunen sine kulturhistoriske verdiar slik at ein kan gjere avvegingar basert på kunnskap for korleis kommunen skal utvikle seg framover.

Planen gir god og samla oversikt og informasjon om kulturminna i kommunen. Det blir peika på at målet med planen å gi auka kunnskap og kompetanse om kulturarven, samtidig som ein får kartlagt kulturminna som finst. Dette skal gjere det lettare å avklare kva kulturminne som bør takast vare på og korleis dette skal gjerast. Planen skal vidare gi kunnskap og prioritering, og vil vere ein viktig reiskap i plan- og byggesakshandsaminga.

Ein kulturminneplan vil vere eit viktig grunnlag for kommunen si arealforvaltning og for forvaltning av det kulturbetinga naturmangfaldet. Ei slik målsetjing er uttrykt i Stortingsmelding nr. 26 (2006-2007) Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand: «Miljøkvaliteter i landskapet skal bevares og styrkes gjennom økt kunnskap om verdier og bevisst planlegging og arealpolitikk».

I Volda kommune finn ein kulturmarktypar (www.naturbase.no) som slåttemark, naturbeitemark, hagemark og beiteskog. Kulturlandskapet har oppstått som ein følgje av lang tids bruk av naturen gjennom hogst, slått, brenning, lauving og beite av husdyr. Menneskeleg hevd har skapt ulike biotopar med spesielle plante- og dyreliv. Når den tradisjonelle bruken opphøyrer, vil ei rekkje artar knytt til kulturmarkene blir sjeldne eller forsvinne. Skjøtsel av kulturlandskapet gjennom tradisjonelle driftsmetodar, er difor ein føresetnad for å kunne ta vare på det biologiske mangfaldet. Vi vil derfor rå til at også kulturlandskapet blir løfta fram i planarbeidet.

Når det gjeld kulturminne knytt til landbruksaktivitetar vil vi også peike på at stølar og andre landbruksbygningar der det eksisterer eller tidlegare har vore næringsaktivitet, gjerne kan vere utsett for bruksendring eller påbygging til fritidsformål. Tilsvarande er det ofte ønskje om oppføring av nye fritidsbustader i tilknytning til etablerte setermiljø. Kommunen kan i kulturminneplanen vurdere om det bør lagast særskilte retningslinjer for ulike typar seter- og landbruksmiljø, der formålet er å bevare heilskapen i kulturlandskapet. Retningslinjer kan også vidareførast i arbeidet med kommuneplanen.

Samfunnstryggleik

Fylkesmannen vil spele inn at ein bør ta med plassering av kulturminne i vurderingsgrunnlaget. Med dette meiner vi til dømes at eit kulturminne i risikoutsette område kanskje kan nedprioriterast til fordel for kulturminne i område utan risiko, i dei høva ein har moglegheit til å velje. Argumentasjon for dette vil vere at kulturminne i risikoutsette område kan forsvinne med tida. Det kan og vurderast å gjere mottiltak mot naturfare i dei tilfelle ein vil ta vare på kulturminne i risikoutsette område.

Konklusjon

Fylkesmannen konkluderer med at med at planen og planarbeidet synest å vere godt forankra og tilpassa nasjonale og viktige regionale føringar. Volda kommune har lagt fram eit omfattande og godt gjennomarbeidd plandokument. Det har vore lagt opp til ein open og grundig planprosess med tett dialog og medverknad frå ei rekke ulike aktørar og interessegrupper. Planen er tett kopla til prioriteringar i kommuneplanens samfunnsdel. Vidare vil planen naturleg kunne sjåast i samanheng og samordnast med arbeidet med rullering av kommuneplanens arealdel, og elles kunne gi viktige innspel både i samband med reguleringsplanarbeid og i forhold til andre typar kommunalt plan- og utviklingsarbeid.

Fylkesmannen vil rå til at ein i arbeidet med kommunedelplanen for kulturminne også legg vekt på den verdien det biologiske mangfaldet og kulturmarkene representerer i kulturlandskapet. Å sjå den historiske bruken av naturressursane i samanheng med kulturminna, vil bidra til auka kunnskap om og oppleving av landskapet som omgir oss. Kommunen bør også vurdere om det skal lagast særskilte retningslinjer for ulike typar seter- og landbruksmiljø, der formålet er å bevare heilskapen i kulturlandskapet.

Med helsing

Sveinung Dimmen (e.f.)
samordnar

Kari Bjørnøy
seniorrådgivar

Fagsaksbehandlar

Samfunnstryggleik: Jon Erik Eik, tlf.: 71 25 84 89

Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen signatur.

Kopi:

Møre og Romsdal fylkeskommune Fylkeshuset 6404 Molde

Møre og Romsdal
fylkeskommune

Volda kommune
Stormyra 2
6100 Volda

Dykkar ref:	Dykkar dato:	Vår ref:	Vår saksbehandlar:	Vår dato:
2016/102	20.11.2017	140799/2017/KOMMUNEPLAN/1519	Anders Smith-Øvland, 71 28 02 41	09.01.2018

Volda kommune - kommunedelplan - kulturminner 2017-2021 - fråsegn ved offentlig ettersyn

Møre og Romsdal fylkeskommune har ut frå sine ansvarsområde følgjande merknader:

Kulturminne frå nyare tid

Volda kommune hadde oppstartsmøte 23.november 2016 og har no planen ute på høyring. I mellomtida er det gjort eit omfattande arbeid med vurdering av historikk og viktige kulturminne i Volda ut frå dette. Lista over kulturminne vekta til lokal verdi vart overraskande kort. Men så har Volda over 40 kulturminne som allereie er med i Regional delplan for kulturminne i Møre og Romsdal, og som sjølvstgått også har lokal verdi.

Samstundes som Volda kommune har arbeid med kulturminneplanen har kommunen laga ein plan for Volda sentrum bygningsmiljø og estetisk rettleiar. Denne er langt meir omfattande enn det som er trekt ut og tatt med i kulturminneplanen. Vi forstår at det i denne samanhengen kan vere vanskeleg å sette ei grense for kva som skal med. Vi har likevel nokre tankar om innfallsvinkel for utval av kulturminne.

Etter kvart som vi har jobba med Kulturminneplanar i Kommunane (KIK) har vi sett eit viktig trekk for utveljing av aktuelle kulturminne:

1. Fugleperspektivet som metode

Eit overordna fugleperspektiv kan gje innsikt i kva som kjenneteiknar Volda kommune. Til dømes kan ein sjå utviklinga frå langt tilbake i tid og fram til vår tid: Volda er ein fjordkommune på nordvestlandet av Noreg, ganske langt inne i fjorden, med fleire fjordarmar, og relativt mykje brattlendt terreng og lite opne og flate bygder. Fjorden har difor vore ein viktig hovudveg. Kan hende det bratte terrenget har gjeve avgrensingar i landbruket, som igjen har vore kompensert gjennom fjordfiske og sesongfiske lengre ut og medverka til produksjon av nytteprodukt til sal, noko som igjen har ført til industriutvikling? Korleis kom det til å bli så mykje båtproduksjon? Var tilgangen på materiale særleg god? Korleis vart Fyrvesenet så stort for Volda? Korleis starta det akademiske miljøet i Volda? Kvifor vart det Volda og ikkje Ørsta som vart skulestad? Har dette samanheng med geografi, naturgitte føresetnader, og kvar ein fikk impulsar frå?

2. Kulturminna er ein viktig del av heile befolkninga sin identitet

Det vert i kulturminneplanen trekt fram kvinner si rolle i fleire samanhengar, men dette vert ikkje vektlagt i dei utvalde objekta. Når det kjem til fysiske kulturminna ser vi at det er lett å knytte desse til menn, dei som har vore byggherre og bygdas

stor menn. Kvinnene vert lite synleggjort og saman med dei, dei unge, dei gamle, og dei med mindre ressursar. Kulturminner ligg til grunn for alle folks identitet, både fattige, rike, unge, gamle, kvinner og menn, sjølv om det berre ei avgrensa gruppe av befolkninga som har stått som tiltakshavar.

3. Ungdomsskulen, eit aktuelt nyare kulturminne?

Ungdomsskulen i Volda er i kulturminneplanen omtalt som eit minnesmerke over etterkrigs-Noreg. Eit bygg med omfattande filosofi bak utforming, innhald, barns oppvekstvilkår, og eit monument over lærarutdanninga og sosialdemokratiet i praksis. Dette er ein vesentleg del av bakgrunnen for det Noreg vi har i dag. Vi stiller derfor spørsmålet om ikkje Volda rette staden å ta vare på eit slikt monument?, som ein del av den same historia som elles er vurdert som viktig, både nasjonalt og regionalt.

4. Kulturmiljø

Tradisjonelle gardsbruk på våre kantar gjorde seg nytte av mange ressursar, ofte frå fjorden og opp på fjellet. Båt, naust, rutebåtkai, fisk, tare, sand, gras, potet og grønsaker, planter til ulikeformål som farging og medisin, bustadhus, løe, grisehus, hønsehus, fjøs, utløe, jordkjellar, verkstader, seterhus, vassbekk, til drikke, vask, kvernhus, kraft, brønn, utmark, innmark, tuntre, åker, ulike bruk av teigar, gjerder og steingarder. Mangfaldet av små og store kulturminne fortel saman ein del om korleis folk levde, overlevde og utvikla seg over ein lengre periode av vår historie. For å få med dei mindre kulturminna kunne ein gjennom arbeidet med kulturminneplanen og ha vurdert viktige samanhengande kulturmiljø.

5. Komplett liste over kulturminner

Alle innspel og omtalte kulturminne, som ikkje er tatt inn i lista over lokale prioriterte kulturminne, bør kunne bli omfatta av ei B-liste. B-lista vil kunne fungere som ei oversikt over dei nest viktigaste kulturminna, om nokre av dei viktigaste skulle felle i frå. Dette ville og synleggjort at dei nest viktigaste har vore vurdert og har ein verdi, sjølv om dei ikkje vert prioritert på A-lista.

Handlingsplan

Av erfaring veit vi at for å bli halde i hevd må eit kulturminne bli brukt. Ny bruk vil derfor vere viktig dersom ein skal ta vare på kulturminner som ikkje lenger er i bruk til tradisjonelle formål.

Handlingsplanen inneheld elles mange bra punkt. Vi saknar likevel at handlingsplanen var meir konkret retta mot konkrete og praktiske tiltak.

Skilting er til dømes eitt tiltak. Dette punktet kunne med fordel ha bli utforma meir konkret og samstundes bli sett i samheng med kva som elles skjer av tiltak, til dømes på idrett- og folkehelsefronten, kultursatsingar, næringsutvikling og turisme.

KONKLUSJON

Volda kommune har no laga ein 1. generasjons kulturminneplan med utvalde viktige kulturminne og som for oss vil vere nyttig ved prioritering av regionale tilskotsmidlar.

Merknadene i saksutgreiinga ovanfor er meint for å sette planarbeidet i perspektiv og meir retta mot neste revidering enn ei endring av det framlagte planarbeidet.

Det som vi rår kommunen til å vurdere no er å ta inn eit punkt som førebur neste revidering, kor ein ser det noverande arbeidet og våre råd i eit overordna perspektiv.

Med helsing

Johnny Loen
plansamordnar

Anders Smith-Øvland
overarkitekt

Brevet er elektronisk godkjent og vil ikke bli sendt i papir

Fagsaksbehandlar

Kulturminne frå nyare tid: Toril Moltubakk, tlf. 712 80 337

Kopi:

Fylkesmannen i Møre og Romsdal

Volda kommune
Stormyra 2
6100 Volda

 VOLDA KOMMUNE	
Saksnr. 2016/02	Avd. SVK
Løpenr.	Sns. lvsjch
5 JAN 2018	
Arkivdel:	Emned
Klassering P:	144
Klassering S:	

Kommunedelplan for kulturminne / høyringsvar

Eg viser til planforslaget som er ute på høyring, og vil påpeike feil/manglar i teksta om Møre Støberi AS og Humberset Bil- og Mekaniske Verkstad.

Møre Støberi AS

Her bør det nemnast at det var Nils Evensen som starta støyperiet og at han var svigerson til Andreas Humberset, ein av dei som starta Humberset Bil- og Mekaniske Verkstad.

Eg meiner det er viktig å få fram korleis samanhengane var.

Humberset Bil- og Mekaniske Verkstad

Her er det direkte feil om starten på drifta. Eg foreslår at teksta vert endra til dette:

Humberset Bil- og Mekaniske Verkstad: Brørne Andreas og Elling Johnsen Humberset starta med smie og verkstad i Løvika vest for Humberset i byrjinga av 1870-åra. Dei kalla seg Br. Jonsen Verkstad. Murana etter smia står framleis i fjøra i Løvika. Då Andreas døydde i 1898, vart verkstaden flytta til farsgarden på Humberset og brorsønene Britanus og Lars Humberset tok over drifta. Dei hadde mange mann i arbeid og laga mellom anna beslag til kjerre- og sledemeidar, hjul og beslag til fiskebåtar. Det var ikkje veg til Humberset og all transport gjekk sjøvegen. Det var heller ikkje kai, og dei brukte færingar for å laste om frå "dampen". Lars dreiv sin del av verksemda vidare på Humberset til han døydde i 1921, medan Britanus flytte sin del til Øyraelva i Volda i 1912. Han leigde folk til å sette opp mur mot elva og bygde smie, slik den står den dag i dag. Han hadde smie i første etasjen, treverkstad i andre og materiallager på loftet.

Verksemda tok på seg mange slags oppdrag både for private og andre verksemder. Ein kan nemne kunstarbeid for Volda kyrkje, produksjon av verktøy og maskiner til både båtbyggjarane på Bjørkedalen og Volda mek. Verkstad, i tillegg til alle typar lokale konstruksjons- og reparasjonsoppdrag innan sveising og metallarbeid. Utover i 1920-åra kom dei første bilane til Volda, og verksemda tok til å produsere kasser til lastebilar og bussar. Dei bygde nytt bygg i betong i 1930-åra, og laga her mellom anna dei første bussane og lastebilane til Ragnvald Engeset sitt rutebilselskap. I etterkrigstida vart det produsert avrettarhøvlar, boremaskiner, kombinerthøvlar og meir for møbelindustrien. Autentiske og tidstypiske bygningar og produksjonslokale står framleis på opphavsleg stad, med mykje av produksjonsutstyret intakt.

Volda, 04.01.17

Odd Johan Humberset

Legg inn på sak om kulturminneplanen.

Inger-Johanne Johnsen

Sektorsjef

Sektor kultur og service

Mobil 95901061

www.volda.kommune.no

Fra: Tove Aurdal Hjellnes

Sendt: 5. januar 2018 13:31

Til: Inger-Johanne Johnsen <Inger.Johanne.Johnsen@volda.kommune.no>

Emne: kulturminneplana

Hei

Vedlagt brev frå Odd Johan Humberstet med merknadar til kulturminneplana. Eg har også levert det i brevs form i skranken på servicekontoret.

I tillegg seier han at vi har utegløymt ein hoppbakke og ein bauta.

Lomstjønnsnakkebakken:

Den ligg søraust for Turnhytta og var ein mindre bakke, som vart brukt av dei som ikkje mestra Grøndalsbakken.

Bautaen over Vika-Petter:

Hans Peter Kalvatsvik, spelemann (1823-1884).

Bautaen står i hagen til garden Vika/Kalvassvika der han kom i frå.

Sjå

Busetnadssoga, band 3, side 405, 1-10

Hans Geitvik: Meisterspelamannen Vika-Petter, Voldaminne 1978

Sivert Geitvik: Spelemenn

Helsing

Tove Aurdal Hjellnes

biblioteksjef

Volda folkebibliotek

70058850/70058852

Volda kommune

Ålesund, 19.12.2017

Innspill til kulturminneplan for Volda kommune

Fortidsminneforeningen, Møre og Romsdal avdeling, Sunnmøre lokallag, har gjennomgått kulturminneplan for Volda kommune, og ønsker å komme med noen innspill.

Planen gir inntrykk av å være resultatet av et grundig arbeid, og særlig ser det ut til å ha vært omfattende og god medvirkning i lokalsamfunnet. Noen punkter er imidlertid lite presise mht. lovanvendelse.

Punkt 1.3 i planen, Plantype: Ønsker man å bevare kulturminner med denne planen? Det er grunn til å tvile all den tid det fastslås at denne planen ikke er juridisk bindende. Det stemmer at en tematisk delplan ikke er juridisk bindende, men dette er bare så lenge den ikke er koblet opp til kommuneplanens arealdel. Vi henviser til Riksantikvarens veileder «Kulturminner, kulturmiljøer og landskap. Planlegging etter plan- og bygningsloven», punkt 7.10: «Det kan gis generelle bestemmelser til kommuneplanens arealdel, jf. § 11-9. De vil i utgangspunktet ikke være knyttet til bestemte arealer eller arealformål, men gjelde hele kommunen. Generelle bestemmelser kan likevel avgrenses til å gjelde for bestemte deler av kommunen eller for nærmere angitte områder, eller være tematisk avgrenset, for eksempel til bygninger nevnt i kommunens kulturminneplan. (...) Generelle bestemmelser kan blant annet gis om (...) • 7. hensyn som skal tas til bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø,». Dette naturligvis i tillegg til hensynssoner med egne bestemmelser, som også kan være basert på kulturminneplanen. Det er viktig å gjøre politikerne som vedtar planen oppmerksomme på at den kan være juridisk bindende, om enn indirekte. Unnlater man dette, kan det oppfattes som villedende.

Punkt 3.3 i planen, Volda kommunes ansvar: «Kommunen er ikkje pålagt oppgaver etter kulturminnelova utover meldeplikta når det gjeld eventuelle tiltak på bygningar som er eldre enn 1850». Vi har kommentert akkurat samme ordrette påstand i vår uttalelse om kulturminneplanen for Ørsta kommune, så vi kan sitere vår kommentar til den planen også her: Det bør understrekes at det i kulturminneloven refereres til «vedkommende myndighet», dvs. at loven ikke tar stilling til *hvem* i forvaltningen som har ansvar for kulturminnevern. Det er riktig at kommunen ikke har *myndighet* i saker angående kulturminnevern, denne er delegert fylkeskommunen og Riksantikvaren. Men kommunen har så absolutt både *ansvar* og *oppgaver*. På Riksantikvarens nettsider gis en kort oversikt over aktører, ansvar og oppgaver i kulturminneforvaltningen, der det fastslås at «Kommunene har hovedansvaret for bevaring av kulturminner, kulturmiljø og landskap i lokalsamfunnet». Og ifølge St. Meld. 35 har kommunen ansvaret for å ta vare på et representativt utvalg av kulturarven, fra ulike epoker, sosiale lag, næringer og etter ulik byggeskikk og

arkitektur. Formålet med en kulturminneplan er blant annet å gjøre det mulig for kommunen å påta seg dette ansvaret, ved å velge ut dette representative utvalget. Setningen bør revideres, da den innebærer en ansvarsfraskrivelse som er i konflikt med loven og med planens formål.

Siste setning i kapittel 3.3 i planen er som følger: «Kommunen har også ansvar for forvaltning av nyare tids kulturminne som ikkje er freda». Kulturminner og -miljøer som er verneverdige men ikke fredete utgjør en svært stor del av kulturarven, og det er kommunen og kulturminneplanens oppgave å prioritere blant disse og ivareta dem. Kulturminneloven handler hovedsakelig om fredete kulturminner, med unntak av en setning angående bygninger fra før 1850. De aller fleste kulturmiljøer og kulturminner er verneverdige, ikke fredete, og vern av disse kulturminnene er sikret av plan- og bygningsloven og er kommunens ansvar. Dette bør vies mer oppmerksomhet i planen.

4.1 SEFRAK-registeret: Her bør det skilles mellom bygninger fra før 1850, som har formelt vern etter kulturminneloven (rød SEFRAK-trekant) og bygninger etter 1850 men før 1900 (gul SEFRAK-trekant) som ikke har det.

Askeladden: Hvorfor nevnes det ikke at kommunen selv kan registrere kulturminner? Slik registrering utføres ofte på grunnlag av en vedtatt kulturminneplan. Slik setningen er formulert kan det gi inntrykk av at forvaltningen ikke inkluderer kommunen.

Side 53, oppdatering av SEFRAK-registeret: SEFRAK-registeret: Det er mulig å oppdatere SEFRAK-registeret ved å registrere rivninger, men nye bygninger registreres i Askeladden som kommunalt verneverdige (eller lokal verneverdi).

Avsluttende kommentar

Vi vil gratulere Volda kommune med ny kulturminneplan, som vitner om et grundig arbeide, og håper at disse bemerkningene kan komme til nytte.

Vennlig hilsen

Jorunn Monrad
Styreleder Sunnmøre lokallag

SAKSDOKUMENT

Sakshandsamar: Kari Mette Sundgot

Arkivsak nr.: 2018/210

Arkivkode: 151

Utvalsaksnr

Utval

Møtedato

25/18

Formannskapet

27.02.2018

MÅNADSRAPPORT JANUAR 2018

Administrasjonen si tilråding:

Månadsrapport for januar 2018 vert teke til vitande

Vedleggsliste:

Uprenta saksvedlegg:

Samandrag av saka:

Månadsrapporten for januar 2018 er klar. Vi er i gang med web-basert rapportering der alle einingsleiarar er involvert og rapporterer administrativt opp til sektorleiarar. Det er gjennomført to fellessamlingar for opplæring. Opplegget vidare er å fortsette med fellessamlingar, men der vi prøver å samle desse sektorvis.

Ei av målsettingane for 2018 er å få eit realistisk budsjett med tanke på periodisering og fordeling av rammer. Vi er i gang, men ser av tilbakemeldingar på januar månad at vi framleis har eit arbeid å gjere i forhold til periodisering.

Januar månad er og ein månad som kjem samtidig som rekneskapsavslutning for 2017. Dette gjer at vi ar eit lite etterslep på nokre faktura.

Saksopplysningar/fakta:

SKJEMA 1A DRIFT - VOLDA KOMMUNE - JANUAR 2018					
	Januar 2018	Bud januar 2018	Avvik januar 2018	Budsjett 2018	Januar 2017
Skatt på inntekt og formue	-28 147 301	-27 415 054	732 247	-208 400 000	-27 539 673
Ordinært rammetilskudd	-25 849 822	-25 218 000	631 822	-279 200 000	-22 329 600
Sum frie inntekter	-53 997 123	-52 633 054	1 364 069	-487 600 000	-49 869 273
Eigedomsskatt			0	-17 500 000	
Andre direkte og indirekte skatter			0	-700 000	
Andre generelle statstilskudd	-41 985	-1 513 654	-1 471 669	-34 558 300	
SUM FRIE DISPONIBLE INNTETER	-41 985	-1 513 654	-107 599	-52 758 300	0
Renteinntekter	-66 340	-50 000	16 340	-2 100 000	-77 424
Utbytte Tussa			0	-4 840 000	
Avkastning plasseringar			0	-1 500 000	
Renteutgifter/finansutgifter	-2 569 882	-3 012 905	-443 023	22 670 468	98 331
Avdrag på lån			0	28 656 128	
NETTO FINANSINNTEKTER OG UTGIFTER	-2 636 222	-3 062 905	-426 683	42 886 596	20 907
Dekn av tidl års merforbruk				0	
Til ubundne avsteneringer				0	
Til bundne avsteneringer				700 000	
Bruk av tidl års regnsk overskot				0	
Bruk av disposisjonsfond				-18 326 734	
Bruk av bundne avsetninger				0	
NETTO AVSETNINGER	0	0	0	-17 626 734	0
Overført til investeringsbudsjettet			0	0	
TIL FORDELING DRIFT	-56 675 331	-57 209 613	-534 282	-515 098 438	-49 848 366
Sum fordelt drift fra skjema 1B	62 163 678	68 784 075	6 620 397	515 098 438	62 540 369
Merforbruk Mindreforbruk	5 488 347	11 574 462	7 450 184	0	12 692 003

Frie inntekter

Forventa budsjett i 2018 er som skjema 1a viser 487,6 mill kr. Samanlikna med rekneskapen i 2017 er dette ein auke på 3,6 mill kroner. Held veksten i skatteinntekt på landsbasis seg oppe vil vi truleg få meir i frie inntekter enn budsjettet i 2018.

Finansutgifter

Volda kommune hadde ved årsavslutning påløpte renter på 2,9 mill kroner. Desse rentene er bokført som kostnad i 2017 men kjem til forfall tidleg i 2018. Denne periodisering kjem fram i skjema 1a som negativt tall i januar måned under renteutgifter.

68,7 mill kroner er forventa disponert av sektorane i januar måned, rekneskapen viser 62,1 mill kr. Dette fordeler seg slik på sektorane:

BUDSJETTSKJEMA 1 B VOLDA KOMMUNE JANUAR 2018					
Driftsrammer Sektor	Januar 2018	Budsjett januar 2018	Avvik januar 2018	Budsjett 2018	Januar 2017
Utgifter	154 612	178 875	24 263	2 234 642	423 162
Inntekter	0	-5 499	-5 499	-65 984	0
Rådmann	154 612	173 377	18 764	2 168 658	423 162
Utgifter	530 400	839 469	309 069	2 551 249	403 786
Inntekter	-361 500	0	361 500	-1 031 355	-215 779
Samfunn og rådgjeving	168 900	839 469	670 569	1 519 894	188 007
Utgifter	5 400 387	5 515 038	114 651	20 450 768	1 534 938
Inntekter	-55 552	-40 605	14 947	-1 677 424	-35 521
Personal og organisasjon	5 344 835	5 474 433	129 598	18 773 344	1 499 417
Utgifter	716 977	904 499	187 522	8 198 573	1 152 581
Inntekter	-94 958	-150 889	-55 930	-1 773 757	-42 136
Økonomi	622 019	753 611	131 592	6 424 816	1 110 445
Utgifter	552 930	836 681	283 751	9 767 312	784 972
Inntekter	-5 645	-25 000	-19 355	-300 000	-6 800
NAV Kommune	547 285	811 681	264 396	9 467 312	778 172
Utgifter	27 284 784	28 478 195	1 193 411	257 963 392	27 245 128
Inntekter	-2 367 993	-2 884 298	-516 305	-49 748 759	-2 028 220
Opplæring og oppvekst	24 916 791	25 593 897	677 106	208 214 633	25 216 908
Utgifter	20 541 893	21 641 486	1 099 593	244 552 146	20 141 649
Inntekter	-4 107 869	-4 071 997	35 872	-57 316 553	-3 106 973
Helse og omsorg	16 434 024	17 569 489	1 135 465	187 235 593	17 034 676
Utgifter	1 107 941	1 298 955	191 015	13 732 550	1 273 996
Inntekter	-165 947	-171 433	-5 486	-2 260 395	-132 842
Kultur og service	941 993	1 127 522	185 529	11 472 155	1 141 154
Utgifter	94 042	228 356	134 314	3 037 822	176 741
Inntekter			0	0	
Politisk verksemd	94 042	228 356	134 314	3 037 822	176 741
Utgifter	5 554 925	7 506 457	1 951 532	75 441 086	6 864 406
Inntekter	-3 012 247	-2 862 951	149 296	-39 217 269	-1 914 148
Teknisk	2 542 678	4 643 506	2 100 828	36 223 817	4 950 259
Utgifter	953 822	1 443 255	489 433	23 923 469	705 439
Inntekter	0	-401 537	-401 537	-23 923 469	-10 590
Sjølvcosttenester	953 822	1 041 718	87 896	0	694 849
Utgifter	1 061 603	1 318 363	256 760	9 990 485	1 053 866
Inntekter	-36 891	-83 210	-46 319	-2 984 704	-77 661
Utvikling	1 024 712	1 235 153	210 441	7 005 781	976 205
Utgifter	7 195 300	8 724 071	1 528 771	97 754 857	7 271 586
Inntekter	-548 769	-1 472 551	-923 782	-97 754 857	-273 716
Barneverntenesta (vertsk.)	6 646 531	7 251 519	604 989	0	6 997 870
Utgifter	0	0	0	27 460 143	0
Inntekter			0	0	
Barnevern Volda kommune	0	0	0	27 460 143	0
Utgifter	2 851 507	2 835 952	-15 554	42 024 750	3 481 737
Inntekter	-1 082 057	-795 607	286 450	-45 930 280	-2 129 287
Fellestenester	1 769 450	2 040 345	270 895	-3 905 530	1 352 450

Det er for tidleg på året til å gjere vurderingar på meir- og mindre forbruk. Fokuset i arbeidet med månadsrapportarbeidet no i januar er å sikre at lønnsbudsjett på fast tilsette stemmer med tanke på rekneskap og budsjett og at budsjettet er mest mogleg korrekt periodisert.

Ser vi på avvikskollona over ligg alle sektorane med eit mindreforbruk. Dette truleg som følgje av etterslep på faktura knytt til driftsutgifter, og noko knytt til periodisering.

Sjukefråvær

SJUKEFRÅVÆR VOLDA KOMMUNE JANUAR 2018			
	jan.18	jan.17	År 2017
Rådmann	0	0	0
Samfunn og rådgjeving	2,27	50	3,59
Personal og organisasjon	8,89	5,69	4,33
Økonomi	1,09	0,53	2,05
Opplæring og oppvekst	11,17	8,62	7,19
Helse og omsorg	12,43	13,4	12,1
Service og kultur	2,18	0,4	3,45
Politisk verksemd	0	0	0
Teknisk	9,74	14,79	8,28
Sjølvkosttenester	7,21	5,83	3,33
Utvikling	8,08	5,11	11,33
Barneverntenesta (vertskommune)	9,56	7,22	7,93
Volda kommune	10,89	10,23	8,81

Sjukefråværet for januar 2018 er noko høgare enn januar i 2017, 10,9 % for kommunen samla sett. Personalavdelinga og einingsleiarane i Helse og omsorg er i gang med prosjekt sjukefråvær der målet er å auke nærveret.

Helse og miljøkonsekvensar:

Økonomiske konsekvensar:

Sjå over

Beredskapsmessige konsekvensar:

Vurdering og konklusjon:

Månadsrapporten vert lagt fram utan budsjettkorrigeringar. Fokuset med arbeidet denne månaden har vore budsjettgrunnlaget og gjere dette til eit godt styringsverktøy for vidare rapportering. Neste månadsrapport som gjeld februar vert lagt fram for formannskapet i møte den 4. april.

Rune Sjurgard
Rådmann

Kari Mette Sundgot
Økonomisjef

Utskrift av endeleg vedtak:

Klageinstans:

SAKSDOKUMENT

Sakshandsamar:	Inger-Johanne Johnsen	Arkivsak nr.:	2018/377
		Arkivkode:	223

Utvalsaksnr	Utval	Møtedato
26/18	Formannskapet	27.02.2018

TILSKOT - KIMEN OPERA - 8.-9. JUNI

Administrasjonen si tilråding:

Formannskapet finn å imøtekome søknaden med eit tilskot på kr 5 000 med dekning frå formannskapet sin disposisjonspost. Grunngevinga for tilskotet er at oppføringa skjer både lokalt, regionalt og nasjonalt arrangement (Nynorske Festspela), samt at komponisten er lokal der musikken vil kunne nyttast i framtidige samanhengar.

Vedleggsliste:

Søknad om støtte til «Kimen»

Saksopplysningar/fakta:

Magnar Åm sin nyskrevne opera, Kimen, skal framførast 8. og 9. juni som ein del av dei Nynorske festspela. Operaen er bygd på romanen Kimen av Tarjei Vesaas. Arrangørane ber om støtte til dette kulturarrangementet frå Volda kommune, eventuelt om underskotsgaranti.

I forbindelse med oppføringa av operaen skal Propellhallen byggjast om til ei operascene med hjelp frå aktørar frå Opera Nordfjord. Dette er første gong det vert arrangert opera i Volda, og mange utøvarar er involverte i prosjektet; både amatørar og profesjonelle. Det skal vere om lag 85 koristar med, saman med ei lokal ungdomsdansegruppe, Indre strøk ungdomssymfoniorkester, Louise Engeseth m. fl.

Volda kommune har eigne kulturmidlar (200.000 kr pr år), men kulturarrangement som dette vil ikkje kome inn under den type tiltak som kulturmidlane er retta mot (jf. vedtekne prinsipp for kulturmidlane). Det er heller ikkje sett av andre midlar på budsjettet til støtte for denne type tiltak. Tidlegare praksis har vore at denne søknader om støtte/sponsing til kulturarrangement har blitt handsama administrativt og at det har blitt gitt avslag med

grunngeving i at det ikkje har vore dekning på budsjettet for dette. Formannskapet bør derfor vurdere på prinsippiell basis korleis slike søknader skal handsamast.

Helse og miljøkonsekvensar:

[Sjå sjekkliste, slett denne linken etter bruk.](#)

Økonomiske konsekvensar:

Det er ikkje sett av midlar i budsjettet til denne type tiltak, og ei økonomisk støtte må evt. dekkast av formannskapet sin disposisjonspost.

Beredskapsmessige konsekvensar:

Ingen

Vurdering og konklusjon:

Dersom Volda kommune skal gje økonomisk støtte til oppføringa av operaen, så kan dette ev løyvast av formannskapet sin disposisjonspost.

Den politikken som er trekt opp for tilskot til kulturarrangement er dei faste/årlege tilskota til større arrangement med dekning over kraftfondet, samt ordninga med kulturmidlane som vert tildelt etter fastsette kriterier. Spørsmålet er om Volda kommune skal ha utvida ordningar for å støtte ulike type kulturarrangement som kan dukke opp. I så fall meiner rådmannen at ein bør ha trekt opp nokre kriterier kople til t.d ringverknad, storleik og ev regional/nasjonal status.

Formannskapet bør elles vurdere ei evt. støtte ulike arrangement som fell utanfor dei vedtekne prinsippa for kulturmidlar (som t.d «Kimen») opp mot andre kulturarrangement som også søker kommunen om støtte/sponsormidlar.

Operaen Kimen er eit positivt tiltak, og det er interessant at musikken er skrive av ein lokal kapasitet som er nasjonalt og til og med internasjonalt kjend innanfor musikken. Ut frå at det ikkje er retningslinjer som heilt regulerer dette, vert konklusjonen fullt og heilt opp til det politiske skjønnet.

Ein kan sjå for seg to alternative forslag til vedtak:

Alt 1:

Formannskapet finn å imøtekome søknaden med eit tilskot på kr 5 000 med dekning frå formannskapet sin disposisjonspost. Grunngevinga for tilskotet er at oppføringa skjer både lokalt, regionalt og nasjonalt arrangement (Nynorske Festspela), samt at komponisten er lokal der musikken vil kunne nyttast i framtidige samanhengar.

Alt 2:

Formannskapet finn ikkje å imøtekome søknaden ut frå at det ikkje er avsett midlar til formålet som det er søkt om.

Ut frå ei samla vurdering finn rådmannen å foreslå alternativ 1.

Rune Sjurgard

Inger-Johanne Johnsen

Rådmann

sektorsjef kultur og service

Utskrift av endeleg vedtak:
Søkjar

Fra: Rune Sjurgard[Rune.Sjurgard@volda.kommune.no] Sendt: 09.02.2018 10:23:53 Til: Postmottak Volda Kopi: Inger-Johanne Johnsen; Jørgen Amdam; Kari Mette Sundgot Tittel: VS: Støtte til operaen Kimen av Magnar Åm Førast på service og kultur.

Inger-Johanne ber om at du syt for ei sak til formannskapet (oppvekst og kutlur har vel ikkje midlar og da må vel saka til formannskapet?) Ved ev tilskot bør vi tilrå bruk av formannskapet sin disposisjonspost.

Mvh

Rune

Fra: Jørgen Amdam

Sendt: fredag 9. februar 2018 10:18

Til: Rune Sjurgard <Rune.Sjurgard@volda.kommune.no>; Asbjørn Moltudal <asbjorn.moltudal@volda.kommune.no>; Sonja Håvik <sonja.havik@volda.kommune.no>; Inger-Johanne Johnsen <Inger.Johanne.Johnsen@volda.kommune.no>

Emne: VS: Støtte til operaen Kimen av Magnar Åm

Hei – dette bør vi nok take opp i FS

Jørgen Amdam

Ordførar

Ordførar

Direkte 95463942 Mobil 95463942

www.volda.kommune.no

Fra: Rita Slotterøy [<mailto:Rita.Slotteroy@hivolda.no>]

Sendt: fredag 9. februar 2018 10:15

Til: Jørgen Amdam <jorgen.amdam@volda.kommune.no>

Emne: Støtte til operaen Kimen av Magnar Åm

Hei, Jørgen!

Eg jobbar med å skaffe sponsorstøtte og anna økonomisk støtte til oppsetting av Magnar Åm sin nyskrivne opera, Kimen.

Propellhallen skal for anledninga byggjast om til ei operascene med god hjelp ifrå aktørar frå Opera Nordfjord. Kari Standal Pavelich er også inne som produsent.

Dette er fyrste gong det vert arrangert opera i Volda og det er eit imponerende knippe utøvarar som er involverte i prosjektet, både profesjonelle og amatørar.

Det vil vere ca 85 lokale koristar med, saman med ei lokal ungdomsdansegruppe, Indre strøk ungdomsstrykeorkester, Louise Engeseth m.f

Operaen skal framførast 8. og 9. juni som del av dei Nynorske festspela.

Vi ønsker å be Volda kommune om støtte til dette kulturarrangementet, eventuelt underskotsgaranti.

Til no har vi inne 7 søknadar i ulike ordningar (4 søknadar til Kulturrådet, FFUK, Sparebank1SMN, Norges Korforbund) og fleire skal sendast. Disse får vi ikkje svar på før i mars/april og mai, men kontrakter med alle utøvarane må signerast no.

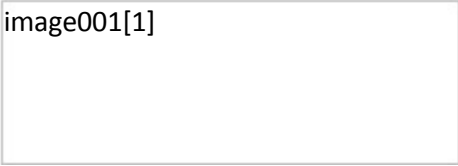
I tillegg jobbar vi med å finne lokale sponsorar i dei lokale bankane, bedrifter og handelsstanden.

Ta kontakt om du ønsker å møte oss for meir utfyllande informasjon, eller for å snakke om kva Volda kommune har mulegheit til å bidra med.

Vedlagt e-posten vil du finne ei utfylgjande prosjektskiltring og budsjett.

Ser fram til å høyre frå dykk!

Beste helsing
Rita Slotterøy
Telefon: 70075414 | Høgskulen i Volda

Kimen - ein opera bygd på romanen *Kimen* av Tarjei Vesaas.

Komponist og dirigent/repetitør: Magnar Åm

Libretto: Oda Radoor

Regi: Jiri Nagy

Scenografi: Kristof Asbot

Koreografi: Renata Nagy Vynikalova

Operaen er planlagt framført under Dei Nynorske Festspela 8. og 9. juni 2018 i Propellhallen kulturarena, Volda.

Utøverar:

Karen Rosenberg Olsen - Sopran

Magne Fremmerlid - Bass

Eivind Kandal - Tenor

Thomas Røshol - Tenor

Ingeborg Fangel Mo - Mezzosopran

Ragnhild Engeseth - Alt

Louise Engeseth - Amatørsopran

Siv Aurdal - Amatørsopran

Telemark Kammerorkester

Ålesund strykekvartett

Indre strøk ungdomsstrykeorkester

Volda Vokal (kor)

Ørstakoret

Barnekor – Volda og Ørsta korskule

Ungdomsdansegruppe

Samandrag

Den nyskrivne operaen er bygd på romanen *Kimen* av Tarjei Vesaas. Handlinga er eit psykologisk og metaforisk drama som tematiserer menneskets søking mot harmoni, og feilstega og skuldkjensla som legg hindringar i vegen for den søkinga. Individet og gruppa sitt ansvar. Forholdet mellom individet og gruppa. Individet og gruppa sine ugjerningar, skuldkjensla og lengten etter forløyising.

Premieren involverer Telemark Kammerorkester, profesjonelle musikarar, regionale ungdomsmusikarar, lokalt barnekor, regionale vaksenkor, lokal ungdomsdansegruppe, 6 profesjonelle songsolistar, 2 lokale songsolistar.

Operaen *Kimen* er eit bestillingsverk frå Telemark Kammerorkester.

Bakgrunn – om romanen

Romanen vart skriven i 1940, etter krigsutbrotet, og representerer eit viktig vendepunkt i Tarjei Vesaas si dikting. Det metaforiske fekk større plass, språket vart meir nedstrippa og naken, det usagde vart meir framtrедande, og eit mørkt djup kom meir til syne.

Romanen forutsåg det opprivande rettsoppgjeret og det folkelege, utanomrettslege oppgjeret som skulle utspele seg etter at krigen var slutt. Dette gjorde den ved å tematisere ein allmennmenneskeleg eigenskap: vår hang til hemn når me har opplevd urett, og vår fare for sjølv å gjere urett når hemntanken blir til hemnhandling, massesuggesjon og lynsjing.

Romanen tematiserer også forholdet mellom menneske og natur. At mennesket ER natur, og at naturen er både grusom og god. Men at der kan ligge noko forløyisande i innsikta om dette og i nærleiken til vokstrane, samværet med dyra, arbeidet med jorda, og døgnrytmen av mørke og lys.

Komponisten

Magnar Åm, har tidlegare òg laga opera over boka *Isslottet*. Den operaen gjekk i 2014 ei veke i Den Ny Opera, Esbjerg og ei veke på Takeloftet ved Den Kongelige Danske Opera i København. Åm sin plan er å komponere ein trilogi over tekstar av Tarjei Vesaas. Operaen *Kimen* er nummer to i rekkja, der *Fuglane* truleg vil verte den tredje. Denne samansettinga er valt for å formidle eit sentralt emne i Vesaas si dikting, og som alle desse tre bøkene har til felles: omtanken med utskota i samfunnet, dei som av ein eller annan grunn har falle utanfor normaliteten.

Komponist, Magnar Åm

Prosjektskildring

I operaen *Kimen* ønskjer vi å fokusere på utviklinga av dynamikkar mellom individ og gruppe, i det gruppa vert stilt overfor spørsmål om skuld. Dette vert ei utforsking av kimen til det vonde og kimen til det gode i oss, gjennom å nytte musikk, ord og rom til å uttrykkje desse motsetnadane i menneskesinnet.

«Kvar er du
som eg skal få opne hjarta mitt for,
og få det brent reint?»

Ei gruppe kan skildrast som eit fellesskap av individ som kjenner ei tilhøyring, for eksempel sosialt eller moralsk. Gruppesamvær verkar inn på dei psykologiske prosessane hos individet, og gruppetilhøyrse har innverknad på individet si sjølvopfatning.

Vi er på ei idyllisk øy. Andreas Vest, ein tilreisande på flukt frå si eiga traumatiske fortid, har søkt ly i ein grisefjøs. Der vert han vitne til at ei purke et opp ungane sine i panikk. Andreas vert galen av dette synet og drep ei ung jente, Inga. Dette vekker ein eld i folk. Leia av Rolv, bror til Inga, drep dei Andreas. I det hemndrapet er gjennomført legg dei skulda på Rolv. Han søker å få aksept frå foreldra Karl og Mari for drapet, men får det ikkje. Han søker ut i skogen for å dø, men vert henta inn av den mystiske Kari Nes, som byd han gå til lødå der begge dei døde ligg. På veg dit møter Rolv andre som òg er blitt sende dit, og etter kvart løyser Rolv sitt individuelle dilemma seg opp når det viser seg at alle folk som var med på drapet også har kome til lødå. Urørlege, einsame, samansokne og ordause tyngjest dei av skam.

Forteljinga sitt vendepunkt kjem altså når folket (dei tre kora) trer fram som hovudperson og eit nærast uløysleg problem oppstår når dei ikkje klarer å leve vidare med medansvaret. Men med morgonen kjem sola, og ein hest som går omkring minner dei om pliktene dei har. Det reiser dei opp og tvingar dei kjærkome vidare. Spørsmålet om skuld vert etter kvart så komplekst at dei til slutt vel å avleie spørsmålet over i praktiske gjeremål. Dei kan ikkje svare. Men dei kan arbeide.

Då ønskjer vi med operaen å stille eit anna spørsmål: Kva vil skje med eit folk der kvar enkelt ber på medansvar heile tida? Bør folk stoppe opp, bør dei utrøystelege og urørlege slutte å gjere pliktene sine? Har kollektivet råd til å skamme seg?

I operaen Kimen vert koret ei hovudrolle, eit omdreingspunkt, der friksjonen mellom individ og folk utgjer førestillinga sin dramatiske nerve, og gir høve til å gå inn i problemstillingar vedrørande førestillinga sitt grunnleggjande spørsmål: Kva skal til for at vi som gruppe evnar å ta på oss kollektiv skuld, og kan vi bere det?

Propellhallen i Volda

Rom – Vidare refleksjon kring Vesaas si avslutning i Kimen der folket vel arbeid som ein måte å takle problema på, fører til spørsmål: Kvar skal ein då finne trøyst viss mykje nødvendig arbeid og mange av dei viktigaste pliktene er blitt bortrasjonaliserte og automatiserte? Propellhallen i Volda står no som eit ferskt symbol på dette. Huset er ein fråflytta industrihall, som inntil nyleg vart nytta til å bygge propellar til bruk i skipsindustrien. Difor ønskjer vi å nytte nettopp denne hallen som

scenerom. Utforsking av kontrasten mellom det rurale dramaet og den mekaniske hallen, mellom dei psykologiske spenningane og det mekaniske interiøret er ei av dei kunstnariske hovudmålsetjingane. Propellhallen ligg midt i tettstaden, på gateplan. Det er høgt under taket, med store blanke golvflater, fleire opne rom etter kvarandre, har naturleg belysning og fungerande heisekraner.

Vi ser for oss at publikum vil bli ført gjennom dei små hallane i bygget, som ein type Overture, der det i kvart rom fins musikarar som spelar utsnitt frå det dei seinare skal få høyre. Publikum endar opp i den store hallen, og dramaet tek til.

Den sceniske premieren vil vere del av Dei Nynorske Festspela i Ørsta/Volda 8. og 9. juni 2018. Dette er ein festival som i stor grad har fokus på det litterære og språklege. Så operaen står slik også i ei litteraturformidlande ramme, med relevante diskusjonsfora og foredrag. Prøvetida startar i mai og vil gå over fleire veker.

Å framstille dette litterære verket i ei uttrykksform som vender seg til fleire sansar samtidig, slik operaformatet gjer, vil vonleg gi ny aktualisering av tematikken og føre til ny interesse for romanen. Librettist Oda Radoor har lagt vekt på å vere tru mot Vesaas sitt språk, og difor late nesten all teksten vere sitat rett frå boka. Dette er for å formidle nettopp den særeigne litterære stilen som forfattaren utvikla.

Telemark Kammerorkester

Premieren involverer Telemark Kammerorkester, regionale profesjonelle musikarar, regionale ungdomsmusikarar frå søre Sunnmøre, lokalt barnekor, regionale vaksenkor frå Ørsta og Volda, lokal ungdomsdansegruppe, 6 profesjonelle songsolistar og 2 lokale songsolistar.

Ålesund strykekvartett og Indre Strøk strykeorkester er blant dei regionale musikanane i operaen Kimen.

Målsetjing

Målet er å setje fokus på og bringe profesjonell kunst i form av ein nyskriven opera, gjennomført på nynorsk, til publikum på Sunnmøre.

Å sette opp ein opera for fyrste gong i Volda, der me dreg vekslar på lokale regissør- og sceneografkrefter, lokale kor, lokale musikarar, barn, ungdom og vaksne i samarbeid med nasjonale, profesjonelle aktørar. På denne måten vonar vi å sveise saman entusiastiske kulturaktørar frå heile Sunnmøre og kanskje inspirere til nye framtidige opera- og muskarstjerner.

Nynorsk er i hovudsak skriftspråket i regionen. Dette vonar vi vil kunne vere med å gjere både utøvarar og publikum stolte over heimeområdet og heimespråket sitt, og samstundes få auge opp for opera som musikalsk kunstnarisk uttrykk.

Kunstnariske grep/målsetjing

Gjennom operaen Kimen søker vi å utforske strykeinstrumenta og songstemma sine valørar for å skape indre bilete og forsterke det psykologisk-emosjonelle og sosialrealistiske dramaet som utspelar seg.

Vi vil utforske dei ulike etterklangane i Propellhallen, alt etter kvar musikanane er plasserte og i kva retning dei vender seg. Akustikken i bygningen er noko av det Magnar Åm vil arbeide særskilt med. Det største rommet har ei etterklangstid på 7 sekund. I sidehallen er den noko kortare.

Vi vil utforske kontrasten mellom det rurale dramaet og den mekaniske hallen, mellom dei psykologiske spenningane og det mekaniske interiøret.

Musikken er skriven slik at den også skal kunne framførast satsvis som uavhengige konsertnummer.

Kristof Asbot vil ha eit overordna ansvar for scenografien, utforminga av denne og leiinga av teamet som skal byggje den. Den store Propellhallen i Volda sentrum vil for høvet bli gjort om til ei operascene med rom for publikum på vel 500.

Ørstakoret, Volda og Ørsta Korskule og Volda Vokal

Frivillige og amatørar i samarbeid med profesjonelle aktørar

Operaen Kimen involverar eit stort antal utøvarar, både profesjonelle og amatørar: Volda Vokal og Ørstakoret består av ca 70 vaksne koristar, barnekoret består av ca 15 songarar. Barnekoret er med i 3 av dei totalt 24 satsane, ca 10 minutt. Vaksenkorset skal vere med i alle satsane og står på scena i ca 75 minutt (som er den totale lengda på operaen). Kora har ei hovudrolle i operaen, der dei representerer folket på den vesle øya. Alle aktørane skal jobbe saman i ei periode på 3 veker i forkant av dei to førestillingane. Denne oppsettinga vil ikkje kunne vere muleg å få til i det omfanget som er lagt opp til her, utan eit godt samarbeid med lokale frivillige, lokale musikarar og kor, i tillegg til andre lokale støttespelarar og sponsorar.

Prøveperioden vil gå føre seg i mai og starten av juni, der mange vil måtte bu midlertidig i Volda, eller dei som bur i nærområda vil kunne pendle.

Marknadsføring

Det vil verte trykt opp eit eige programhefte for sjølve operaen, samt plakatar, og det vil inngå i marknadsføringa og programmet til dei Nynorske Festspela. Vi vil òg marknadsføre Kimen gjennom lokal- og regionalaviser, ulike sosiale medium og nettsider (mellom anna gjennom Ivar Aasen-tunet, Høgskulen i Volda og Seanse – senter for kunstproduksjon sine nettsider mfl.)

Budsjett

Sjå eige vedlegg.

Budsjett 2018

Kimen budsjett pr. 04.01

Inntekter:

Salg billetter 2 x 250 bill á kr 430 + ca 40 stud	207 000
Salg program, kr 50 x 200	10 000
Salg forfriskningar	10 000
Sponsor/annonseinntekt (forventa)	150 000
FFUK honorar utøverar (søkt, ventar på svar)	216 000
Kommunalt tilskot (ventar på svar)	
Norges korforbund (søkt, ventar på svar)	30 000
Norsk Kulturråd 4 søknader (søkt, ventar på svar)	600 000
Fylkestilskot (løyvd, delar brukt i forprosj. 1/7/17)	100 000
Norges korforbund (søkt, ventar på svar)	30 000
Prosj.tilskudd samarb.partn. (Telemark K.O.) løyvd	261 800

Stud. A kr 230

Sum inntekter	1 614 800

--	--

--	--

Kostnader:	
-------------------	--

Honorar solistar (sjå Ark2)	160 000
Honorar Ålesund strykekv./musikere 10x14 000,-	140 000
Honorar Telemark kammerorkester	113 500
Personalkostnader/honorar øvrig produksjon	645 000

Arb.gj.avgift	
---------------	--

Overnatting utøverar	85 000
----------------------	--------

Reiseutgifter(bill.,taxi,fly,ref.)	60 000
------------------------------------	--------

Magnar Åm Produksjon (forprosjekt 1. juli)	64 600
--	--------

Varekost. Forfriskningar for salg	5 000
-----------------------------------	-------

Salskostnader billetter	5 000
-------------------------	-------

Mat dugnad under øvingar + diett	70 000
----------------------------------	--------

Leige av utstyr (lys etc.)	30 000
----------------------------	--------

Kostymer	5 000
----------	-------

Sminke - hår	3 000
--------------	-------

Småinvesteringar	5 000
------------------	-------

Kulissar	30 000
----------	--------

Rekvisittar	5 000
-------------	-------

Notar	10 000
-------	--------

Annonsering/PR	30 000
----------------	--------

Frakt/ spedisjon	5 000
------------------	-------

Blomster - gåver	5 000
------------------	-------

Kostn. program/plakat	30 000
-----------------------	--------

Leige konsertlokaler	50 000
----------------------	--------

Uforutsette utgifter	50 000
----------------------	--------

Total kostnad	1 606 100
----------------------	------------------

),-

Solistar

	Namn	Stad	Nærdr.Honorar	Løn		Reise	Merknad	Døgn	Natt-diett
	Magnar Åm (komponist)		-						
	Lars Erik ter Jung (TKO)		70 000,00			8 000,00		14	4 200,00
	Jiri Nagy, regi		80 000,00						
	Renata koreograf		30 000,00						
	Kristof Asbot, scenografi		50 000,00			3 000,00			
	Oda Radoor, libretto		100 000,00						
	Andreas Løken Taklo, repetitør		30 000,00			3 000,00		13	3 900,00
	Ovar Holmen, lys		30 000,00			3 000,00			
	Royalty forfat./libret./komp.		150 000,00						
	Sofia Berg, inspisient		30 000,00			3 000,00		15	4 500,00
	Magnar Åm, produsent		25 000,00						
	Rita Slotterøy, produsent		25 000,00						
	Kari S.Pavelich, produsent		25 000,00			2 000,00			
	Solistar:								
	Eivind Kandal		30 000,00			3 000,00		15	4 500,00
	Magne Fremmerlid		30 000,00			3 000,00		15	4 500,00
	Thomas Røshol		30 000,00			5 000,00		15	4 500,00
	Karen Rosenberg Olsen		20 000,00			3 000,00			
	Ingeborg Fangel-Mo		25 000,00			5 000,00		15	4 500,00
	Siv Kristin Aurdal		10 000,00						
	Ragnhild Engeset		10 000,00						
	Louise Engeseth		5 000,00						

Andre innleigde

	Ai-Ling Chiu		14 000,00			3 000,00		5	1 500,00
	Ove Kvangarsnes		14 000,00					5	1 500,00
	Martin Schiessler		14 000,00						

	Øyvind Aspenes Robak		14 000,00						
	Anne Randi Håheim		14 000,00			3 000,00		5	1 500,00
	Otto Ose		14 000,00						
	Kari Standal Pavelich		14 000,00			3 000,00			
	Linda Bønes		14 000,00					5	1 500,00
	Heidrun Ose		14 000,00						
	Samuel Skrede		14 000,00					5	1 500,00
	Telemark Kammerorkester, 7		113 500,00			17 500,00		50	15 000,00
			1 058 500,00			67 500,00		177	53 100,00

	Sum								

7 musikere

SAKSDOKUMENT

Sakshandsamar: Pål Are Vadstein

Arkivsak nr.: 2014/1745

Arkivkode: Q14

Utvalsaksnr

Utval

Møtedato

27/18

Formannskapet

27.02.2018

UTBETRING BOTNAVEGEN, STATUS PROSJEKTØKONOMI PR. 09.02.2018

Saka vert lagt fram til orientering og drøfting utan framlegg til vedtak.

Viser til politisk vedtak i KS-styret 30.03.2017 der prosjekt «Utbetring Botnavegen» vart vedteke finansiert innanfor ei kostnadsramme på kr 22 949 000,- inkl. mva. I finansieringsvedtak vart det utarbeidd samanstilling av kalkulerte kostnader på prosjektet.

Det har no vore drift på anlegget i nær 9 mnd. og pr. 09.02.2018 er 40 % av kontraktsarbeidet fakturert til byggherre. Som det ofte plar vere i bygge- og anleggsprosjekt, har det også i Botnavegen undervegs oppstått uføresette moment/situasjonar som har generert endringar og justering av postmengder. Dette har fått konsekvensar for prosjektøkomien. Av konkrete tilfeller kan bl.a. nemnast:

- Funn av forureina masser i trasé og vidare handtering av dette.
- Diverse justeringar på rørdimensjonar og grøftetraséar.
- Behov for auke i areal terrengmurar.
- Ekstra flaumførebygging ved Rotevasselv-brua.

Dessutan har det vorte større kostnader på også andre delar av prosjektet enn det som vart teke høgde for i finansieringssaka. Konkret kan nemnast:

- Juridiske tenester i samband med grunnkjøp.
- Intern timefordeling på prosjekt.

Som kalkylen frå KS-vedtaket viser, så er det teke høgde for ein viss sum uføresette kostnader. Momenta nemnd ovanfor er difor plassert i ein slik «pott», og det er med dette eit visst handlingsrom for overskridingar. Det er også fleire høve til å hente inn ev. overskridingar. Bl.a. vil avtalar om kostnadsfordeling mellom Volda kommune og kabeletatane, gi ein viss sum fråtrekk på utgiftene. Når det kjem til postar med regulerbare mengder, forventar vi at der ikkje berre kjem tillegg, men også fråtrekk. Det kan også

nemnast at kostnader til kjøp av grunn vert lægre enn kalkulert. Alle desse faktorane er positivt, og vil ilag vere med på å kunne dekkje opp for uføresette utgifter.

Status pr. 09.02.2018 er at prosjektet samla sett fortsatt er i pluss, med ca. 500 000,- + mva. Likevel, det står mykje arbeid og fakturering att, og dei uføresette kostnadane har så langt vorte større enn venta utifrå status framdrift pr. idag. Mtp. at ein stor del av gjenståande arbeid skal mengderegulerast, så har vi fortsatt mange usikre faktorar som vi ikkje får svar på før ferdig anlegg. Ein må legge til grunn at uføresette kostnader og oppjusterte mengder kan auke på vidare utover i anleggsfasen. Når det gjeld opsjonen, så veit vi idag at det må gjerast ei mindre omprising av denne, då det er avdekt enkelte manglar i skissert løysing.

Vi varslar med dette om at prosjekt «Utbetring Botnavegen» står i fare for å måtte trenge tilleggsløyving, om prosjektet skal gjennomførast i sin heilskap i samsvar med gjeldande KS-vedtak. Alternativet til tilleggsløyving vil vere å redusere prosjektomfanget. T.d. er opsjonen enno ikkje starta på, og det er ikkje for seint å gjere diverse justeringar på andre delar heller.

Med dette gir vi difor politikarane høve til å gi uttrykk for/signalisere om prosjektet er aktuelt for tilleggsløyving eller ikkje. Om ein konkluderer med sistnemnde alternativ, må kommunalteknisk vurdere reduksjon/forenkla løysingar på delar av tiltaket, slik at ein held seg innanfor økonomisk ramme.

Med utgangspunkt i status framdrift pr. i dag, kan realistiske kostnadsreduserande tiltak bl.a. vere:

1. Uttrekk VA- og kabelgrøft fram til Botnasanden mtp. ev. framtidig sanitærhus til offentlig badeplass.
2. Uttrekk asfalt på indre delar av traséen, altså strekket frå avkøyrslø Nymark til Botnasanden.
3. Uttrekk utskifting av bru over Høgedalselva.
4. Uttrekk breiddeutviding veg innanfor Storelva.
5. Prosjektmidlar til flaumførebygging Volda sentrum bør dekkje delar av dei flaumtiltak som no er iverksett ved Botnavegen, då ein i prosjekt for flaumførebygging Volda sentrum har lagt opp til å overføre til Rotevasselva. Desse planane har direkte medført behov for ekstra tiltak ved Botnavegen utover det som er prosjektert, og det vil vere naturleg at desse utgiftene ikkje tek av det som er løyvd til Botnavegen.
6. Uttrekk av heile opsjonen, som i hovudsak vil bety at vegen innanfor Storelva ikkje vert asfaltert.
7. Ev. fleire tiltak.

Til politisk vurdering:

Administrasjonen rapporterer status i prosjektet og varslar at det vil verte ei overskriding av kostnadsoverslaget som slik forklart ovanfor. Formannskapet må vurdere om ein er innstilt på å auke kostnadsramma, eller om prosjektet skal reduserast. Vidare prosjektgjennomføring vert planlagt utifrå kva signal politikarane her gir og må vidare godkjennast i eiga sak.

Ved ev. reduksjon i prosjekt, bør ein vurdere særskild pkt. 1-5 ovanfor. Pkt. 6 vil vi frårå, grunna det som er kommunisert og tidlegare lovt utført overfor grunneigarar. Ein bør strekke seg langt for at alle oppsitjarar langs Botnavegen no får fast vegdekke (asfalt) fram til sine avkøyrslø.

Utskrift:

Teknisk sektor

Rune Sjurgard
Rådmann

Rune Totland
teknisk sjef

SAKSDOKUMENT

Sakshandsamar: Svein Berg-Rusten

Arkivsak nr.: 2018/37

Arkivkode:

Utvalsaksnr	Utval	Møtedato
2/18	Tenesteutval for helse og omsorg	11.01.2018
7/18	Tenesteutval for helse og omsorg	22.02.2018
28/18	Formannskapet	27.02.2018
	Kommunestyret	01.03.2018

UTGREIING OM ORGANISERING OG DRIFT AV NYE KOMMUNALE BUSTADER PÅ ØVRE ROTSET

Handsaming:

Konst. helse og omsorgsjef, Svein Berg Rusten, og leiar for rus- og psykisk helseteneste, Elin Høydal Vatne, orienterte om saka.

Tenesteutval for helse og omsorg drøfta saka og kom med innspel til administrasjonen.

Tenesteutvalet vil få saka attende som ei politisk sak.

Administrasjonen si tilråding:

1. Kommunestyret godkjenner at bustadane får ei bemanning på 5,32 årsverk (2 på dagvakt og 2 på seinvakt) til ein årskostnad på kr 3 990 000. For 2018 er kostnaden stipulert til kr 3 325 000 (ca 10 månaders drift)

2. Bemanninga vert finansiert slik:

Løyvd i budsjettet for 2018	1 000 000
Intern omdisponering, jfr scenario 4 i saksutgreiinga	1 250 000
Forventa auka inntekter	550 000
<u>Bruk av ubunde disposisjonsfond</u>	<u>475 000</u>
SUM	3 325 000

3. Bruk av ubunde disposisjonsfond er ei mellombels løysing for 2018 og skal frå og med 2019 dekkjast innanfor sektoren (ev prosjektmidlar til rusarbeid frå Helsedirektoratet eller midlar som kan frigjerast gjennom strukturelle eller organisatoriske prosessar i helse- og omsorgssektoren).

Tenesteutvalet er kjende med at helse- og omsorgssektoren har sett i gang ein prosess der nattevaktstenesta vert gjennomgått, med håp om at dette skal frigjere ressursar som kan nyttast til delfinansiering av driftskostnadane ved dei nye bustadane. Tenesteutvalet for helse- og omsorg ber om å bli orientert om resultatet av denne prosessen i ei eiga sak når prosessen er ferdig.

Tenesteutvalet er kjende med at administrasjonen søker midlar frå helsedirektoratet til kommunalt rusarbeid. Om kommunen får innvilga søknaden må dette gå uavkorta til delfinansiering av tenestetilbodet i dei nye bustadane, heilt i tråd med intensjonen for midlane. Midlane kan givast over fire år, med nedtrapping frå 660.000,- første år til 330.000,- siste år.

Vedleggsliste:

Uprenta saksvedlegg:

<https://helsedirektoratet.no/Documents/Tilskudd/Kommunalt%20rusarbeid%20-%20regelverk.pdf>

Samandrag av saka:

I Ksak 145/17, årsbudsjett og øk.plan, vart følgjande vedtak fatta 14.12.17:

Kommunestyret ber om utgreiing om organisering og drift av ROP-bustadane og eventuelle behov for finansiering ut over budsjettforslaget.

Helse- og omsorgssektoren belyser ulike moglegheiter for å etablere forsvarleg tenesteyting i dei nye bustadane. Utfordringa har vore drøfta i leiarmøte i sektoren, der alle einingsleiarar har blitt utfordra på å tenkje og bidra for å få til finansiering av dette. Rus- og psykisk helseteneste er spesielt utfordra, då dette gjeld drift knytt til deira daglege ansvarsområde.

Fleire av forslaga som vert fremja for å frigjere midlar til bemanning av dei nye bustadane, har ukjent gevinstuttak og vil kunne ha eit fleirårleg perspektiv i seg før evt. gevinstuttak. Bruk av fondsmidlar til drift vil ikkje vere berekraftig og bør ikkje vere løysing utover eit kort perspektiv.

Saksopplysningar/fakta:

Nye oppgåver

Ved innføring av ny lov om helse og omsorgstenester i 2011 og samhandlingsreforma som vart innført i 2012, har kommunane fått fleire nye oppgåver. Rus og psykisk helseteneste har etter innføring av samhandlingsreforma merka ei betydeleg dreining av oppgåver og ansvar for dei alvorlegast sjuke pasientane frå stat/helseforetak til kommunen. Ein har saman med rådmannen løfta problemstillingar i ulike fora. Ein har saman med mange kommunar skrive høyringsuttalar både på vegleiar i lokalt psykisk helse og rusarbeid i kommunane «Saman om mestring» og høyringsttale på «Forskrift om utskrivingsklare pasientar» saman med 7-stjernekommunane. I tillegg har rådmannen løfta til rådmannsutvalet i KS denne dreinga, ein

har fått pressedekning i kommunal rapport om vår bekymring – utan at kommunane sin innsats har ført til at ein får kompensert desse meirutgiftene.

I mars 2016 vart rustenesta intervjuet av Nærssynet. Ein snakka om samhandlingsreforma og auka ansvar for kommunen. Opplevinga på at brorparten av ressursane til rus- og psykisk helseteneste går med til å yte tenester til dei som treng det mest «her og no», går utover tid til å drive førebyggjande og helsefremjande arbeid. Med dei midlane ein hadde og har hatt i 2016 og 2017, rekk ikkje ressursane så langt som ein skulle ynskje. Det er dei med alvorlegaste psykiske lidningar og/eller størst rusmiddelmissbruk som tek mesteparten av ressursane. Nærssynet var i kontakt med fleire kommunar på Søre Sunnmøre som stadfesta dette biletet. I denne saka tok journalistane i Nærssynet kontakt med dåverande leiar i Helse og omsorgskomiteen, Kari Kjønås Kjos, som reagerte på uttalelsen; «*Noen kommuner er kanskje ekstra flinke til å følge opp ruspasienter, men det betyr ikke at de må slutte å forebygge. Begge deler er kommune sitt ansvar*» (...)

Samtidig som kommunen har fått overført fleire oppgåver frå staten har ein hatt ein opptrappingsplan på rusfeltet og kommunane har fått midlar til dette. Det har kome som frie inntekter og den totale ramma til kommunen har ikkje auka. Ein opplever at midlane som har kome i opptrappingsplanen ikkje står i stil med oppgåvene staten overfører til kommunane. Rus og psykisk helseteneste har i opptrappingsperioden fått 0,5 årsverk for budsjettåret 2016 og tilført eitt(1) nytt årsverk for budsjettåret 2017.

Rus og psyk. helsetj.	Årsverk	Brukarar 2017
Psykisk helseteneste	3,8	130-150
Rustenesta	4,0	65-70
Sevrinhaugen 7	10,2	22
Styrk-arbeid	2,0 (3,0)	54
Møteplassen Gnisten	3,0	25-30

Bakgrunn for bygging av 7 omsorgsbustader med bemanning på Øvre Rotset

Veileder for lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for vaksne (IS 2076) skildrar tydeleg kommunen og spesialisthelsetenesta sitt ansvar for å tilby tenester til personar med psykisk helseproblem og/eller rusmiddelproblem. Lov om kommunale helse- og omsorgstenester presiserer kommunen sitt ansvar for alle pasient- og brukargrupper. Lova tydeleggjer kommunen sitt ansvar til å tilby forsvarlege tenester. Kommunen sitt ansvar for både helsefremjande og førebyggjande arbeid blir framheva i både helse- og omsorgstenestelova og i folkehelselova.

«Kva gjer de med dette?»

I november 2016 gav Rus og psykisk helseteneste ved Elin Høydal Vatne og Geir Sæther formannskapet grundig orientering om situasjonen og utfordringane i rusarbeidet i Volda. I tillegg har ein hatt orienteringsaker til driftsstyret 08.02.17 og 07.10.16, kommunestyre i 31.01.2013 og formannskap 04.09.2012.

Ei av problemstillingane som vart reist etter presentasjonen i formannskapet november 2016 frå ein av lokalpolitikarane, var at ein hadde gitt ei grundig orientering om stoda og utfordringane, men lite om korleis ein ville løyse dette?

Løysinga for rus og psykisk helseteneste er å tilby dei med stort behov for helsetenester og bistand med nødvendig helsehjelp og ein varig bustad. Ein har erfart, både ved leige av Kløvertunvegen 8 og etablering av brakkene ved Maurtua, at det ikkje er god løysing å flytte brukarar med alvorlege ROP-lidingar frå ordinære kommunale bustader og samle dei på ein stad – utan samstundes styrke helsehjelpa og stadleg bemanning.

Ein har samstundes understreka at ved å gi desse pasientane den helsehjelpa dei treng, og ikkje berre driv «brannslukking» i eigna bustader, kan andre tilsette fylle ei viktig oppgåve når det gjeld førebyggjande arbeid. Ein har ynskje om å kome inn allereie i foreldremøter i barnehagar og på barne- og ungdomstrinnet. Dette blir svært viktig arbeid for å vere med å skape ei berekraftig framtid.

Å flytte mellom 5,32 og 4.0 årsverk internt frå eksisterande tilbod, vil kunne gi store konsekvensar i høve øvrige tenestemottakarar.

Risikokartlegging og vurdering

Eit anna viktig perspektiv er risikovurderinga ein som arbeidsgjevar er pliktig å gjennomføre, både med tanke på omgjevnader/naboar til bustadane, personell som skal yte tenester og for brukarar sjølv.

«Personer med psykisk lidelse og rusbruk, og med tidlegare voldshistorie, bør behandles som risikopasienter» (Bjørkly 2015).

«Personer med psykisk lidelse og rusbruk, som viser dårlig sykdomsinnsikt, medisinevring og høyt nivå av opplevd trussel og indre tap av kontroll, bør behandles som høyrisiko pasienter» (Bjørkly 2015)

I 2017 hadde rådmann, ordførar og lensmann to møter, der politiet uttrykte bekymring for utviklinga i rusmiljøet i Volda. Politiet formidla også ei bekymring at kommunen i så stor grad er avhengige av å yte helsehjelp til nokre av våre brukara 1:1 og at tenesta kan ha ressursvanskar med å sende to helsepersonell på oppdrag.

Det bur åtte personar i Volda som er vurdert som farlege i gitte situasjonar. Desse åtte er risikovurdert av spesialisthelsetenestene. I tillegg bur/oppheld det seg sju personar i Volda der fastlege, rus og psykisk helseteneste og politiet vurderer dei enten som risikopasientar eller høgrisikopasientar. Desse sju er p.t. ikkje risikovurdert av spesialisthelsetenesta på grunn av høg terskel for innleggelse på tvang i spesialisthelsetenesta, spesielt etter lovendring i psykisk helsevernlova 01.10.2017.

Personar som Rustenesta hadde kontakt med og gav tenester til i 2016, var sju av desse sjølv mordstruga personar (alvorlege suicidforsøk/innleggelse sjukehus). 10 brukarar lever i konstant overdosefare (alkohol eller illegale rusmidler), fleire brukarar set fram alvorlege trugslar og fleire personar utøver vold. 12 av tenestemottakarane i rus og psykisk helseteneste har sona ubetinga fengsel for voldsutøvelse. Alle desse personane er aktuell målgruppe for tenester/bu i dei nye omsorgsbustadane.

Sektoren vurderer det som heilt uaktuelt å berre vere ein tilsett på jobb med denne målgruppa/brukergruppa. Dersom vi skal ha stadleg bemanning MA det vere to på jobb for å ivareta dei tilsette si sikkerheit. Nattilsynet er tenkt ivaretatt med bruk av kameraovervaking av felles uteområde. Endeleg svar om løyve frå datatilsynet er ikkje gitt, men sektoren legg ikkje opp til stadleg bemanna nattevakt.

	M	T	O	T	F	L	S
--	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

D	2	2	2	2	2	2	2
A	2	2	2	2	2	2	2

D: 08.00 – 15.30 (7 timar aktiv teneste)

A: 15.00 – 22.00 (6.5 timar aktiv teneste)

Bemanningsplan: 5.32

Lønsnivå: 750.000,- er brukt for samla lønskostnad, inkl sosial utg pr stilling pr. år.

På nattetid jobbar kommunen med ei løysing der uteområdet vert videoovervaka. Datatilsynet har vore kontakta og ein jobbar no med å sette formalkrav for slik overvaking med interne rutiner og naudsynt dokumentasjon. Anskaffinga av slikt utstyr låg i anbodet, kabling mot fire punkt er gjort, men anskaffing av teknisk utstyr er ikkje gjort endå.

Då denne saka var lagt fram for drøfting i førre møte for tenesteutvalet for helse- og omsorg, kom det innspel om å sjekke ut moglegheita for bruk av vaktelskap som vakt nr. 2 i tilknytning til bustadane. Det er innhenta pris på ei slik løysing frå eit lokalt vaktelskap. Dei ville kunne ta på seg oppdraget med ein årleg kostnad på kr 1.714.000,- eks. mva. Inkl mva vert dette ein høgre kostnad enn eige personell, men det største ankepunktet til ei slik løysing er at denne vakta ikkje inngår i det faglege teamet som kan yte direkte tenester til brukarane og ein misser også ein fleksibilitet knytt til å kunne bli nytta meir heilheitleg i tenesteproduksjon dei dagane det kunne vore mogleg. Sektoren har derfor ikkje sett på den løysinga som ønskjeleg, då fleksibilitet er viktig for å tilpasse seg dei situasjonar som oppstår i det daglege.

Her presenterer ein fire senario med konsekvens for rus- og psykisk helseteneste ved budsjettforslag om auke i ramme med 1 mill.

Senario 1

Teneste	Budsjett
Kostnad 5,32 årsverk	3 990 000
Auka driftstilskot (1,3 årsverk)	1 000 000
Legge ned Styrk-arbeid (0,4)	320 000 (budsjettal drift 2017)
Legge ned Gnisten (2,5)	1 900 000
SUM	770 000 (manglar ressursar tilsv 1 årsverk)

Rus og psykisk helseteneste har 2 faste årsverk i Styrk-arbeid og 1 midlertidig årsverk. Budsjettet i Styrk-arbeid er på kr. 320 000,- på årsbasis. Ved å legge ned dette tilbodet kan ein tilføre omsorgsbustadane 0,4 årsverk.

Budsjettet til Møteplassen Gnisten finansierer 3 årsverk med 1 900 000. På grunn av at ei stilling er ei aktivitørstilling, vil dette ikkje utgjere tre fulle miljøterapeutstillingar i omsorgsbustadane.

Desse tenestene er ikkje lovpålagde oppgåver. Styrk-arbeid og Gnisten har gitt tilbod til 80-90 personar i 2017.

Ei leigekontrakt med OVF for Prestegarden er truleg snart i boks. Då kan Møteplassen Gnisten flytte frå små «midlertidige» lokaler på Legeloftet til eit stort flott bygg. I eit framtids- og berekraftig perspektiv, kan dei der yte viktig og meningsfull helsehjelp på ein mykje meir effektiv måte med å satse på lågterskeltilbod, der ein yter tenester i grupper, enn med den meir tradisjonelle måten mellom ein tilsett og ein pasient. Å kutte desse tenestene vil vere lite effektivt og føre til eit ytterlegare press på dag og døgntenester – og er ikkje berekraftig på verken kort eller lang sikt.

Med eit ekstra driftstilskot på kr. 1 000 000,- i tillegg til eksisterande budsjett frå kommunen til lågterskeltilboda på kr. 2 222 000,-, vil ein likevel måtte flytte 1 årsverk frå anten Rustenesta eller Sevrinhaugen 7. Med dagtilboda borte, vil grunnlaget for å redusere helsehjelp og omfang på vedtak til pasientar frå dag- og/eller døgndrift også vere borte.

Senario 2

Teneste	Budsjett
Kostnad 5,32 årsverk	3 990 000,
Auka driftstilskot (1,3årsverk)	1 000 000
Flytte alle tilsette i rustenesta (4,0)	2 137 661 (Feil i budsjettering 2017)
SUM	861 330 Manglar midlar til meir enn 1 årsverk

Eit anna senario som er mogleg er å flytte dei fire faste årsverka(400%) i Rustenesta. Vi får då om lag 5,3 årsverk til å drifte omsorgsbustadane på Øvre Rotset.

Med overgang til turnusarbeid og dei tilleggga det medfører, vil ein drifte det med eit meirforbruk tilsvarande kveld- og helgetillegg, samt behov for budsjettjustering for feilbudsjettering av løn/stillingar og inntekter i 2017 på ca kr. 850 000,-

Konsekvensen av dette er at kommunen fører over alle sine ressursar frå kommunalt rusarbeid til dei sju brukarane som til ei kvar tid bur der, og vil ikkje kunne oppfylle kommunens lovpålagde tenester for menneske med rusmiddelproblem som er i behov av helsehjelp i Volda utanom dei sju brukarane.

Senario 3

Teneste	Budsjett
Kostnad 5,32 årsverk	3 990 000
Auka driftstilskot (1,3 årsverk)	1 000 000
Kutt dagstilling Sevrinhaugen 7 (1 årsverk)	750 000
Kutt nattevakter Sevrinhaugen 7 (2 årsverk)	1 500 000
Kutt stilling Rustenesta (1 årsverk)	750 000
Sum	-10 (balanse)

Den siste moglegheita er å redusere Rustenesta frå fire til tre årsverk. I tillegg kutte eitt (1) årsverk på dagtid ved dei døgnbemanna omsorgsbustadane ved Sevrinhaugen 7, samt kutte ut (våken) nattevakt, som tilsvarer 2 årsverk. Til saman kan ein då dekke opp 5,32 årsverk ved dei nye bustadane.

Den første openbare konsekvensen er at det ikkje er nokon i Rus og psykisk helseteneste som føl opp brukarane og deira behov for helsehjelp eller bistand mellom 22.00 og 08.00. Andre nattevakter i helse og omsorg må eventuelt ha ansvar for kameraovervakinga og varsle politi og/eller legevakt ved behov. Alarmer frå pasientar og anna helsehjelp som vert tilbydd pasientane i dag, må overførast til heimesjukepleien(1 stk ambulerande vakt). (Nattevakta i Sevrinhaugen 7 er aktuell ressurs for å gå inn i felles ambulerande nattevakt for å få to ambulerande, sjå nærmare skildra lenger nede).

Å ikkje tilby nattevaktstenester med kvalifisert personell, utan å styrke ambulerande nattevaktsteneste, er ikkje forsvarleg, både for dei som skal yte teneste og risikoen for at helsehjelpa ikkje blir forsvarleg. Ein treng ikkje sjå lenger enn til Ørsta kommune når dei

etablerte bustadane ved Viketunet utan nattevakt. Her kom diskusjonen raskt opp om problem med bråk/vald og etablering av eit «kommunalt narkoreir». Brukerutvalet ved Viketunet klaga til Fylkesmannen og innbyggjarane klaga til ordførar. Ein fekk mykje uheldig omtale i media før nattevakt kom på plass. Like så viktig vart det etablert eit miljø det er vanskeleg for fagfolk å gjere noko med/bryte opp når ein kjem inn i etterkant.

Ein har gjort likande erfaringar med busetting av brukarar i Kløvertunvegen og i brakkene ved Maurtua. Massive klager frå naboar og situasjonar med bombetruslar og liknande. Ein kjenner svært godt att farene ved å få eit senter for narkotikaomsetning, prostitusjon og kriminell verksemd.

Senario 4

Teneste	Budsjett
Kostnad 5,32 årsverk	3 990 000
Flytte eitt årsverk frå rustenesta	750 000
Flytte eitt årsverk frå Sevrinhaugen 7	750 000
Tilførte midlar i budsjettprosessen	1.000.000,-
Bruk av auka inntekter, ressurskrevjande tenester	550.000,-
Behov auka driftstilskot	940 000

Det er enda litt uklart kva tidspunkt vi skal rekne full drift av bustadene. Dersom vi tek som utgangspunkt at det vert 10 månader i 2018, så vert kostnaden 3 325 000. Med tilsvarende justering av innsparingsbeløpa og medrekna budsjettert 1 mill og auka inntekter, så vert behovet for auka overføring til sektoren kr 475 000.

Her er det lagt inn delfinansiering med 550.000,- frå auka inntekter knytt til ressurskrevjande brukarar. Kommunen har ikkje fått auka utgifter på dei konkrete tenestene, men vedtak og tiltak gir høve for innrapportering av utgifter som gir statleg toppfinansiering.

Administrasjonen, saman med tillitsvalde, starta seint i fjor med eit prosjekt som har mål om å nytte den totale nattevaksressursen i sektoren på ein anna måte. Mellom anna ynskjer ein å flytte ressursar slik at ein kan få to ambulerande nattevakter, samstundes som ein ynskjer redusere talet kvilande nattevakter. I kombinasjon med å ta meir i bruk teknologi, vonar ein å ta ut ein årleg gevinst på meir enn 0,5 mill, men resultatet av dette er vanskeleg å budsjettere med då prosjektet er i startfasen og endeleg gevinst er uklar.

Vidare startar ein eit prosjekt no på nyåret for å redusere sjukefråvær i sektoren. Målet er redusert sjukefråvær, inkludert kvalitetsheving av tenesetene og sparte sjukevikarutgifter som viktige gevinstar. Det er vanskeleg å budsjettere med konkret gevinst som resultat av prosjektet, med tanke på delfinansiering av drifta i dei nye bustadane. På same måte vil det vere vanskeleg å forgripe gevinstar av endå tøffare styring på forvaltning/ dagleg drift i dei ulike einingane.

Korleis finne dei siste midlane som skal til for å finansiere drifta? Kan ein redusere eller fjerne lovpålagt teneste eller er det andre tenester ein må vurdere? Innanfor rus- og psykisk helseteneste er det allereie skildra og vurdert konsekvensar av å ta vekk Styrk arbeid og Gnisten. Utgiftene knytt til drift av desse tilboda gir høg avkastning. Konsekvensen av å ta vekk desse tilboda kan fort bli auka utgifter på andre områder, der effekten av brukte midlar ikkje gir same utbyttet som lågterskeltilboda Styrk og Gnisten. Det er derfor vanskeleg å rå til å legge ned desse.

Det er og vanskeleg å tilrå at Dagsenteret for eldre skal reduserast eller leggst ned. Det ligg i kommunen sin strategi å legge til rette for at innbyggjarane våre skal kunne bu heime så lenge som råd. I denne strategien er dagsenteret eit viktig verkemiddel for å oppnå dette. Å legge ned Dagsenteret blir fort auka utgift og auka etterspurnad av tenester på høgre omsorgsnivå.

Om ein legg ned eller reduserer talet omsorgsbustader, eksempelvis Folkestadtun eller Mork bustader, kan ein redusere tal tilsette og flytte noko av ressursane til dei nye bustadane. Men ein konsekvens vil også vere at mange av dei som treng omfattande tenester, då må få dekt sine tenestebehov i privat heim eller at terskelen for å få plass i omsorgsbustad vert ytterlagre heva. Det vil umiddelbart medføre behov for å styrke heimebaserte tenester. Usikkert kva ein kan tillate seg å flytte av frigjort ressurs frå omsorgsbustad(Folkestadtun/ Mork bustader) til dei nye bustadane på Rotset. Folkestadtun og Mork Bustader vert nemnt no, fordi samhandling om drifting av samlokaliserte bustader er vanskelegare å få til til lenger vekke frå øvrige tenestemråde ein er. Dette gjeld også i forhold til bruk og evt. utrykning om bruk av velferdsteknologi kan erstatte noko meneskeleg tilsyn. Å flytte tenestetilbod mot sentrum vil derfor vere rimelegare å drifte enn å oppretthalde drift vekke frå sentrum.

Forslaga som blir lagde fram her kan ein ikkje hente ut gevinstar frå raskt. Det vil ta tid med omstillingar og endringar. Menneskelege omsyn må takast undervegs i slike prosessar, det vert tidkrevjande og rettar brukarar av tenestene har må ivaretakst. Det er satt lys på fleire moglege prosjekt og løysingar som kan gi gevinst som samla vil kunne finansiere utgiftene med å bemanna bustadane. Med unntak av auka inntekter knytt til ressurskrevjande tenester, er det vanskeleg å konkret talfeste gevinstar og kva tid ein kan hente ut gevinst.

Helse og miljøkonsekvensar:

Det er lagt vekt på både verdigheits- og tryggleiksperspektiv i vurderingane omkring bemanning knytt til bustadane. Ein ynskjer å gi eit tilbod der både bebuarar, tilsette og omgjevnader vert ivaretekne på ein god måte. Dette er viktig for å etablere eit framtidsretta tilbod og ein god arbeidsstad.

Økonomiske konsekvensar:

I saka går det fram at administrasjonen ser på ulike tiltak for å sikre finansiering av tenesteytinga i dei nye bustadane. Tiltaka vert lagt fram til politisk drøfting, då fleire av tiltaka vil kunne ha konsekvensar for andre helse- og omsorgstenester.

Vurdering og konklusjon:

Rådmannen si vurdering er at senario 4 er det nærmaste ein kan kome i høve forsvarleg teneste, men at dette senarioet likevel manglar knapt 1,5 mill for å finansiere tenesteytinga i bustadane. Med bakgrunn i dette, bør ein avvente innflytting i bustadane, inntil ein får avklart heile finansieringa av tenesteytinga ein treng i bustadane. Ein kan ikkje tilrå å redusere drifta til ein(1) person på arbeid for å få billegare drift, då ein meiner at dette ikkje er forsvarleg verken for bebuarar, tilsette eller omgjevnader. Ein kan heller ikkje tilrå innflytting i bustadane utan stadleg bemanning på plass.

Det er viktig å merke seg at det er i pleie- og omsorgstenestene vi får høgast vekst i utgiftene i åra framover. Dette gjeld både på landet og i Volda kommune. Vi ser at dette aukar i fart med auka press på Helse Møre og Romsdal og måten dei må løyse sine utfordringar med kortare behandlingstid og forventingar til oppgåveløysing i primærhelsetenesta. Desse utfordringane kan ikkje løysast ved å stadig løyve nye pengar. Volda kommune brukar om lag 18 millionar kroner av opparbeidde driftsfond/reservar for å balansere budsjettet i 2018.

Dette kan gjerast i ein overgangsfase medan ein gjer omleggingar i driftar for å redusere framtidige utgifter og er ikkje berekraftig over tid. Regjeringa er tydeleg på at kommunesektoren må bu seg på å effektivisere og auke produktiviteten for å møte utgiftsveksten knytt til pensjon og demografi. Helse og omsorg utgjer om lag 38 % av kommunen sitt netto driftsbudsjett. For åra framover vil behova auke som følgje av den demokratiske utviklinga og presse frå helseføretaket. Samtidig er det eit auka behov hos yngre med pleiebehov. I 2019 vil bustader for unge funksjonshemma stå ferdig. Sektoradministrasjonen har rekna på at drifta for desse bustadene vil kome på ca kr 4,1 mill. Sektoren har vorte utfordra på å sjå drifta under eitt og utgreie nærare organisering og dekning så langt råd innan eiga ramme, slik at dette er ikkje innarbeidd som styrking i økonomiplanen.

Det er viktig at tenesteutvalet og kommunestyret er opne for også å sjå på organiseringa av tenestene innanfor denne store sektoren. Det er den samla tenesta som må ha fokus, og da bør ein vere budd på å gjere upopulære val for å frigjere midlar som kjem brukarane totalt sett til gode. Med det fokuset som ein no har frå sentralt hald med effektivisering, føreset det at ein ser på produksjonskostnadene pr. eining og gjer ei vurdering av kvar ein bind opp bemanningsressursar som kan frigjerast for å løyse framtidige utfordringar. I tillegg må ein arbeide parallelt med reduksjon av sjukefråvær og velferdsteknologiske løysingar som gir brukarane auka livskvalitet og trygghet for å leve lenger i eigen heim. Det vert arbeidd med tiltak på begge desse områda, men det vil ta tid før ein får gevinstuttak. Ei vurdering av organiseringa ved Mork bustader og Folkestadtun som vist til ovanfor er frå administrasjonen vurdert som eit nødvendig som eitt av tiltaka for at sektoren kan ha eigendekning for nye utgifter. Alternativt må sektoren få styrka ramme ved tilsvarende reduksjon på andre tenestemråde. Å ta frå desse tenestene veit ein også er vanskeleg, og greier ein ikkje å effektivisere drifta i helse- og omsorgstenestene vil ein måtte auke eigedomsskatten. Dei sentrale politiske føringane kombinert med behovet for auka tenester, set lokaldemokratiet overfor vanskelege val der ein helst vil halde nede eller fjerne eigedomsskatten og oppretthalde den desentraliserte tenesteproduksjonen. Dette vil berre vere mogleg så lenge ein har driftsfond å bruke av.

Helse- og omsorgssektoren har m.a sett i gang ein prosess der nattevaktstenesta vert gjennomgått, med håp om at dette skal frigjere ressursar som kan nyttast til å møte behov for auka tenester framover. Tenesteutvalet for helse- og omsorg vil verte orientert om resultatet av denne prosessen i ei eiga sak når prosessen er ferdig.

Administrasjonen søker midlar frå helsedirektoratet til kommunalt rusarbeid. Om kommunen får innvilga søknaden må dette gå uavkorta til delfinansiering av tenestetilbodet i dei nye bustadane, heilt i tråd med intensjonen for midlane. Midlane kan givast over fire år, med nedtrapping frå 660.000,- første år til 330.000,- siste år.

Saka har tidlegare vore lagt fram til drøfting i tenesteutvalet for helse og omsorg. Innspela dei kom med er vurderte i saksutgreiinga og er med å danne grunnlag for framlegga til vedtak som no ligg føre.

Rune Sjurgard

Svein Berg Rusten

Rådmann

Helse- og omsorgssjef

Utskrift av endeleg vedtak:

Helse- og omsorgssjefen for oppfølging
Økonomisjefen

SAKSDOKUMENT

Sakshandsamar: Elin Høydal Vatne

Arkivsak nr.: 2017/686

Arkivkode: 610

Utvalsaksnr	Utval	Møtedato
8/18	Tenesteutval for helse og omsorg	22.02.2018
29/18	Formannskapet	27.02.2018
	Kommunestyret	01.03.2018

LANGTIDSLEIGE AV VOLDA PRESTEGARD TIL MØTEPLASSEN GNISTEN

Administrasjonen si tilråding:

- 1. Volda kommune går inn på avtale med Opplysningsvesenets fond for leige av Prestegarden i Volda for etablering av dagsenteret Gnisten i huset**
- 2. Årleg husleige på kr 156 000,- vert for 2018 dekt ved bruk av disposisjonsfond. Vidare inndekning vert å handsame i komande budsjett og økonomiplan.**
- 3. Kommunestyret godkjenner at investeringar i nødvendig utstyr mv på inntil kr 510 000 for å etablere seg i bygget vert dekt ved bruk av ubunde kapitalfond.**

Vedleggsliste:

Leigeavtale

Samandrag av saka:

Volda kommune har forhandla fram ei leigeavtale med opplysningsvesenets fond for leige av Prestegarden til Møteplassen Gnisten. Avtalen gjeld for 10 år, gjeldande frå 01.03.18. Prestegarden er freda og dagsenteret kan ta i bruk bygget som det står. Noko endringar i forhold til universell tilkomst til toalett må påreknast. Husleige er sett til kr. 13 000,- pr. månad der Opplysningsvesenets fond (OVF) vil dekkje kommunale avgifter. Bygget er tømt for inventar, varme og lyskjelder, og ein treng IT utstyr og kabling så ein eventuell inngåing av leigeavtale krev noko investering til dette føremålet.

Saksopplysningar/fakta:

Rus og psykisk helseteneste i sektor helse og omsorg har hatt samanhengande drift av dagsenter sidan 1998. Dagsenteret Gnisten vart etablert i forbindelse med opptrappingsplanen for psykisk helse og starta først i Fjordsynkjellaren, jf K-sak 103/97.

Møteplassen Gnisten er eit av to lågterskeltilbod i Volda kommune som tilbyr meningsfull aktivitet til menneske som har/har hatt psykiske vanskar og/eller rusproblem. På grunn av små og uhensiktsmessige lokalar flytte Gnisten inn i Hjellehuset i 1999 med ei 10 års leigekontrakt. Denne vart seinare lengja til 2013. Leigeforholdet vart avslutta i 2011, etter at ein tilstandsrapport frå bedriftshelsetenesta Hjelp 24 rådde til ei totalrenovering før ein kunne fortsette å bruke lokala som arbeidsplass for tilsette.

Manglande areal og begrensa tilbod allereie i 2007 gjorde at kommunen greia ut ulike alternative plasseringar av dagsenteret. Volda Gamle Gymnas, Gamlebanken, Svendsen hotell og Hamna 20 vart vurdert. Dei ulike alternativa var anten ikkje tilgjengelege for utleige eller vart vurdert som lite eigna til føremålet. Til slutt landa ein på at Volda Gamle Gymnas hadde potensiale i seg til å bli ei stabil, framtidsretta og brukarvenleg plassering av Gnisten dagsenter. Kommunen starta arbeidet med ei utgreiing og hyra arkitekt til føremålet. Ein var avhengige av samdrift med andre tenester for å få realisert prosjektet, og i 2011 la kommunen bort prosjektet då det ikkje let seg gjennomføre med dei økonomiske rammene ein hadde.

Etter ein flytte dagsenteret ut av Hjellehuset i 2011 har dei halde til i mellombelse lokale på Legeloftet. Lokala er små, mindre enn Hjellehuset, og er ikkje dimensjonert til å kunne ta i mot det talet på brukarar som har behov for lågterskeltilbod.

I 2016 starta ein prosessen med å utgreie ombygging i 4 etasje på omsorgssenteret til dagsenteret. Det vart sett av midlar til prosjektering og vidare midlar til ombygging. På grunn av samhandlingsreforma og stort press på helse og omsorgstjenester er det plassmangel på Omsorgssenteret. Våren 2017 kom administrasjonen til at 4. etasje på Omsorgssenteret mest tenleg bør nyttast til kontor for tilsette. Ein starta då å sjå etter alternative eigna lokale til Gnisten. Volda Prestegard vart raskt aktuell. Kommune tok kontakt med Opplysningsvesenets fond som eigar av bygget og har vore i dialog med dei for langtidsleige av Prestegarden til Møteplassen Gnisten og var på synfaring der i april 2017.

Rus og psykisk helseteneste opplever stor pågang på tenestene. For å få til ei bærekraftig utvikling, må lågterskeltilboda byggast ut i staden for oppfølging 1:1 i utetenestene, samt redusere behovet for døgntenester. Sosial deltaking på naturlege møteplassar gir personar med psykiske problem eller rusmiddelproblem moglegheit til å etablere nettverk og relasjonar. Kommunen bør legge til rette for å etablere tilbod og møteplassar der alle kan delta ut i frå sine føresetnader, uavhengig av livssituasjon og økonomiske evner.

Kommunen har i fire år nytta eit nasjonalt kartleggingsverktøy «brukerplan» for brukarar med vedtak om kommunale helse- og omsorgstenester med rus- og psykiske helseplager. I 2014 viste kartlegginga at 70% av dei kartlagde stod utan meningsfull aktivitet. Kommunen søkte prosjektmidlar og har i ei treårsperiode fått midlar frå fylkesmannen til å integrere fleire brukarar i lågterskelaktiviteten på Gnisten og i arbeidsretta aktivitet gjennom Styrk-arbeid. I løpet av prosjektperioden har kommunen fått implementert meningsfylte aktivitetar og arbeidstrening for fleire brukarar, og klarer no å bistå 60% av brukarane med ein meir meningsfull kvardag. Slik situasjonen er i dag set størrelsen på lokale store begrensningar på drifta og alle får ikkje tilbod om det dei er i behov av.

Rus og psykisk helseteneste har også eit arbeidsretta lågterskeltilbod, Styrk-arbeid. Landbruks- og matdepartementet (LMD) innførte i 2016 ei ordning for rydding av

kulturlandskap, vegkantar og utsiktspunkt av særleg verdifull karakter sett frå landbruket og reiselivsnæringa si side. Styrk Arbeid har fått tilskot til rydding av skog og kratt på to parsellar på Strandeigedommen og i Elvadalen i Volda. Styrk Arbeid har også ein plan for vedlikehald i etterkant som vil bidra til at arealet vil bli halde ope i etterkant av ryddinga. Garasjen til Prestegarden kan nyttast til lagring av plenklipparar og skogryddingsutstyr. I tillegg ser administrasjonen føre seg at Styrk-arbeid kan utføre lettare vedlikehald på bygningsmassen og at ein saman med møteplassen Gnisten held hagen i hevd.

Prestegarden er eit merkebygg med stor kulturverdi for kommunen. Prestegarden si plassering og kvalitetar inviterer til samarbeid med frivillige organisasjonar, kunst og kulturutøvarar, eit samarbeid rus og psykisk helseteneste og Gnisten ser på som særskild verdifullt og viktig. Gnisten ynskjer å vere eit positivt innslag i samfunnet.

Møteplassen Gnisten og prestegarden skal dekkje mange behov, der målet er drift store delar av dagen, både som dagsenter, men også i samdrift med andre tenester. Inventar må difor vere av ein kvalitet som toler hard bruk og vask. Det er eit eldre bygg som er dårleg isolert. På grunn av at huset sin verneverdige status vil ein ikkje kunne få installert balansert ventilasjon. Oppvarming med varmepumper er det best effektive for å kunne nytte huset heile året, samtidig som ein skal kunne tilby tilsette og deltakarar eit tilfredstillande arbeidsmiljø.

Kommunen har langt tradisjon med å låne ut sine lokalar til lokallaget av organisasjonen Mental helse. Med større lokalar kan ein sjå føre seg eit utvida samarbeid med andre brukar- og pårørandeorganisasjonar. Samarbeidet rus- og psykisk helseteneste har etablert med Frelsesarmeen i høve utdeling av matvarer i julehøgtida, er også noko som kan vidareutviklast i større lokale. Det kan og opne for eit tettare samarbeid med næringslivet om utdeling av matvarer som er nær haldbarheitsdato. Slik mat må hentast, sorterast og takast vare på før den kan nyttast eller distribuerast. Kjøleskap og fryseskap vert difor viktige verktøy i arbeidet.

Samla betyr dette at prestegarden kan bli ein svært godt eigna arena for arbeid, aktivitet og ein meningsfylt kvardag, samtidig som kommunen utviklar og satsar oppå eit berekraftig tenestetilbod med aktivitetar i grupper.

Helse og miljøkonsekvensar:

Folkehelsearbeid er samfunnet sin innsats for å påverke faktorar som direkte eller indirekte fremmar befolkninga si helse og trivsel, førebygge psykisk og somatisk sjukdom, skade og lidning. Folkehelse er overordna og førande prinsipp for kommuneplanen i Volda kommune. Basert på kunnskap om kva betydning sosial støtte spelar på å fremme psykisk helse og auke individets meistring av kvardagslivet sine utfordringar, er det viktig å sørgje for at menneske har moglegheit til å delta i og få tilknytning lokalsamfunnet og arbeidslivet.

Tiltak som Møteplassen Gnisten og Styrk.-arbeid er med på å styrke opplevinga av sosial støtte er helsefremjande, og kan redusere hyppigheita av både psykiske og somatiske lidningar.

Utflytting frå dagens lokale på Legeloftet frigjer areal for legane ved legesenteret. Dette gir betre rom for legane med tanke på framtidige kapasitetsbehov og betre tilrettelagt arbeidsmiljø for legane.

Økonomiske konsekvensar:

Husleige

Månadleg leigesum i kontraktsforslaget frå 2018 er kr. 13 000,- inkl. kommunale avgifter. Her pliktar kommunen å halde uteområde hevd. Leigeavtalen punkt 5 seier korleis leigesummen skal regulerast, med årleg indeksregulert leigesum.

Dersom OVF ynskjer arbeid utført på bygget, til dømes maling og kommunen tek på seg dette arbeidet, vil det redusere husleiga. OVF var med helse og omsorgssjefen på synfaring for å sjå målearbeidet Styrk-arbeid har utført på Garvarbuda, eigd av Sunnmøre Museum. Dei var imponert over arbeidet som har vore gjort der og er interessert i tilsvarende på Prestegarden.

Prestegarden er stor og dagsenteret har berre møblement i dag til to små stover på Legeloftet. Det er noko kontormøblement på lager i kommunen, elles har ein behov for inventar i 12 rom fordelt på 3 stover, eit kontor/skjermingsrom, kjøkken og hall i første etasje. 5 arbeidsrom/

Investering

IKT (antennar, switch og aksesspunkt)	kr. 27 500,-
Kabling (Frå antenne på garasje til hus og innvendig kabling)	kr. 20.000
Varme (Varmepumper x 2)	kr. 85 000,-
Belysning (lamper/belysning i alle rom, unntak kjeller og loft)	kr. 50 000,-
Kvite- og brunevarer (kjøl/frys/oppvask)	kr. 45 000,-
Oppvaskmaskin, godkjent for off. bruk	
Kjø/frys x 2	
Støvsuger	
Dobbel kaffetrakter	
Varmeplate (for servering)	
TV/tynnklient, tastatur og mus (fleirbruk/undervisning)	
Inventar (sofagruppe, bord, arbeidsbord, stolar og spisemøblement)	kr. 205 000,-
SUM	kr. 509 800,-

Dette vert å sjå som ei eingongsinvestering for å etablere seg i bygget. Kostnaden inntil kr 510 000 vert foreslått finansiert med bruk av ubunde kapitalfond.

Beredskapsmessige konsekvensar:

Ikkje vurdert

Vurdering og konklusjon:

Prestegarden vil vere eit framtidsretta berekraftig alternativ for lokalisering av dagsenteret Gnisten. Huset er stort og har areal og fleksibilitet til å vekse saman med brukargruppa og nye brukarar. Huset opnar for fleksibel bruk til andre formål enn dagsenter. Som ein viktig bonus vil ein istadsetting av hagen og ei eventuell renovering utvendig av bygget kunne bidra til omdømmet av Volda kommune som ei kulturbevisst kommune.

Rådmannen rår til at kommunen inngår leigeavtalen med Opplysningsvesenets fond. Ordføraren får fullmakt til å godkjenne og underskrive avtalen. Leiga på kr 156 000 i 2018 vert å dekkje ubunde disposisjonsfond, men skal dekkjast over drifta vidare framover. Investeringskostnaden foreslår rådmannen dek ved bruk av ubunde kapitalfond.

Rune Sjurgard
Rådmann

Utskrift av endeleg vedtak:

Helse og omsorg

SAKSDOKUMENT

Sakshandsamar: Håvard Strand

Arkivsak nr.: 2016/1929

Arkivkode: B06

Utvalsaksnr	Utval	Møtedato
9/18	Tenesteutval for oppvekst og kultur	14.02.2018
30/18	Formannskapet	27.02.2018
	Kommunestyret	01.03.2018

UTVIDING AV SKULEVEKA FOR 1.-4. TRINN VED DALSFJORD SKULE

Handsaming:

Røysting:

Seks røysteføre.

Tenesteutval for oppvekst og kultur gjekk samrøystes inn for tilrådinga frå administrasjonen.

Tilråding i Tenesteutval for oppvekst og kultur - 14.02.2018 til formannskapet

- 1. Kommunestyret vedtek at frå skuleåret 2018-2019 skal det vere femdagars skuleveke for alle elevane ved Dalsfjord skule, og vel alternativ 2 i høyringsbrevet som organisering.*
- 2. SFO-tilbodet ved skulen vil verte utvida, slik at det også vert open SFO onsdagane.*
- 3. Det er ein føresetnad for tiltaket at sektor for opplæring og oppvekst i samråd med Dalsfjord skule finn dekning innan gjevne rammer for 2018. For komande år vert administrasjonen beden om å innarbeide utvidinga i budsjett.*

Administrasjonen si tilråding:

- 4. Kommunestyret vedtek at frå skuleåret 2018-2019 skal det vere femdagars skuleveke for alle elevane ved Dalsfjord skule, og vel alternativ 2 i høyringsbrevet som organisering.*
- 5. SFO-tilbodet ved skulen vil verte utvida, slik at det også vert open SFO onsdagane.*

6. *Det er ein føresetnad for tiltaket at sektor for opplæring og oppvekst i samråd med Dalsfjord skule finn dekning innan gjevne rammer for 2018. For komande år vert administrasjonen beden om å innarbeide utvidinga i budsjett.*

Vedleggsliste:

Høyringsbrev, dagsett 26.09.2017

Høyringsvar, SU ved Dalsfjord skule

Høyringssvar Runhild Hånes Aksnes og Jan – Øystein Aksnes

Høyringssvar June – K Klingberg

Høyringssvar, Utdanningsforbundet Volda ved Dalsfjord skule

Høyringssvar, FAU ved Dalsfjord skule

Uprenta saksvedlegg:

Opplæringslova

Protokoll, kommunestyremøte 14.12.17 – sak 139/17 (Betalingssatsar, SFO)

Samandrag av saka:

Sak om utviding av skuleveka for 1.-4. trinn ved Dalsfjord skule har bakgrunn i O-sak 33/16 i det dåverande Driftstyret, då følgande ordlyd vart vedteke: «Driftstyret ber administrasjonen om å utrede muligheita for å utvide skuleveka til 5 dagar for elevane i 1.-4. klasse ved Dalsfjord skule».

Saka kom til Driftstyret etter eit vedtak i SU, der det var sett fram ønskje om 5 dagar skule for alle elevane frå hausten 2017.

Sakshandsamar fekk ansvar for saka hausten 2017, og det vart sendt ut høyring med frist for innspel 26.10.17.

Saksopplysningar/fakta:

Kommunen har fridom etter opplæringslova når det gjeld korleis ein vil organisere skuledrifta i kommunen. Ein kan og velje ulik organisering frå skule til skule.

Opplæringslova gir og tydelege føringar for retten til skuleskyss, der fylkeskommunen etter lova er ansvarleg for organisering av denne.

Historisk har det vore grunna billigast mogleg skyss at bygdeskulane har organisert skuleveka slik at dei yngste elevane har ein fridag, medan dei dagane dei har gått på skule har vorte lengre enn om ein samanliknar med skulane i sentrum. Då det kom eit initiativ frå SU ved Dalsfjord skule, var det grunngjeve med at foreldre/føresette no ofte er i fullt arbeid begge to, noko som vert vanskeleg med ein fridag for elevane i veka.

I denne skulekrinsen er det og som kjent ein privatskule (Ulvestad barneskule). Denne har organisert drifta si med skuleveke der det er skule alle dagar for alle trinna.

I høyringsbrevet vart det skissert tre ulike alternativ ein vart beden om å uttale seg om. Desse alternativa var:

- 1) 0-alternativet. Ein held fram med same organisering som i dag.
- 2) Alle går på skule kvar dag. Ulike sluttider for elevane, noko som utløyser ekstra skuleskyss tre dagar i veka.

- 3) Alle går på skule kvar dag. Ulike sluttider for elevane, men lik skuleskyss for alle. Skulen vil då organisere aktivitetar i «ventetida» for bussen. Dette alternativet er avhengig av frivillig aksept frå alle foreldre/føresette.

I den vidare saksutgreiinga vil ein kort gi eit samandrag av høyringssvara, med administrasjonen sine kommentarar der ein vurderer det naudsynt. Ein viser elles til økonomiske konsekvensar under eige punkt i saksutgreiinga.

Høyringssvara er elles vedlagt saka i heilskap.

SU ved Dalsfjord skule: Ønskjer alternativ 2 i høyringsbrevet, tek elles høyringsbrevet til vitende.

Runhild Hånes Aksnes og Jan-Øystein Aksnes: Ønskjer nullalternativet, med alternativ 3 som eit andreval. Meiner at ein fridag i veka er eit godt avbrekk i kvardagen. Meiner at ein heller bør kunne tilby SFO på fridagane til dei foreldra som treng det. Er kritisk til alternativ 2, då dette vil tvinge fleire til å betale for SFO.

Kommentar frå administrasjonen: Alternativ 2 vil truleg føre til at fleire vel SFO. For skule og administrasjon er det positivt at SFO blir styrka, og det gjer og tilbodet meir føreseieleg. SFO er lovpålagd å ha i ein kommune, men det er ingen plikt for kommunen å ha SFO ved kvar skule. Administrasjonen vurderer dette tiltaket som ei betydeleg styrking av SFO-tilbodet, der brukarbetalinga er regulert i kommunestyrevedtaket datert 14.12.17.

June-K Klingberg: Peikar på alternativ 3 som det meste aktuelle, men og at alternativ 2 er ok. Meiner at tida for femdagars skuleveke er komen, m.a for at det skal vere attraktivt for unge foreldre å velje Dalsfjord. Ho nemner og dette med kulturskuletilbod i ei bussvent-tid.

Utdanningsforbundet Volda ved Dalsfjord skule: Meiner dagens ordning er ei belastning særleg for dei yngste elevane – dagane vert lange og det er lite å gå på. Klubben hadde røysting, der dei samla seg om at alternativ 2 var det beste. Dei føreset samstundes at SFO-ressursen ved skulen vert utvida.

Kommentar frå administrasjonen: Viser til kommentar over, om at SFO-tilbodet vil verte utvida.

FAU ved Dalsfjord skule: Føreset at SFO-tilbodet vert utvida i tråd med alternativa, og forventar at prisen på ein 100% SFO-plass ikkje aukar pga lengre opningstider. FAU landar elles på alternativ 3 som det beste, og ønskjer kulturskuletilbod i bussventetida.

Kommentar frå administrasjonen: SFO-tilbodet vil verte utvida, slik at det stettar behova etter ny organisering. Kulturskuletilbod er teke opp med rektor for kulturskulen som vil arbeide for best moglege løysingar. Prisen på SFO vart fastsett av kommunestyret i sak 139/17, og vil vere gjeldande også for SFO ved Dalsfjord skule. Prisen som er vedteke er 2122,- for 16 timar SFO. Vedtaket vi viser til, seier vidare at avvikande timar i SFO vert utrekna i høve til pris for 16 timar. Dette betyr i praksis at dersom ein nyttar seg av tilbodet utover 16 timar, vert kostnaden over dette ca 130,- pr time. Som tidlegare kan ein ved Dalsfjord skule velje fleksible løysingar når det gjeld kor mykje SFO ein kan bestille. Det vert framleis lagt opp til at opningstidene ved SFO følgjer skuleruta, og at ein difor betalar for 10 månader SFO. Til samanlikning betalar dei som nyttar SFO ved sentrumsskulane 11 månader.

Dei fleste høyringssvara gir altså eit positivt svar om ei ny organisering. Når det gjeld alternativa sprikar det noko kva ein meiner er det beste. Administrasjonen har vurdert alle alternativa etter høyringsrunden, og vurderer alternativ 2 som det beste. Ein vurderer at dette er eit meir stabilt og varig alternativ enn alternativ 3, då det siste alternativet føreset at alle foreldre/føresette sluttar seg til det til einkvar tid. Ingen kan pålegge dei føresette å slutte seg til det, og ein er kvart år avhengig av at dei føresette frivillig gjer det – utan noko form for press.

Alternativ 2 føreset såkalla «midtskyss» tre dagar i veka. Midtskyss er ein skyss som kommunen må ta kostnadene ved. Lova om skyss er utforma slik at ein kan ha ulik sluttid for 1.-7. trinn og 8.-10. trinn utan at dette gir auka skysskostnader for kommunen. Ekstra kostnad vert utløyst først dersom ein har ulik sluttid f.eks for 1.-4. klasse og 5.-7. klasse. Dette blir tilfelle i denne saka tre dagar i veka dersom vi vel alternativ 2.

Økonomiske konsekvensar:

Det er to kostnader som aukar ved å velje alternativ 2: skyss og auka personalkostnad. Samtidig er det ei mogleg inntektsside ved at fleire vil velje SFO-plass. Inntektssida er usikker, medan utgiftssidene er føreseielege. Vi må difor gjere eit estimat på kva vi kan forvente av nye inntekter. Dersom til dømes tre nye barn vel SFO, vil dette bety ei auke i foreldrebetalingane på i overkant av 60 000 pr år. Noko av dette vil gå til ekstra kostnader til mat, materiell mm, elles vil nye deltakarar på SFO representere ein reell inntektsvekst. Retningslinjene for tal barn pr tilsett i SFO seier 12-15 barn. Utifrå det vi veit om noverande og komande elevtal i 1.-4. klasse ved Dalsfjord skule dei nærmaste åra vil det ikkje verte utløyst ekstra tilsette ved SFO.

Den auka skysskostnaden vil verte 113 000 + mva, medan auka ressurs til utvida SFO vil vere om lag 110 000 pr år. Ny SFO får ei total opningstid på 27,5 timar kvar veke. Dette er heilårseffekt, slik at for budsjettåret 2018 er det 5/12 av dette, noko som utgjer ca 93 000,- . Tiltaket vert å innarbeide i budsjett for dei komande åra.

Beredskapsmessige konsekvensar:

Ingen

Vurdering og konklusjon:

Det vert vurdert som ei betre pedagogisk og fagleg organisering at alle elevane går på skule kvar dag. Det gjer det og enklare å nytte personalressurs meir fleksibelt når ein fordelar på ein vekedag ekstra. Tilbakemeldingane gjennom høyringa viser og at dette for dei fleste er ei ønska retning.

Oppvekstsjef og rådmann si vurdering er at tiltaket kan og bør gjennomførast, men føreset at Dalsfjord skule sjølv finn dekning for tiltaket, i dialog med opplæring og oppvekst.

Rune Sjurgard
Rådmann

Per Ivar Kongsvik
oppvekstsjef

Utskrift av endeleg vedtak:

Dalsfjord skule
Opplæring og oppvekst
Dalsfjord skule, FAU

Dalsfjord skule, SU

Klageinstans:

VOLDA KOMMUNE

Opplæring og oppvekst

«MOTTAKERNAVN»

«ADRESSE»

«POST» «POSTSTED»

»

Arkivsak nr.	Løpenr.	Arkivkode	Avd/Sakshandsamar	Dato
2016/1929	12166/2017	B06	OPP/ HAVSTR	26.09.2017

HØYRING - SAK OM UTVIDING AV SKULEVEKA FOR 1.-4. TRINN VED DALSFJORD SKULE

Bakgrunn

I O-sak 33/16 i Driftsstyret vart det fatta følgande vedtak:

Driftstyret ber administrasjonen om å utrede muligheita for å utvide skuleveka til 5 dagar for elevane i 1.-4. klasse ved Dalsfjord skule

Dette vedtaket vart gjort på bakgrunn av initiativ frå SU ved Dalsfjord skule, som i møte 15.11.16 gjorde følgande vedtak:

SU/SMU ved Dalsfjord skule ynskjer 5 dagar skule for alle elevane frå hausten 2017. For å få til dette må ein utvide SFO tilbodet. SFO tilbodet må aukast frå ei 60 % stilling til ei ca. 82% stilling. Kostnaden her vil ikkje vere så stor i forhold til alle fordelane ein vil få med utviding frå 4 dagar skuleveke til 5 dagar skuleveke. Vi håpar at Volda kommune meiner det er viktig at vi arbeider for ein felles struktur for organisering av skuleveka for alle elevane i kommunen.

Begrunningar/drøftingar/oppsummeringar

Når spørsmålet om 5-dagars veke for alle elevane no er aktualisert, er det fleire argument som er løfta fram.

Frå pedagogisk hald vert det argumentert med at det vert lettare å organisere opplæringstilbodet med full veke. Vidare seier dei tilsette at dei yngste elevane vert slitne på slutten av lange dagar, og at ein difor ikkje får godt nok utbytte av all undervisninga.

Frå nokre foreldre argumenterer ein at kvardagskabalen må gå opp, og dette er vanskeleg når ein har ein dag fri kvar veke. Det har etter kvart vorte vanleg at begge foreldra er i full jobb, noko og skuleorganiseringa må ta høgde for. Vidare vert det peika på at den ordninga vi har i dag, kan vere til hinder for likestilling all den tid erfaring viser at der er kvinna som oftast reduserer arbeidsstillingane sine når familiane må det.

Frå andre foreldre vert det ytra at ordninga i dag er god, og at dei set pris på å kunne ha ein fridag saman med ungane sine.

Postadresse:	postmottak@volda.kommune.no	www.volda.kommune.no
Telefon:	Telefaks:	Org. nr: Bankgiro:
		939 760 946

Volda kommune har etter dette initiativet gjort eit administrativt, førebuande arbeid der vi har sett på ulike modellar for korleis vi kan organisere skuledagen slik at alle elevane får 5-dagars skuleveke.

Historikk

Dalsfjord skule har lenge organisert seg slik at 1.-4. klasse har hatt fri onsdagane. Dette har sjølvstøtt medført lengre skuledagar dei andre dagane, og elevane har samla sett fått det timetalet dei skal ha. Ein har og historisk hatt organiseringar der også 5.-7. klasse har hatt fri på utvalde onsdagar, for å få rett timetal samla sett.

Motivasjonen for denne organiseringa har vore å få ned skyssutgiftene. Iflg opplæringslova § 13-4 og §7.1 er det Fylkeskommunen som saman med kommunen skal samarbeide om skyssordninga, og der det er 1.-10 skule kan ein sjå barneskulen (1-7) og ungdomssteget (8-10) kvar for seg. Det betyr at kommunen kan organisere skulekvardagen slik at 1-7. og 8.-10 sluttar til ulike tider utan at dette utløyser ekstra kostnad for kommunen. Dersom kommunen vel ei organisering der ein innan barnesteget får ulike sluttider, vert det utløyst ekstra utgifter til skuleskyss som kommunen sjølv må dekke. Ein har då tradisjonelt valt å organisere skuledagen slik at alle sluttar likt, noko som fører til at kommunen gjennom dette har fått lågare skysskostnader.

Dei seinare åra har ein fått endring i skulen som gjeld m.a timetal, slik at spørsmålet om fri ein dag i veka no berre gjeld 1.-3. trinn (4. klasse har fri annankvar onsdag). Elevane frå 5. klasse og oppover går no på skule kvar dag.

Alternativ for denne høyringa

Administrasjonen vil legge fram sak for TOK (Tenestutvalet for Oppvekst og Kultur), og ber difor om uttale frå alle aktuelle rådsorgan. Høyringsuttale vert teke imot og handsama administrativt (kommentert), før dei vert lagt ved saka til TOK.

Handsaming i TOK er planlagt til utvalsmøtet 15. november kl 14.00.

1) Nullalternativet.

Skuledagen ved Dalsfjord skule held fram som før, utan endring. Dette er synt i tabellen under.

	1.-4. klasse	5.-7. klasse	8.-10. klasse
Måndag	8.45-14.15	8.45-14.15**	8.45-14.15
Tysdag	8.45-14.15	8.45-14.15**	8.45-14.15
Onsdag	Fri *	8.45-14.15**	8.45-14.15
Torsdag	8.45-14.15	8.45-14.15**	8.45-14.15
Fredag	8.45-14.15	8.45-14.15	8.45-14.15

*4. klasse har fri annankvar onsdag.

** 5.-7. klasse har dei to siste skulåra vore organisert med 2 timar leksetid pr veke. Desse har vore fordelt på ulike dagar (måndag-torsdag).

- 2) Alle går på skule kvar dag. Det vert organisert ekstra skuleskyss tysdag, onsdag og torsdag.

	1.-4. klasse	5.-7. klasse	8.-10. klasse
Måndag	8.45-13.20	8.45-13.20	8.45-14.15
Tysdag	8.45-13.20	8.45-14.15	8.45-14.15
Onsdag	8.45-13.20	8.45-14.15	8.45-14.15
Torsdag	8.45-13.20	8.45-14.15	8.45-14.15
Fredag	8.45-13.20	8.45-13.20	8.45-14.15

- 3) Alle går på skule kvar dag. Dei har ulike sluttider, men i «ventetida» på skuleskyss blir det av skulen organisert til dømes leksetid/fysisk aktivitet.

	1.-4. klasse	5.-7. klasse	8.-10. klasse
Måndag	8.45-14.15	8.45-14.15	8.45-14.15
Tysdag	8.45-14.15	8.45-14.15	8.45-14.15
Onsdag	8.45-14.15	8.45-14.15	8.45-14.15
Torsdag	8.45-14.15	8.45-14.15	8.45-14.15
Fredag	8.45-14.15	8.45-14.15	8.45-14.15

*Ei slik løysing føreset at alle foreldra aksepterer at deira barn må vente på skuleskyss, og at kommunen i ventetida legg til rette for t.d leksehjelp/fysisk aktivitet. Det må understrekast at ein ikkje kan krevje slik aksept frå foreldra/føresette.

*Denne løysinga utløyser ikkje ekstra kostnader til skuleskyss, men i staden må ein pårekne auka ressursar knytt til tilsette. Saksutgreiinga etter denne høyringa vil seie meir eksakt om dette.

Høringsuttale vert å sende til
Volda kommune
v/ opplæring og oppvekst
Stormyra 2
6100 Volda
postmottak@volda.kommune.no

Merk uttalen: «Høyring – sak om utviding av skuleveka for 1.-4. trinn ved Dalsfjord skule»

Høringsfrist: 26. oktober 2017

Med helsing

Per Ivar Kongsvik
oppvekstsjef

Håvard Strand
fagkonsulent skule

Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen signatur.

VOLDA KOMMUNE
Dalsfjordskule

 VOLDA KOMMUNE	
Saksnr: 16/1929	Ans: Opp
Løpnr:	Havstr
17 OKT 2017	
Arkivdel: Enne 2	
Klassering P:	
Klassering S:	

REFERAT

Dato: 16.10.17

MØTE: Su/skulemiljøutval

Møtedato: 05.10.17	Møtetid: 19.00-20.00	Stad: Møterom, Dalsfjord skule
Møteleiar: Else Lill Riise		Referent: Else Lill Riise
Til stades: Ann- Elin Overvoll Lillebø, Inger Johanne Johnsen, Trygve Espeland, Rune Brudevoll, Else Lill Riise		Fråvær: Kjell Petter Wiik

SAKLISTE

Sak 01.17 – Rektor informerte om oppgåver knytt til SU/SMU. Rektor delte ut infomapper til SU/SMU medlemmane.

Sak 02.17 Konstituering av Su/Smu: Ann-Elin Overvoll Lillebø vart vald som leiar og Inger Johanne Johnsen var vald til nestleiar for skuleåret 2017-18, rektor er referent, Trygve Espeland er representant frå lærarane- Elisabeth Trandal vara, Rune Brudevoll er representant for andre tilsette- Bodil Stubbmo vara, kommunal representant Kjell Petter Wiik- Ingvild Remøy vara. Representantar frå elevrådet i saker som omhandlar elevane på skulen er: Simen Dalebø Kristensen og Vemund Mårstøl.

Sak 03.17 – Endring av skuleveke for Dalsfjord skule frå 4 dagars veke, til 5 dagars veke for alle elevane 1.-10. trinn. Rektor la fram høyringsbrev i saka, og Su/SMU ynskjer alternativ to i høyringsbrevet. Elles tek ein høyringsbrevet til vitande slik det står.

Sak 04.17 Ymse – Vi vart einige om eit nytt møte på nyåret- tysdag 16.01.17.

Ref. Else

Høyring - sak om utviding av skuleveka for 1.-4.trinn ved Dalsfjord skule

Vi er ei familie på 6 personar som bur på Aksnes i Dalsfjorden. Mor og far er bønder og har begge jobbar utanom gardane vi driv(språklærar/seljar, kyrkjelydspedagog). Borna er 3, 7, 9 og 11 år. Vi ynskjer nullalternativ. Skuledagen held fram som før. Vi set veldig høgt eit avbrekk frå skuledagane med å ha fri ein dag midt i veka. Det gjev familien meir rom for familietid, småturar i nærmiljøet, ein morgon utan stress, tid til å lage mat saman, rydde hus saman, få gjort lekser i ro og mak, tannlege/doktortimar ol. Dette er tid som gjev foreldra ansvaret for borna sine og kan bruke tid saman med dei medan dei er små. Når dei vert større(4.-5.klasse og oppover) er behova annleis og struktur, vener og kontinuitet i skuledagane vert viktigare.

For dei foreldra som ikkje har moglegheit til å ha fri/barnepass onsdagane, bør ein heller kome med tilbod om SFO på frionsdagar. Dette for å gje dei familiane som er avhengige av 2 fulle jobbar valfridom til å kunne velje det.

Vår eldste gut har no to år gått kvar dag på skule, han har hatt leksetid på skulen to dagar i veka. Det betyr at han har gjort unna mykje av leksene før han kjem heim, dette gjev oss foreldre litt mindre innsyn i alle fag, men summen av lekser vert likare innan klassa, dei får jobbe samtidig. Dette opplever vi positivt.

Om det ikkje vert 4-dagars skule, er einaste alternativet etter vår meining: 3.alt. Ulike hentetider, buss/skyss heim til ulike hentetider vert vanskelegare for foreldra å organisere enn ein fast dag fri i veka. Om 2.alt vert valt, tvingar de mange fleire til å betale for SFO, noko som gjev småbornsfamiliane ei auka utgift. Den norske skulen har gratisprinsipp. Å ha 100% jobb og samstundes vere heime til kl 13.30 er ikkje mogleg. Argumentasjonen om at mange ynskjer at begge foreldre å jobbe fullt held difor ikkje mål. Det er for så vidt vanskeleg også i ei 80% stilling, å ta 12.50-ferja heim frå Volda 3 dagar i veka er omtrent umulig og tvingar då borna til SFO. Fysisk aktivitet/leksetid er meir positivt medan ein ventar på bussen, enn å vere heime åleine ein time medan ein ventar på foreldre.

Vi ynskjer nullalternativ, 3.alternativ er vårt 2.val.

Helsing Runhild Hånes Aksnes og Jan-Øystein Aksnes

Takk for tilbakemeldinga. Den vert sendt vidare til sakshandsamar.

Per Ivar Kongsvik

Oppvekstsjef

Tlf 905 26 757

www.volda.kommune.no

-----Opprinnelig melding-----

Fra: June-Kathrin Klingberg [<mailto:junekathrin@hotmail.com>]

Sendt: 24. oktober 2017 08:43

Til: Per Ivar Kongsvik <Per.Ivar.Kongsvik@volda.kommune.no>

Emne: Angående fem-dagarsveke på Dalsfjord

Hei!

Angående fem-dagars skuleveke, så trur eg tida er komen for det på Dalsfjord skule. Om me skal få med oss dei unge foreldra til å velje Dalsfjord, trur eg dette er veldig viktig. Sjølv om nokre framleis ynskjer å ha fridag, så ser me at fleire av dei unge foreldra er avhengige av å kunne vere i full jobb, og nokre vel privatskulen grunna det.

I bussvent-tid kan ein legge inn leksetid (då ynskjer eg at det er reglar og struktur, slik at det ikkje flyt for mykje ut.), og SFO kan starte i 6. time for dei som treng det. Slik gjer me det i Vanylven, og det fungerer fint. De kan sikkert ta kontakt med rektor på Myklebust om de ynskjer å høyre litt om organiseringa.

Alternativ 3 er kanskje mest aktuelt for oss, dei to skuleborna våre tek bussen heim uansett neste år når eldstemann ikkje har SFO. Men alternativ 2 er også OK.

Eg bad rektor tenkje på om ein kunne legge kulturskuleundervisning til bussvent-tid dersom dette er aktuelt for nokon av elevane. (Gitar, piano, osv). Det sparar mange for ekstra køyring over lange avstander, og ungane er der likevel og ventar. Kanskje vil fleire nytte seg av kulturskuletilbod då. Berre eit forslag.

Beste helsing

June-K Klingberg

Klubben i UDF Volda ved Dalsfjord skule har svart på høyring om utviding av skuleveka for 1.- 4. trinn ved Dalsfjord skule.

Dalsfjord skule har foretatt høyring vedr. Utviding av skuleveka for 1.-4. trinn ved Dalsfjord skule.

Vi diskuterte dei tre skisserte alternativa ut frå historikk og dei pedagogiske vurderingane som allereie ligg til grunn. Det rådande synet i klubben er at dagens ordning med fulle skuledagar fire dagar i veka vert ei belastning for spesielt dei minste elevane. Det vert lange dagar og lite å gå på.

Det vart foretatt ei røysting, og av totalt 8 frammøtte klubbmedlemmar stemte 7 medlemmar for alternativ 2 («Alle går på skule kvar dag med ekstra skuleskyss tysdag, onsdag og torsdag»). Klubben meiner også at det er ein føresetnad til iverksetting av alternativ 2 at SFO-ressursen samtidig må utvidast.

Beste helsing
Sirikit Vågen
HTV og lokallagsleiar Utdanningsforbundet Volda
900 56688

Frå: Stian Grønbech <stian.gronbech@voldaskulen.no>

Sendt: 24. oktober 2017 15:02

Til: Utdanningsforbundet Volda

Emne: SV: Høyring - Sak om utviding av skuleveka for 1. -4. trinn ved Dalsfjord skule

Hei!

Dalsfjord skule har foretatt høyring vedr. Utviding av skuleveka for 1.-4. trinn ved Dalsfjord skule.

Vi diskuterte dei tre skisserte alternativa ut frå historikk og dei pedagogiske vurderingane som allereie ligg til grunn. Det rådande synet i klubben er at dagens ordning med fulle skuledagar fire dagar i veka vert ei belastning for spesielt dei minste elevane. Det vert lange dagar og lite å gå på.

Det vart foretatt ei røysting, og av totalt 8 frammøtte klubbmedlemmar stemte 7 medlemmar for alternativ 2 («Alle går på skule kvar dag med ekstra skuleskyss tysdag, onsdag og torsdag»). Klubben meiner også at det er ein føresetnad til iverksetting av alternativ 2 at SFO-ressursen samtidig må utvidast.

Beste helsing

Stian Grønbech

Lektor

Dalsfjord skule

Direkte 70055064 Mobil 97042260

www.volda.kommune.no

Fra: Utdanningsforbundet Volda [mailto:post@Volda.utdanningsforbundet.no]

Sendt: tysdag 26. september 2017 14:31

Til: Stian Grønbech <stian.gronbech@voldaskulen.no>

Emne: Høyring - Sak om utviding av skuleveka for 1. -4. trinn ved Dalsfjord skule

Hei Stian.

I dag vart det sendt ut ei høyring om utviding av skuleveka for 1. 4. trinn ved Dalsfjord skule. Utdanningsforbundet er høyringsinstans i denne høyringa. UDF Volda vil ha tilbakemelding frå tillitsvald på Dalsfjord skule om klubben sitt syn på denne saka før vi sender inn vårt høyringssvar. Høyringsfristen er 26. oktober 2017.

Ber om tilbakemelding frå tillitsvald innan 25. oktober , slik eg rekk å samanfatte og sende inn svaret innan høyringsfristen.

Eit anna spørsmål; kjem du på ATV- samlinga på måndag 2. oktober?

Ha ein fin dag!

Beste helsing
Sirikit Vågen
HTV og lokallagsleiar Utdanningsforbundet Volda
900 56688

- Tenk på miljøet før du skriver ut denne e-posten. Denne e-post er kun beregnet for den person/de personer den er rettet til. E-posten kan inneholde fortrolig informasjon. I tilfelle feiloverføring/feilsending skal e-posten slettes. Det gjøres oppmerksom på at enhver form for bruk av opplysningene mottatt ved feiloverføring/feilsending ikke er tillatt. Ved feiloverføring/feilsending vennligst kontakt avsender eller post@utdanningsforbundet.no, eller ring 24 14 20 00.

- Tenk på miljøet før du skriver ut denne e-posten. Denne e-post er kun beregnet for den person/de personer den er rettet til. E-posten kan inneholde fortrolig informasjon. I tilfelle feiloverføring/feilsending skal e-posten slettes. Det gjøres oppmerksom på at enhver form for bruk av opplysningene mottatt ved feiloverføring/feilsending ikke er tillatt. Ved feiloverføring/feilsending vennligst kontakt avsender eller post@utdanningsforbundet.no, eller ring 24 14 20 00.

Dalsfjord, 26.10.2017

Volda Kommune
Opplæring og oppvekst

HØYRING

SAK OM UTVIDING AV SKULEVEKA FOR 1.-4. TRINN VED DALSFJORD SKULE

Vi viser til høyringsskriv datert 26.0.2017.

Det går ikkje tydeleg fram av høyringsskrivet kva SFO-tilbod som vil verte gitt ved dei ulike alternativa. FAU ved Dalsfjord skule føreset at SFO-tilbodet vert utvida i tråd med dei ulike alternativa og at 100% SFO-plass ikkje vil koste meir pga. lenger opningstid på ettermiddag. Det må vere SFO-tilbod alle fem dagane frå kl 07.00 og fram til skulestart og frå skuleslutt/"bussvent" til kl 17.15.

1) 0-alternativet

0-alternativet må tilby SFO også på onsdag for å vere eit reelt tilbod utifrå dagens behov. Jf. høyringsskrivet avsnitt merka "Begrunningar/drøftingar/oppsmmeringar".

2) Alle går på skule kvar dag. Det vert organisert ekstra skuleskyss tysdag, onsdag og torsdag.

FAU føreset at det måndag og fredag vert tilbod om bussvent (leksehjelp/fysisk aktivitet) for 1.-7. klasse kl 13.20-14.15.

Som fylgje av at skulen sluttar ein time tidlegare vil nokre familiar verte påtvinga ein ekstra kostnad med SFO. Dei av foreldra som pendlar med ferje må slutte arbeidsdagen kl 12.30, mot kl 14.00 slik det er i dag, for å sikre tilsyn med born etter skuletid. Jf. ferjerute.

3) Alle går på skule kvar dag. Dei har ulike sluttider, men i "ventetida" på skuleskyss blir det av skulen organisert til dømes leksetid/fysisk aktivitet.

I "ventetida" på skuleskyss bør det også vere kulturskuletilbod.

FAU ved Dalsfjord skule går inn for alternativ 3. Spesielt i forhold til sosial utjamning ser ein dette som det beste alternativet.

Med venleg helsing

FAU ved Dalsfjord skule

 VOLDA KOMMUNE	
Saksnr: 16/1929	Avd: Opp
Løpnr:	Shs: Haustr
26 OKT 2017	
Arkivdel: Fume 2	
Klassering P:	
Klassering S:	

SAKSDOKUMENT

Sakshandsamar: Jørgen Vestgarden

Arkivsak nr.: 2017/2186

Arkivkode: V70

Utvalsaksnr

Utval

Møtedato

31/18

Formannskapet
Kommunestyret

27.02.2018

STØTTE TIL PROSJEKTSTILLING SKOGPROSJEKT VOLDA/ØRSTA 2018

Administrasjonen si tilråding:

Kommunestyret vedtek å bidra med kr 100.000 i støtte til ei prosjektstilling for skogprosjektet Volda/Ørsta 2018.

Tiltaket vert dekt innanfor driftsramma for utviklingssektoren.

Vedleggsliste:

Søknad om støtte til prosjektstilling

Referat frå møte den 06.12.2017

Epost korrespondanse om prosjektet, datert 14.11.2017

Uprenta saksvedlegg:

Samandrag av saka:

Landbrukskontoret har søkt om støtte til ei prosjektstilling for eit skogprosjekt som etter planen skal verte gjennomført i 2018 i Volda og Ørsta.

Rådmannen rår til at kommunen yter eit tilskot på kr 100.000. Rådmannen rår til at tilskotet vert dekt ved budsjettkorrigering innanfor driftsramma.

Saksopplysningar/fakta:

Landbrukskontoret har søkt om støtte til ei prosjektstilling for eit skogprosjekt som etter planen skal verte gjennomført i 2018 i Volda og Ørsta. I søknaden står det:

Vi viser til møte om Skogprosjektet 06.12.2017 og søker med dette tilskot i samsvar med den finansieringsskissa som vart sett opp på møte. Legg for ordens skyld ved referatet.

Totalt budsjett: 640.000

Søknadssum: 100.000

Prosjektbeskriving:

Målet til prosjektet er å auke skogplantinga, både i mengde og kvalitet. Fyrst og fremst gjennom oppfylging av allereie tilplanta områder. Ein mistenker at mykje av den gamle forynginga har eit sterkt behov for supplering. Feltregistreringane vil synleggjere behovet. Ein anna viktig oppgåve for prosjektet er å fylgje opp dei voksa plantene som ein har satt ut i Ørsta og Volda. Får ein voksa planter til å fungere vil det gjere det mogleg å plante rett etter hogst utan å bekymre seg for snutebilla. Dette gjer også at ikkje anna vegetasjon rekk å bli like stort, samt at ein har betre tid til ev. supplering seinare. Det er heilt avgjerande at ein kjem i gong med prosjektet i løpet av 2018 før anna vegetasjon rekk og bli for stort som igjen betyr at ein får ein stor kostnadsheving i form av meir arbeid til rydding før ein kan supplere. Viser til tidligare sendt e-post og samrådsmøte 6.12.17.

Likelydande søknad vert sendt til dei andre på budsjettmatrisa.

Kommuneplan, samfunnsdelen:

Eit mål i samfunnsdelen under temaet klima og miljø er:

Volda kommune skal arbeide for ein berekraftig naturforvaltning og sikre biologisk mangfald.

Tilhøyrande strategi for å oppnå dette målet er:

Stimulere til berekraftig næringsutvikling og miljøtiltak innan jord-, skog- og havbruk.

Dette prosjektet vil vere eit konkret tiltak innafor denne strategien for å nå det overordna målet om berekraftig naturforvaltning.

Helse og miljøkonsekvensar:

Prosjektet vil vere med å hindre at gode plantefelt veks igjen av uønskt vegetasjon.

Økonomiske konsekvensar:

Kostnad for kommunen er kr 100.000.

Viss ein kjem i gong med prosjektet no i 2018 kan ein få lågare kostnader i framtida ved at det vert mindre arbeid til rydding av vegetasjon før supplering.

Beredskapsmessige konsekvensar:

Ingen vesentlege

Vurdering og konklusjon:

Det er eit stort etterslep både på skogplanting og supplering i Volda og Ørsta. Ved å få i gong eit slikt prosjekt kunne skogplantinga auka, både i mengde og kvalitet. Sidan det er mange aktørar, blant anna Fylkesmannen og Allskog, som kan vere med i prosjektet vil kostnaden for kommunen vere relativt liten forhold til utbytte ein kan oppnå ved prosjektet.

Auka skogplanting gir på sikt meir sysselsetting innafor hogst- og transportsektoren.

Rådmannen rår derfor til at kommunen yter eit tilskot på kr 100.000. Rådmannen rår til at tilskotet vert dekt ved omdisponering innanfor budsjettramma.

Rune Sjurgard
Rådmann

Jørgen Vestgarden
utviklingssjef

Utskrift av endeleg vedtak:
Ørsta og Volda landbrukskontor

Klageinstans:
Fylkesmannen

VOLDA KOMMUNE

Stormyra 2
6100 VOLDA

Saksnr	Løpenr.	Arkiv	Saksansvarleg	Dato
2018/28	159/2018	V72	PEDMAG	04.01.2018

SØKNAD OM STØTTE TIL PROSJEKTSTILLING SKOGPROSJEKT VOLDA/ØRSTA 2018

Att.: Ordfører Jørgen Amdam

Vedr.: søknad om kr. 100.000 til å hyre inn ein prosjektleiar til skogkulturprosjektet.

Vi viser til møte om Skogprosjektet 06.12.2017 og søker med dette tilskot i samsvar med den finansieringsskissa som vart sett opp på møte. Legg for ordens skyld ved referatet.

Totalt budsjett: 640.000

Søknadssum: 100.000

Prosjektbeskriving:

Målet til prosjektet er å auke skogplantinga, både i mengde og kvalitet. Fyrst og fremst gjennom oppfølging av allereie tilplanta områder. Ein mistenker at mykje av den gamle forynginga har eit sterkt behov for supplering. Feltregistreringane vil synleggjere behovet. Ein anna viktig oppgåve for prosjektet er å fylgje opp dei voksa plantene som ein har satt ut i Ørsta og Volda. Får ein voksa planter til å fungere vil det gjere det mogleg å plante rett etter hogst utan å bekymre seg for snutebilla. Dette gjer også at ikkje anna vegetasjon rekk å bli like stort, samt at ein har betre tid til ev. supplering seinare. Det er heilt avgjerande at ein kjem i gong med prosjektet i løpet av 2018 før anna vegetasjon rekk og bli for stort som igjen betyr at ein får ein stor kostnadsheving i form av meir arbeid til rydding før ein kan supplere. Viser til tidligare sendt e-post og samrådsmøte 6.12.17.

Likelydande søknad vert sendt til dei andre på budsjettmatrisa.

Med helsing

Liv Bente Viddal
seksjonsleiar

Peder Magnus Magnussen
fagansvarleg skogbruk

Dokumentet er elektronisk godkjent og har ingen signatur.

Samrådsmøte (skog)

Møtereferat onsdag 6.desember 2017 kl. 1300. Ørsta rådhus.

Desse møtte: Olav Aambøe (Volda/Ørsta skogeigarlag), Odd Løset (fylkesskogmeister), Åsmund Asper (fylkesskogsmeister), Helge Kårstad (kystskogbruket), Jørgen Amdam (ordførar Volda), Stein Aam (ordførar Ørsta), Magnar Erlend Helset (Bjørkedal skogeigarlag), Andreas Fjærli (Allskog) og Peder Magnussen (skogbruksansvarlig i Ørsta og Volda kommune).

Skogprosjektet: Underteiknande orientere fyrst litt om tanken med prosjektet. Fylkesskogsmeister Odd Løset meinte det var opp mot 3.000 da som ikkje var tilplanta etter 2012. Ein kan bruke NMSK midlar til prosjektet (desse midlane er sårt tiltrengte til å dekke tilskot til skogkultur og derfor lite aktuelt). Det var sterkt optimisme og tru på prosjektet og Helge Kårstad meinte at dette kunne bli eit pilotprosjekt for heile Vestlandet.

Dyktige fagfolk til å fylle ei deltidsstilling vart drøfta og det ser ikkje ut til å vera vanskelig å finne.

Arbeidsoppgåver for prosjektleiar:

- Kontrollere felt som er tilplanta etter 2010. Ser for meg at ein deler Ørsta/Volda inn i større aktuelle områder på forhand som ein kikkar nærmare på. Små felt med lite da vil gje lite igjen da ein bruker mye tid/ressursar. Dette er felt skogbruksansvarleg sjølv får sjekke opp.
- I kvart området vart det laga ein liste over skogeigarar med saldo på skogfond (her vil skogbruksansvarleg vere svært delaktig). Ein tek kontakt med skogeigar på forhand og tilbyr han/henne å vere med på ev. synfaring/registrering.
- Registreringane vart ført på eit Excel ark som vart sendt vidare til skogbruksansvarleg. Lista over interesserte skogeigarar (til supplering) vart sendt til Allskog som står for suppleringsarbeidet (dersom skogeigar ikkje kan gjere det sjølv).
- Felt som ikkje er tilplanta tidlegare har vi data på og eg er dermed usikker om ein skal bruke prosjektleiaren på dette. Dette har underteiknande og Allskog relativt god kontroll på.
- Oppfølging av voksa planter. Prosjektleiar må få ein oversikt over alle stader kor det er nytta voksa planter. Her må ein gjere ein grundig registrering tidleg på våren og minst ein registrering til seinare på året. Resultata brukast til å lage ein rapport for Allskog.

Skulle prosjektleiar vorte ferdig med arbeidsoppgåvene som er satt opp (lite truleg og viktig at ein ikkje «gapar over for mykje») har eg eit forslag på at vi brukar det som måtte bli igjen av midlar til å lage ein oversikt over egna areal for nyplanting av gran (areal kor det ikkje har vore gran tidligare). Dette er områder som allereie har infrastruktur, fine driftsforhold (ikkje for bratt), god jord (ikkje grov ur og vassjuk mark) og det i dag står kratt og oreskog på. Vi må nok akseptere at det er områder det tidlegare har vore planta gran på som ikkje er egna for skogsdrift. Dermed er det viktig at ein fin nye egna areal slik at vi gir komande generasjonar same mogligheit som vi sjølv har fått. Til info så har eg ein skogeigar i Skjåstaddalen (Bjørke, Ørsta) som vurderer nyplanting på opp mot 50 da.

Finansiering: Det er laga til eit finansieringsforslag på til saman 640.000,- fyrste året som vil tilsvare ca. eit halvt årsverk inklusive kostnader (550 kr/time). Det vil vorte sendt ein formell førespurnad til dei forskjellige.

Parter	Beløp
Rentemidlar skogfond Ørsta/Volda	140 000 kr

Kommunalt tilskot	
Volda kommune	100 000 kr
Ørsta kommune	100 000 kr
Fylkesmannen i Møre og Romsdal	100 000 kr
Allskog (markberedningsprosjekt)	200 000 kr
Sum	640 000 kr

Framdrift for prosjektet: Skogbruksansvarleg vart ansvarleg for framdrifta i prosjektet og vil søke assistanse/bistand hos skogeigarlaget og fylket. Prosjektet effektuerast når snøen er borte. Føreset at det formelle med finansiering er på plass i god tid før dette (dvs. i løpet av januar). Grovt skissert.

Desember: Førespurnad til dei forskjellige om finansiering.

Januar: Finansiering på plass.

Februar: Gjere avtale med aktuell kandidat.

Mars-Oktober: Prosjektet er i gang.

Ørsta tømmerterminal:

Øystein Mårstøyl (Ørsta kommune) orienterte om framdrifta. Siste pålen vart slått ned 5.12.17 og det jobbast med plastring og terrenget rundt. Elementa kjem på nyåret. Prosjektet ligger innanfor dei økonomiske føresetnadane og er i rute til overtakingsdato 18.april 2017. Det er fortsatt eit spørsmål med ISPS godkjenninga.

Avverking framover i Ørsta og Volda:

Skogbruksansvarleg og Per Gunnar Sande (Allskog) arbeidar saman om arbeidet med avverking, plan for hogst, vei og framdrift.

Vestlandet er no blitt ein rein råvareleverandør av tømmer, utan eigen verdiskaping. Tømmeret går enten til eksport eller til Trøndelag – slip og sag.

Etablering i bransjen er enten svært store integrerte anlegg eller små spesialbedrifter. Interesse for starte opp ny verksamheit her er ikkje den heilt store.

Allskog er heller ikkje framoverlent idet deira forretningsområde i fyrste rekke er å skaffe til veie råstoff til eksisterande industri.

I fyrste tida vil det være interessant å kartlegge bruk og framtidig bruk av trevirke i vårt geografiske «nærområde» både for byggvirke og spesialskur og utifrå dette grunnlaget finne eventuelle muligheiter for etablering i framtida.

Fra: Rune Sjurgard[Rune.Sjurgard@volda.kommune.no] Sendt: 15.11.2017 13:15:43 Til: V-Postmottak Tittel: VS: Skogprosjektet på Sunnmøre 2017-2019
For journalføring

Fra: Helge Kårstad [<mailto:helge@kystskogbruket.no>]

Sendt: tysdag 14. november 2017 20:33

Til: Peder Magnussen <peder.magnussen@orsta.kommune.no>; Jørgen Amdam

<jorgen.amdam@volda.kommune.no>; Stein Aam <stein.aam@orsta.kommune.no>; 'olaperry@online.no' <olaperry@online.no>; 'Olav Aambø' <olav.aa@tussa.com>; 'Løset, Odd' <fmmrodlo@fylkesmannen.no>; 'Per Gunnar Sande' <per.sande@allskog.no>; Liv Bente Viddal <liv-bente.viddal@orsta.kommune.no>

Kopi: Torgunn Sollid <torgunn@kystskogbruket.no>

Emne: SV: Skogprosjektet på Sunnmøre 2017-2019

Dette er eit SVÆRT GODT initiativ !

Når det gjeld pengar frå kystskogbruket kan du ta ein telefon til Torgunn Sollid, muleg ho kan gi eit råd...ho har tlf nr. 99498088. Vi lever igrunn sjølve på prosjektmidlar, men Torgunn har kanskje gode tips, - eg legg ho på kopi her. Og de må utfordre Nortømmer på lik linje med Allskog. Send gjerne ein søknad både til Nortømmer og Norskog.

Eg har lova Arnt Laukeland å skrive ei sak om Sogn og Fj og dette tema på nettsida vår...håpa eg får tid denne veka. Det har nemleg gått svært godt der, - for det viser seg at skogeigarar er jamt interesserte i å plante opp igjen skog etter hogst ! Og det er sjølvsaft viktig fordi skogproduksjon gir store ringverknader i kommunar og fylke. Sjå berre på den årlege auken i sysselsette innafor hogst og transport. Og får vi no utvikla sagbruksindustrien m.m. også i dykkar fylke blir det endå betre verdiskaping.

SVÆRT BRA !

Helge Kårstad
Kystskogbruket
48020261

Fra: Peder Magnussen [<mailto:peder.magnussen@orsta.kommune.no>]

Sendt: 14. november 2017 17:41

Til: Jørgen Amdam <jorgen.amdam@volda.kommune.no>; Stein Aam <stein.aam@orsta.kommune.no>; Helge Kårstad <helge@kystskogbruket.no>; 'olaperry@online.no' <olaperry@online.no>; 'Olav Aambø' <olav.aa@tussa.com>; 'Løset, Odd' <fmmrodlo@fylkesmannen.no>; 'Per Gunnar Sande' <per.sande@allskog.no>

Kopi: Liv Bente Viddal <liv-bente.viddal@orsta.kommune.no>

Emne: Skogprosjektet på Sunnmøre 2017-2019

Hei alle,

Som nemnt fleire gonger er ettersleppet på planting formidabelt i Ørsta og Volda, for ikkje å snakke om supplering som antakeleg er meir eller mindre ikkje eksisterande. Har laga ein liten oversikt frå 2012-2016 som syner at det er ca. 54 000 m3 som det ikkje er tilplanta etter. Det utgjør ca. 1.200 da og 300 000 planter. Ein del lågare ein kva som står i prosjektbeskrivinga. Skyldas nok at ein del av dette er tilplanta siste tida og at noko areal rett og slett gjeng ut av andre grunnar. Over 2.000 da er tilplanta og behovet for supplering skulle vore vurdert. Ein formidabel jobb verken Allskog eller skogbruksansvarleg dessverre har tid til. Derfor meina eg at behovet for ein stilling til å utføre denne jobben er sterkt skrikande og må på plass i 2018. Helst så fort som mogleg. Let vi flatene gro att ennå eit år vart det verre å plante grunna mykje vegetasjon. Eg har lese igjennom prosjektbeskrivinga nokre gongar og det generelle synspunkt mitt er at den er for detaljorientert og omfattande.

Måla for prosjektet meina eg må vere følgjande:

- Felt som ikkje er tilplanta etter Dagmar og nyare må plantast til i løpet av 2018 dersom ikkje skogeigar har ein god grunn til å ikkje plante.
- Vi må sjå på behovet for supplering på så mange gamle felt som mogleg (særleg der skogeigar har pengar på skogfond).

- Jamleg kontroll av felt med voksa planter. Syner det seg at voksa planter fungerer meina eg vi må satse hardt på planting rett etter hogst. Det gjer mykje betre tid til ev. supplering før anna vegetasjon rekk å bli for stort.

Viktig med dei andre kortsiktige måla som er satt opp i prosjektet, men dette er oppgåver som eg føle allereie ligg på kommunen. Dessutan har vi ein svært oppegåande og dyktig skogbruksleiar på Sunnmøre som er flink til å «prate opp og fram skogbruket», samt få skogeigarane til å sette av rikeleg på skogfond slik at det vart lettare med både planting, supplering og ungsogpleie framover. Ungsogpleie er helt nødvendig for å få opp kvalitetsskog og kanskje det mest gunstige skogeigarane kan foreta seg etter planting, det gjer også skogen meir stormsikker. Dette er likevel noko eg meina vi bør prioritere seinare. Det er fyrst og fremst og få opp plantene som er det viktigaste nå.

Arbeidsoppgåver for prosjektleiar:

- Skrive ut kart og lage seg ein plan på områder som skal kontrollerast.
- Feltarbeid. Ut å kontrollere gamal forynging så fort snøen forsvinn. Resultata rapporterast til skogbruksansvarleg som tek det vidare med Allskog.
- Overvake de voksa plantene for å sjå ev. endringar.

Eg trur at det vart vanskeleg å finansiere ein 100 eller 50 % stilling. Mitt forslag er derfor at vi hyrar inn nokon på timesbasis, det gjer også utfordringa med finansiering enklare, samt at vi slepper arbeidsgivaransvar (kontorlokale osv.). Må nok regne med 400/450 kr per time til prosjektleiar + køyring. Så brukar vi dei midlane vi har til det er slutt. Det viktigaste er at vi får i gong noka, det vere seg om vi har 150.000,- eller 500.000,- til rådighet.

Dei har hatt eit tilsvarande prosjekt pågåande i Sogn og Fjordane no i 2017. Der var målet fyrst og fremst å auke planting med oppsøkende verksemd og skogdagar, noko som resulterte i over 200.000 ekstra planter. Finansieringa vart gitt av fylkesmannen med skogkulturmidlar, Skoglaget (og Vestskog) stod som søkarar. Dei leigde inn (på timespris) Arnt Laukeland i aktivt skogbruk som prosjektleiar.

Kjenner vi nokon aktuelle kandidatar? Bør vere nokon som har kjennskap til skog, er godt kjent i området og kan jobbe fleksibelt no og da. Kanskje ein pensjonist eller student?

Finansiering: Forstod at det var dette som stoppa prosjektet sist. Spørsmål mitt er kva den enkelte kan bidra med? FM/M og R - fylkeskommune?

Volda kommune?

Ørsta kommune?

Skoglaget?

Allskog?

Skognæringa (kystskogbruket)?

Rentemidlar? Eg har lagt opp til at ein kan bruke ca. 140.000,- frå rentemidlane til prosjektet.

Legger ved kopi av prosjekt skogkultur 2017-2019.

Helsing

Peder Magnussen

Skogbruksansvarleg

Kultur og landbruk

Direkte 70049615

Mobil 45282680

E-post peder.magnussen@orsta.kommune.no

Web www.orsta.kommune.no

PS 32/18 Orienteringssaker

SAKSDOKUMENT

Sakshandsamar: Edvin Løfoll

Arkivsak nr.: 2018/166

Arkivkode: Q14

Utvalsaksnr	Utval	Møtedato
17/18	Forvaltningsutvalet	06.02.2018
26/18	Formannskapet	27.02.2018

PRESENTASJON AV PRIORITERTE VEGAR-PLASSAR FOR ASFALTERING 2018

Handsaming:

Edvin Løfoll frå Kommunalteknisk avdeling orienterte og svarte på spørsmål.

Røysting:

Administrasjonen si tilråding vart samrøystes vedteke.

Vedtak i Forvaltningsutvalet - 06.02.2018:

Forvaltningsutvalet vedtek lista over prioriterte vegar og plassar slik den ligg føre.

Administrasjonen si tilråding:

Forvaltningsutvalet vedtek lista over prioriterte vegar og plassar slik den ligg føre.

Vedleggsliste:

Oversikt asfalt

Rune Totland
Teknisk sjef

Utskrift av endeleg vedtak:

Teknisk sektor

Oversikt grusvegar - vs kostnad asfaltering

NB! Alle prisar er eks.mva.

Nr.	Vegnamn:	Lengde:	Brei:	Areal:	Pri.kost:	Geografi:
1	Ervika (frå hovudveg og til kryss)	340	3,5	1190	131 376	Sentrum
2	Eikremshammaren	690	3	2070	228 528	Sentrum
3	Krumsvikneset - Vika - Folkestad	2150	3,5	7525	875 910	Folkestad
4	Frå fotballbana til Løndalen (Stigen)	1100	3,5	3850	448 140	Folkestad
5	Straume - Mjeltvikveien	275	3	825	96 030	Folkestad
6	Kruse bru - Nova - Shortcut - Sunndalen -	470	3,5	1645	191 478	Austefjord
7	Botnen - Skinvik	650	3,5	2275	264 810	Austefjord
8	Løfoll - Hamre	950	3,5	3325	387 030	Austefjord
9	Åslida - Skare (frå Åslida og ned til Holsvika = 575m)	325	3,5	1138	132 405	Austefjord
10	Vikenes - Høydal	650	3,5	2275	264 810	Austefjord
11	Ødegård - Ytre Høydal	2200	3,5	7700	896 280	Austefjord
12	Dale kai (frå fylkesveg til kaia)	200	3,5	700	81 480	Dalsbygda
13	Åesevegen - Sæteråsen	650	3,5	2275	264 810	Lauvstad
14	Koppen - Høgstøyl	1060	3,5	3710	431 844	Lauvstad
15	Snuplassar - omkøyrslar	800	4	3200	372 480	
16	Løndalsvegen (frå Nakkevegen til Løndalen)	1000	3,5	3500	407 400	Lauvstad
17	Kryss Løndal mot Skaret	750	3,5	2625	305 550	Lauvstad
18	Volda stadion - parkeringsplass			4200	463 680	Sentrum
19	Volda skisenter - Reset - delar av parkeringsplass			8000	883 200	Sentrum
20	Sollida	650	3,5	2275	264 810	Folkestad
21	Årsetvegen	675	3,5	2363	274 995	Austefjord
Ikkje prioritert	Rangseter - Hesteflotane	525	3,5	1838	0	Dalsbygda
Ikkje prioritert	Velsvik kai (frå RV 652 til kaia)	460	3,5	1610	0	Lauvstad
Ikkje prioritert	Rotsetstranda Til bom framanfor Myrtun og frå kryss Lisjedalen til bom Botnasanden	520	3,5	1820	0	Sentrum
Ikkje prioritert	Åmelfotvegen	300	2,5	750	0	Dalsfjord

Ikkje prioritert	Engesetgeila	464	3	1392	0	Sentrum
Ikkje prioritert	Mjeltevikvegen	1350	2,5	3375	0	Straumsha
Ikkje prioritert	Skjeret	807	2,5	2018	0	Austefjord
Ikkje prioritert	Høydal skule	150	3	450	0	Austefjord
Ikkje prioritert	Nedstevegen - Høydal (vegen bør utbetrast i si heilheit)	500	3,5	576	0	Austefjord
Ikkje prioritert	Høydal kai	80	3	240	0	Austefjord
99	Sum:	20741	97	80733	7 667 046	
	Forarbeid - innleigd eksternt				1 350 000	
	Forarbeid i kommunal regi				500 000	
	Sum:				9 517 046	